

# Bed en wereld

Jo Otten

## bron

Jo Otten, *Bed en wereld*. Meulenhoff, Amsterdam z.j. [1967]. (herdruk)

Zie voor verantwoording: [http://www.dbnl.org/tekst/otte005bede01\\_01/colofon.php](http://www.dbnl.org/tekst/otte005bede01_01/colofon.php)

© 2016 dbnl



*Voor Marijke Janny*

## Inleiding

Het was in 1936 dat ik voor het eerst een boek van Jo Otten las en wel: *Bed en Wereld*. Een novelle, maar niet van het gewone soort. Het boek maakte een grote indruk op me, omdat het geschreven was in een onconventionele, associatieve stijl en zéér kosmopolitisch van inhoud was. In vrijmoedigheid en stijl was het zijn tijd vooruit. Ik plaatste het naast Couperus en Slauerhoff, omdat beiden kosmopoliet waren, en zeker Slauerhoff in het proza zijn tijd vooruit was. Ik weet nu dat Jo Otten een groot bewonderaar van Couperus was en ook graag de flaneur uithing.

*Bed en Wereld* is een boek dat de wereld binnenlaat in een toestand van halfslaap. De censuur van alle dag heeft haar greep op de geest verloren en opent de poorten voor alle beelden, bewuste en onbewuste, die aan komen stormen en zich aaneenrijgen tot een groter geheel. *Bed en Wereld* is geen verhaal. De man in halfslaap laat de indrukken op zich afkomen zonder het preoccupatieve verweer van een tevoren bedachte constructie of dwang die zou moeten leiden naar een 'clou'. Hij tekent ze in 'ongewilde', bijna 'gedicteerde' volgorde op, vertrouwend op de samenhang van dingen en verschijnselen. Een 'van-de-hak-op-de-tak' methode, waarmee de schrijver er echter in slaagt de gecompliceerde wereld waarin hij leeft, op te roepen en gestalte te geven.

In zoverre was Jo Otten's boek voor die tijd een zéér modern boek en onderscheidde het zich van de meeste andere literaire produkten van zijn tijd. Hij ging uit van andere concepties dan de meeste auteurs en hanteerde de monologue interieur op meesterlijke wijze. Otten was een bijzonder intelligent, kwetsbaar en gevoelig man. Bovendien was hij nog jong. Hij leefde in een tijd die vele problemen met de onze gemeen had. Het was mijn tijd van achttienjarige. Jazzmuziek, film, dreigende economische crisis, gangs, geheime kelders waarin we meenden te kunnen doen wat we wilden: muziek, jazz, meisjes, jongens. Er was de crisis in de democratie en Eenheid door Democratie, Ter Braak, Du Perron, Slauerhoff, wiens Verboden Rijk een rijk opende. Er waren de werklozen, de 'veensoldaten', Colijn en de bezuiniging, er was het gevoel van onbehagen en onzekerheid en het opkomend fascisme in Italië en de jodenvervolgingen van de nazi's in Duitsland en de gevluchte joden die hier asiel zochten. Alle congressen dansten. Veel vreugde was er niet. De esthetiek had een slechte tijd. Manifesten bij de vleet, maar ook de muziek, de film en haar sterren. Het individu had een moeilijke tijd. Een groot stuk van de reis tussen 'droom en daad' uit die tijd vindt men terug in 'Bed en Wereld'. Vrijmoedig en origineel opgetekend. Otten was o.a. een typische intellectueel en in zijn boek vindt men dan ook dadelijk al Baudelaire zoals hij leefde en leven moest in Parijs, Stendhal en zijn amour Métilde, maar ook Soho in Londen en de ten onrechte ter dood gebrachte Sacco en Vanzetti, en Little Esther, een 13-jarig meisje uit Variété Arena in Rotterdam, dat Otten een maand lang alleen al bezocht om haar te zien. Greta

Garbo hield hem in haar ban, de negers, de jazz, de clubs, de vrouwen die hij graag 'oosters' dacht, maar die niet alleen, ook de blonde, de rooie, de lichte, de bruine en de degelijke, maar de laatste het minst. Een man van zijn tijd, maar ook van 'nu'. En 'nu' heeft in de tijd vaak één ding gemeen: mensen reageren op wat andere gegevens vaak hetzelfde. Jo Otten zou ook nu kunnen leven met beat, film, tijdschriften en openheid. Hij leefde in een wereld in beweging en die beweging vinden we terug in 'Bed en Wereld', waardoor dit boek nog steeds 'eigentijds' is, zij het op andere namen, situaties en gegevens.

In 1928 promoveerde Jo Otten in de economie aan de Handelshogeschool in Rotterdam. Zijn proefschrift ging over het opkomend fascisme in Italië. Dat fascisme deed zich toen nog voor als een nieuw economisch stelsel van corporaties. Meer zag Otten er niet in. Het noodlot wil dat deze man, die in geen enkel opzicht een fascist was, door de enige en eerste bom die 10 mei 1940 op Den Haag viel, dodelijk werd getroffen. Hij was toen net negenendertig jaar.

De avond tevoren zat hij nog met zijn joodse vrouw Jetty in de Prinsesse Schouwburg in Den Haag te kijken naar 'De laatste kus' met Bette Davis in de hoofdrol. Na afloop zei hij tot zijn vrouw: 'Jij moet met ons dochtertje uitwijken naar Portugal, jij moet je veilig stellen. Ik blijf tot ze komen.' Hij sprak met het laatste een zekerheid uit die vele intellectuelen van zijn tijd gemeen hadden. Voor hen geen: 'Ga maar rustig slapen, de regering waakt wel.' Voor Otten was de maatschappij een monster waarvoor hij doodsbenuwd was, zo bang als hij was voor ouder worden en hij keek vaak in de spiegel of hij geen rimpels

kreeg. Hij was katholiek opgevoed, maar had zijn geloof in de kerk verloren. Hij had er niettemin in zijn karakter duivel en engel van overgehouden en... zijn behoefte om te biechten.

Jo Otten was een onaangepast mens, had een vader die architect was en wilde dat hij zou 'slagen' en een moeder die hem niet begreep maar héél goed was. Men kan rustig zeggen dat Jo Otten in zijn korte carrière geslaagd is, al was het ongetwijfeld op een andere wijze dan zijn vader voor ogen stond.

Otten was een veelzijdig talent hetgeen wel blijkt uit wat hij in een periode van ruim tien jaar heeft geschreven. Allereerst zijn grote nouvelles *Bed en Wereld*, *Angst*, *Dierbare Vijandin* en *Muizen en Demonen*, waarmee hij zijn naam als letterkundige vestigde, verder verhalen als *Verloren Vaderland*, *De Zwarte Vogel*, *Kidnapping in Colorado*, dan nog een roman *Drijvend Casino* en vele essays als *Het Moedercomplex van Baudelaire*, een 'profondervindelijk' geschrift mag men wel zeggen, *De Moderne Biografie*, *Portretten in Zakformaat*, een vertaling van *Il Principe*, *De Vorst van Macchiavelli*, voorzien van een inleiding (nu te krijgen in *De Bussy Paperback*). Verder geschriften over Stalin, het Communisme, Mens en Mythe, enfin te veel om hier op te noemen.

Otten, die zoals gezegd, graag de flaneur speelde, stond om 8 uur op, kreeg om half negen zijn ontbijt, ging achter zijn bureau zitten werken tot 1 uur. Hij mocht dan niet gestoord worden. Daarna lunchen en rusten. Hij was zwaar astmapatiënt. Dan ging hij de stad in. De stad was Den Haag, hij woonde bij Loosduinen. De cafés waren Deyers of Riche. Daar ontmoette hij vrienden. Het kon zijn dat

hij voor hij wegging tegen zijn vrouw zei: ‘Vanavond kom ik niet thuis, en niet vragen waarom.’ Het was dan ook mogelijk dat zij tegen zeven uur een telegram kreeg: ‘You belong to me, laat me niet alleen.’ Het kon ook voorkomen dat hij vanwege een gril de werkster niet wilde betalen, maar een week later thuis kwam met de mededeling: ‘Ik ben even langs de werkster geweest en heb haar een tientje gebracht.’ ‘Dat is dan f 8 te veel’ antwoordde zijn vrouw. Of zij kreeg ergens uit Frankrijk een telegram, want hij was gek op telegrammen, ‘Aan hen die het het eerste durfden en aan haar die het altijd durft.’

Natuurlijk vertaalde hij iets van Casanova; ‘Mijn avontuur in Holland’ en schreef hij over hem; ‘Casanova breekt uit’. Dood en ouder worden waren voor hem een gruwel. In *Bed en Wereld* komen we die angst tegen, niet alleen echter als gruwel, maar ook als ‘dierbare vijandin’. Hij schreef dan ook een bundel verhalen: ‘Angst, Dierbare Vijandin’, waaruit we 4 verhalen laten volgen op *Bed en Wereld*. Met Menno ter Braak had hij urenlange gesprekken over de angst. Voor beiden zou die angst op andere wijze maar met de dood eindigen op dezelfde dag, 10 mei. Met Ter Braak had hij ook gemeen de belangstelling voor de film. Hij schreef een monografie over de Amerikaanse Filmkunst.

Otten was gek op kinderen. ‘Ik wil wel duizend kinderen’, zei hij soms. Hij kreeg twee dochters. Hij schreef een prachtig kinderboek *Jammerpoes*. Zijn eerste dochter wilde hij noemen naar Little Esther het negermeisje dat hij in Parijs had zien dansen. Het ging half door, Alexandra Esther werd haar naam.

Otten was een grillige beweeglijke figuur met de gekste

invallen. Hij hield van vazen en oosterse dingen. Eenmaal zei hij tot zijn vrouw: 'Ik heb in Rotterdam een paar heel grote Japanse vazen gekocht, als je lastig wordt, stop ik je daarin'. Of hij zei: 'Als ik dood ben, zal ik met stoelen gaan smijten'. Verder was hij zeer gevoelig voor een bed, dat lang genoeg voor hem was. Vooral in hotels kon dat soms moeilijkheden veroorzaken. Dan hield hij zijn vrouw wakker met het verhaal dat er een pastoor door het sleutelgat loerde. De volgende ochtend echter stuurde hij haar honderd rooie anjers. Op 10 mei 1940 zagen hij, zijn vrouw en dochtertje de Duitse vliegtuigen boven Den Haag. Otten riep verwilderd uit: 'Die jagen we weg, die smijten we er weer uit.' Toen stapte hij op de fiets om nog wat geld van de bank te halen in de stad, zich niet realiserend dat er geen bank meer open zou zijn. Toen hij dat merkte, is hij naar een bevriende, Oostenrijkse joods fotograaf gegaan en terwijl hij daar was, trof hem de bom.

Het was het einde van een man met een veelzijdig talent en bijzondere gaven. Hij was een beetje een eenling in de letteren, omdat zijn wijze van schrijven, de bijzondere vorm van zijnsbenadering was, voortkomende uit een bijzondere conceptie van de realiteit. Mocht hij met Ter Braak de angst en de intelligentie al gemeen hebben, hij was geen rationalist. Hij was bang voor de verschralende invloed die het verstand op de menselijke creativiteit uitoefent en schreef in 'Innerlijk Noodlot' o.a. 'Onjuist is daarom ook de opvatting dat door louter verstandelijk denken de kern der werkelijkheid zou kunnen worden gevonden. Deze fout heeft o.a. Ter Braak door zijn mateloze overschatting van het intellect begaan... Zijn afkeer



en wantrouwen tegen het gevoel, dat hij geheel ten onrechte meestal met sentimentaliteit vereenzelvigd, heeft hem in al zijn boeken parten gespeeld.' De kortste formule om het verschil tussen hen beiden aan te duiden is misschien deze: Otten was een met min vermenigvuldigde katholiek en Ter Braak een op de kop gezette calvinist. Enige dagen voor zijn dood had Otten's vrouw een droom die zij hem vertelde.

'Ik zat in een stoel met hoge rugleuning, een sjaal spande om mijn hals die door onzichtbare handen achter de stoel werd vastgehouden.'

'Trokken ze haar aan?' vroeg Otten.

'Nee.'

'Dan kom jij er doorheen. Ik kan je wel zeggen dat ik vannacht de bom al op mijn kop heb gevoeld.'

Zo is het gegaan. Een waarachtig boekanier in onze letteren ging heen. Een man die met zijn gaven zo reageerde op de gebeurtenissen van zijn tijd, al was het maar op het goud van de legendarische Lutine: 'De Schat van de Lutine: een fantasie van goud en crisis', mag, dacht ik, niet vergeten worden omdat hij toevallig een vreemde eend in de nog al nauwe bijt der Nederlandse letteren was en ook niet vergeten blijven omdat de latere hoeders van die bijt hem daarin niet zo goed konden gebruiken.

Bert Schierbeek

## **Bed en wereld**

Ik lig in bed. Ik lig in bed en word omsloten door een zachte warme deken, een veilige huls voor het lichaam, dat na een drukke dag zijn horizontale stand gelukkig heeft hervonden. Ik lig in mijn smalle lange bed en kijk naar de grote bol, de melkwitte lamp, die van het plafond naar beneden hangt. Hij is nu uitgedoofd en lijkt een hemellichaam dat in de ruimte van mijn slaapkamer zweeft. De bol is dood, zonder eigen leven, maar ik zal slechts een hand naar de contactknop rechts van mijn bed behoeven te brengen om hem aanstonds te veranderen in een lichtend middelpunt, in een groot magisch oog dat al mijn bewegingen bewaakt.

Ik lig in bed en zie mijzelf liggen in de grote driehoekige spiegel die tegenover mij aan de muur hangt. Nu ben ik alleen met mijn eigen lichaam, te midden van vertrouwde voorwerpen en vertrouwde schaduwen. Ik voel mij zeer geborgen: zware groene gordijnen houden de wacht, terwijl het horizontale lichaam door de deken op goede temperatuur wordt gehouden. Veilig ben ik geborgen binnen mijn eigen wanden, met mijn eigen licht en donker. Het is nu elf uur in de avond en ik wil slapen. Ik ben moe na een nutteloze dag van bezigheden die een mens licht vervreemden van het eigen wezen. Ik ben moe en verlang naar rust; spoedig wil ik inslapen, snel worden overgeheveld naar het rijk tussen leven en dood, waar Mor-

pheus onbeperkt heerser is. Ja, vanavond moet ik spoedig in slaap raken, vanavond zal Morpheus zich zonder aarzeling over mij ontfermen...

Mijn hoofd is zo moe van alle beelden die het vandaag hebben doorkruist. Ik ben vandaag op zoveel plaatsen tegenwoordig geweest dat ik nu waarlijk alleen zou willen zijn. Ik ben geweest in het Parijs van Baudelaire, in het Londen van de Quincey, in Civita Vecchia en in het Rome van Stendhal. Ik heb met Baudelaire gezworven over het eiland van de heilige Lodewijk, ik ben met hem de smalle duistere straat ingegaan die loodrecht staat op het grijsgroene water, ik klom met hem een vuile wenteltrap op en trad met hem binnen in de kamer van zijn zwarte Venus, Jeanne Duval, de mulattin van San Domingo. Daar ligt zij op het brede bed, een wild en zinnelijk dier, dat haar minnaar zal uitzuigen tot de laatste druppel. Baudelaire weet niet wat hem te wachten staat: dagen van twist en strijd met een duivelin die in ruil voor het eens geschonken vlees ook zijn laatste stuiver zal willen weggraaien. Eenmaal zal het gezonde dierelichaam dat nu op paring wacht verwelken en wegkrimpen, ziek worden, niet meer zijn te herkennen. Maar dan zal het hebben gediend, dan zal haar warme bloed en de lust van haar leden gegroeid zijn tot verzen, tot bloemen rijp en zwaar.

Charles Baudelaire, een jongeman van tweeëntwintig jaar weet van dit alles niets, hij denkt er slechts aan hoe heerlijk het zal zijn aanstonds met het warme exotische lichaam dat voor hem nu de wereld is, de driften van zijn jonge bloed te stillen. 'Monsieur Baudelaire' - zo noemt hem zijn bruine slavin - trekt de gordijnen dicht. Buiten loopt de dag ten einde, een sombere grauwe dag met

regen en donkere wolken. Aan de overkant van de nauwe straat staan smalle gevels grijs, troosteloos en verloren. Hij wil Parijs nu niet meer zien, niet de vale huizen van het eiland, niet de zwarte straten en de donkere lucht erboven. Hij wil binnengaan in een oosters rijk, vol warmte, vol van ongekend genot. Hij steekt een kaars aan die op tafel staat en ineens zijn wij buiten Parijs. Op een zacht bed, door fantastische bundels van licht en donker in vakken verdeeld ligt een oosterse priesteres, naakt, gretig wachtend op het heilige spel der vleselijke liefde. Haar lippen hebben zich ongeduldig van elkander verwijderd en laten scherpe, witte, op bijten beluste tanden zien. Grote donkere ogen glanzen onder een blauwzwarte haardos waarin straks de handen van een man wild begerend zullen zwerven. Twee pagoden verheffen zich vol en krachtig boven een ronde zachte buik waaronder een zwarte vallei vol geheimen lokt. Het is niet meer de onbetekenende soubrette van een klein theater die klaar ligt voor een jonge seigneur van goede afkomst: het is de Vrouw in al haar heerlijkheid die wacht op het door lust bezeten mannelijke dier. Charles Baudelaire begint zich haastig van zijn kleren te ontdoen en wordt bedwelmd door het parfum van de naakte mulattin die zich op het bed heen en weer wiegt... Ik ben toen maar weggegaan omdat ik hen alleen wilde laten in een extase die voor de toeschouwer niet meer dan een paring van beesten zou zijn. Maar later trof ik hem, een tot in de kleinste details gesoigneerde magere jongeman met een baardje, in een café aan een van de Seinekaden. Hij vertelde mij daar van zijn reis naar het eiland Maurice, van bruinvissen en albatrossen die rond de masten zwerven. Hij verhaalde van warme en

blauwe luchten, van tropische bomen en bonte vogels en van negerinnen die met de heupen wiegden. Heel een exotische wereld bloeide op uit de donkerrode wijn die wij samen dronken.

Daarna wandelden wij door de straten, over de pleinen en door de parken van Parijs. Wij hebben de obelisk gezien die op de Place de la Concorde onlangs was onthuld, een stuk steen met vreemde dieren en figuren, teken van een lang voorbije wereld. Wij zagen de lichten van Parijs, petroleumvlammen en kaarslichten tegen gordijnen, waarachter mensen leven waarvan men niets weet en hoogstens een silhouet kan zien bewegen. Wij gingen langs *élégance*, luxe, overvloed, langs gezichten van dierlijke zelfgenoegzaamheid, maar ook langs armoede en gebrek, langs smalle, grijze, magere hoofden, wier ogen alles weten van de dood. Zulke ogen heb ik ook gezien toen ik vandaag met Thomas de Quincey door de armste buurten van Londen trok. Maar ook waren wij in Oxford Street en gingen naar Soho Square, waar wij in een klein eethuis hebben gegeten. Als altijd was de reeds grijzende opiumeter verstrooid en zocht onder het eten voortdurend naar allerlei papieren, weggestoken in zijn met manuscripten overvolle zakken. Het bleek tenslotte dat hij weer aantekeningen zocht over zijn financiële toestand, die als altijd hopeloos in de war was. Misschien had hij die aantekeningen ook wel thuis laten liggen, maar wáár ‘thuis’ wist hij niet, omdat hij niet minder dan vier kamers bij verschillende hospita's had gehuurd. Zijn boeken waren als altijd over half Londen verspreid en zijn excentrieke wijze van wonen en bewegen bleef de wanhoop van zijn vrienden. Ja, wel was hij excentriek die oude de Quin-

cey, maar onder een net van ongewone uiterlijkheden bloeide een groot en menselijk hart. Ik wist dat hij de vriend was van alle armen en verdrukten, dat hij nooit vroeg naar rang of stand, dat hij handen reikte naar de meest verachten van de samenleving. En daarom heb ik maar gezwegen toen hij vandaag door zijn zonderlinge manier van doen mij enkele malen hinderde in het waarnemen van het leven om mij heen.

Ik zit nu met hem aan een ruwe eiken tafel voor een raam dat uitziet op Soho Square. Het eten is voorbij en wij genieten van de oude portwijn die de welgedane eigenares van het eethuis ons juist heeft gebracht. Er is verandering gekomen in de houding van mijn tafelenoot. Al minutenlang kijkt hij naar buiten, naar het schijnt naar het grote huis aan de overkant welks imposante stoep vermoeide voorbijgangers tot rusten uitnodigt. De Quincey wendt zijn hoofd weer naar binnen en ik zie hoe grote tranen in zijn ogen staan. Ik leg bezorgd mijn hand op zijn schouder en vraag wat hem scheelt. Hij duwt die hand weg en dan vertelt hij, ontroerd en met haperende stem, hoe hij eens, jaren geleden, op de stoep van dat grote huis van ontbering was flauwgevallen. Als jongen van huis weggelopen, was hij eindelijk in Londen terechtgekomen. Daar wachtte hem een tijd van honger en ellende; zonder eten had hij dagenlang gezworven langs de straten. Het was een zware tijd, een tijd die nog zwaarder zou geweest zijn indien Ann hem niet had geholpen.

Wie was Ann? Ann was het meisje met wie de jonge berooide Thomas uren en uren Oxford Street op en neer had gewandeld. Zij was nog geen zestien maar behoorde reeds aan de prostitutie. Zij was lief, zonder vrienden, verlaten

in een grote, vale stad. Zij was heel eenzaam en daarom verheugd een kameraad te vinden, die haar kleine zorgen deelde, een hartelijke kameraad die haar enige toevlucht werd in de koude wereld. In haar schrale inkomsten liet zij hem delen opdat hij niet zou verhongeren. Maar eens, toen zij samen zaten op de stoep van het grote huis, hiertegenover, was de honger hem te machtig geworden. Hij werd door een flauwte bevangen en gleed wit en schijnbaar levenloos op straat. Hevig geschrokken was Ann weggerend, regelrecht op het eethuis toe en had er van haar weinige geld port en gebak gekocht. Die wijn had hem weer tot het leven teruggebracht en hij had haar vol dankbaarheid in zijn armen gesloten. En dáárom schoten hem nu, na tientallen jaren, bij de herinnering aan het gebeurde op die stoep daarginds, tranen in de ogen. Hij vertelt verder hoe hij Ann kort daarna voor goed had verloren; op een avond had hij haar niet kunnen vinden op haar gewone route. Hij was de volgende avond teruggekeerd en was urenlang Oxford Street op en neer gelopen. Hij had haar niet kunnen vinden, die avond niet en ook niet op de volgende. Hij wachtte op een boodschap, op een bericht dat zij ziek was en daarom niet had kunnen komen. Maar hij wachtte tevergeefs; hij ontving geen enkel bericht. Toen is hij wanhopig geworden, overal is hij gaan zoeken, in de straat waar zij moest wonen, in de weinige winkels waar zij wel eens kleine inkopen deed. Hij heeft haar huis niet kunnen vinden en in die winkels had men haar niet meer gezien. Hij wilde zich daarmee niet tevreden stellen en is gaan vragen bij mensen die Ann misschien nooit hadden gezien. Soms hebben deze hem uitgelachen omdat zij dachten dat hij door Ann was beroofd.

Hij heeft het niet eens bemerkt, hij heeft slechts gedacht aan zijn grote ongeluk. Hij is Ann gaan zoeken in alle straten van Londen, maar nergens heeft hij haar lief, door lijden getekend gezicht teruggezien. Misschien was zij toch wel vlak bij hem, sloeg zij juist een straat in, die hij even tevoren had verlaten. Misschien was er slechts een blok huizen tussen hen, maar dat blok huizen was dan de eeuwigheid, want nooit heeft hij haar weergezien. Wellicht was een hogere macht barmhartig en heeft haar weggenomen uit een leven dat aan haar zwakke lichaam te zware eisen stelde. Misschien ook kwam zij terecht in een van die sombere bordelen, zoals Londen er verschillende had. Hij weet het niet, hij weet alleen dat hij haar zou hebben weggehaald uit élk bordeel, hij zou haar opgegraven hebben uit het diepste graf indien hij weer dat lieve medelijdende gezicht had mogen zien, dat gezicht zo wit en bovenaards onder de droeve lichten van Oxford Street...

Ik heb de oude sympathieke heer gelaten in het eethuis, bij zijn port en bij zijn herinneringen. Ik ben weggevlucht naar Italië, ver van het grijze Londen met zijn nevels en zijn mist. Ik ben op een Franse driemaster de kleine haven van Civita Vecchia binnengevaren. Blauw is de zee en blauw is de lucht, maar donker en somber is de dikke Franse consul die ik op het consulaat achter een stapel vergeelde papieren heb aangetroffen. Het kostte mij moeite om tot hem door te dringen want Lysimachus, zijn rechterhand, gaf mij listig te verstaan dat deze door andere dan consulaire zaken werd geoccupeerd. De sluwe Griek liet doorschemeren dat het toch al merkwaardig was dat de consul in zijn bureau iets anders deed dan handtekeningen zetten. Was dit gebeurd, dan verdween zijn chef



immers weer met bekwame spoed naar zijn domicilie bij de antiquair Donato Bucci, naar de bibliotheek van het stadje of naar de opgravingen van Cavaliere Manzi. Ik ben op de tenen de kamer van Henri Beyle binnengeslopen. Zo verdiept was hij in zijn lectuur dat hij mij niet heeft opgemerkt. Ik ga staan achter de speciaal voor hem vervaardigde fauteuil waarin de kleine dikke man is gezeten. Ik buig mij over zijn rug en lees mede in de vergeelde papieren. Ik lees van bloed, wellust en wreedheid, van misdaad, van wanhopige daden. Dolken flitsen, vergiften worden gemengd, eeuwige trouw en eeuwige liefde wordt gezworen. Uit die vergeelde bladen van eeuwen terug verrijst een gepassioneerd Italië, waarin het leven hevig was, vol kleur, waard te worden geleefd. O hoe gaarne had hij, Henri Beyle, een man reeds ver op zijn retour en geplaagd door kleine kwalen, willen leven in die vroegere tijd, waarin de vrouwen nog wisten wat liefde betekende en de mannen nog haakten naar avonturen. Dit alles zal nooit zijn deel zijn; Henri Beyle is gestrand in een dood provinciestedje, verloren aan Italië's kust, een stadje waar het bestaan verloopt in nauwe kreken, waarin het toch zo kostbare leven hopeloos verzandt. De kleine dikke consul van Civita Vecchia is opgestaan. Hij gaat naar het raam en kijkt naar buiten. Blauw is de hemel maar ontevreden zijn de ogen van de wereldburger die in Cosmopolis had willen wonen en niet in Civita Vecchia. Misschien had hij nog kunnen aarden in die kleine stad wanneer hij alles in de wereld had genoten, wanneer hij terug kon zien op een leven waarin hij had durven nemen wat hem nu voor altijd is ontzegd. Mijn God, mijn God, waarom heeft hij niet toegetast, waarom zoveel nagedacht, waarom zoveel geana-

lyseerd? Wel is hij geestig geweest en scherp, wel vreesde men zijn scherpe tong in de Parijse salons, maar was dat iets anders dan maskering van eigen ongeluk, van onmacht om te zijn zoals de anderen? Had hij dan de innerlijke hindernissen niet kunnen overwinnen, had hij niet beslag kunnen leggen op vele vrouwenharten en genegenheden kunnen wekken bij hen die hij nu van zich heeft vervreemd? Zeker, zeker, had hij dat kunnen doen, maar hij heeft het niet gedaan. Hij heeft zich belachelijk gemaakt bij Métilde, hij heeft zich als een schooljongen laten bedriegen door Angela Pietragrua, hij heeft naar vrouwen gesmacht, die hij door eigen schuld nooit heeft kunnen bezitten. Wel zijn er geweest die hem genegen waren, Mélanie, Menta... maar die hij in de eerste plaats had willen hebben, heeft hij niet gehad. Nu glijden blanke, begeerlijke lichamen door zijn geest, blauwe, zwarte en bruine ogen lokken, rode lippen bloeien en witte tanden blinken. O kon hij nog maar dat leven overdoen, o kon hij nog maar inhalen wat hij heeft verzuimd. Te laat, te laat, het leven zal weldra voorbij zijn en verzuimde gelegenheden komen niet weerom. Gestrand is hij aan de kust van een binnenzee, ver van Parijs en ook nog ver van zijn geliefd Milaan met zijn onvergetelijke Scala, waar de muziek van Cimarosa vaak zo heerlijk heeft geklonken. Is dit het einde van een bestaan dat begon met zo grootse dromen? Consul Beyle loopt zijn kamer onrustig op en neer. Dan gaat hij weer zitten in de brede fauteuil en verdiept zich opnieuw in zijn lectuur. Straks zal hij de straat opgaan, een tijdje wandelen langs de overbekende huizen, geërgerd met zijn wandelstok steentjes opzij wippen, een praatje gaan maken met de bibliothecaris of met Cavaliere Manzi discuten over opgegraven oud-

Romeinse vazen. De dag zal verlopen als iedere dag en 's avonds zal zich de dikke man, na zijn kwalen verzorgd te hebben, neerleggen in het bed dat sinds jaren eenzaam is en slechts voor hem alleen berekend. Ik was vandaag niet slechts bij Stendhal, Baudelaire en de Quincey; ik zou dan niet zo moe zijn... Ik heb parels gevist in de Stille Zuidzee, ik ben ondergedoken in groen-blauwe zeevalleien vol vreemde dieren en duizendvoudig gekleurde planten. Ik ben weer heelhuids aan de oppervlakte van het water gekomen, ofschoon ik dacht dat mijn longen zouden barsten. Half bewusteloos heb ik in een ranke boot gelegen, terwijl donkere gezichten van inboorlingen zich bezorgd over mij heenbogen. Maar lang heeft dat niet geduurd, even later genoot ik van het wilde wiegen van hoela-hoela-danseressen, die in bundels van wit maanlicht met haar buik en heupen erotische ellipsen trokken. Ik heb geluisterd naar de muziek die het dansen begeleidde, een muziek wild, hartstochtelijk en weemoedig, uitvloeiend over het nachtelijke water en de koraalriffen van de grote zee... Ik heb geluisterd naar het spelen van de gamelan, naar het eentonig deinen van klanken en tonen over een avondlandschap, roerloos en stil.

Ik heb het niet lang kunnen uithouden en ben gevlucht naar een kleine matrozenkroeg aan de haven van Toulon. Het was er donker en benauwd; ternauwernood kon ik Old Jim, de dikke waard met dertien littekens op zijn gebruide hoofd, onderscheiden. Ik trachtte door te dringen tot de bar, maar dat was zo gemakkelijk niet. In de kleine ruimte van de kroeg bewogen zich lichamen op de cadans van een harmonika, die ergens in een hoek werd bespeeld. Ik wilde mij heenwerken door die lichamen om snel wat alcohol

naar binnen te gieten maar ik kon niet voorbij al die matrozen en meiden komen, die aan elkander vastgezogen, heen en weer zwenkend, elk doorgaan beletten. Ik werd bedwelmd door de rook, de zweetlucht en de goedkope parfums. Gevangen voelde ik mij opeens door een matrozendeun, die ik reeds vaak had gehoord. Een diepe mannenstem zong mee met de harmonika, zong het lied van de blauwe kragen, van de 'Cols bleus', de matrozen van Frankrijk, die dienen op stalen schepen, op de gepantserde lange beesten die men altijd ziet liggen voor de rede van Toulon. Het leven op zo'n schip is eentonig en koud. De kooien zijn hard en smal; ternauwernood is er plaats om boven het hoofd- of voeteinde een ansichtkaart op te prikken. En zulke kaarten zijn toch onmisbaar: wat zou het leven zijn van de matroos indien hij zich niet telkens kon verbeelden dat de mooie gekleurde vrouw daar op de kaart vanavond bij hem zal slapen? In de smalle kooien droomt de matroos van warme armen, van lieve blauwe en zwarte ogen. Dagenlang spaart hij zijn verlangen op en dan gaat hij naar een kroeg waar meisjes zijn om mee te dansen. Hij weet wel dat het altijd dezelfde zijn: Jeannette met de warme beweeglijke buik en met de rood ontstoken ogen, Mimi dik, goedig en syfilitisch, Margot, lang en slank met stekende ogen in het witte gezicht, Sonja die zegt uit Rusland te komen, maar die in werkelijkheid werd geboren in een steeg van Bordeaux, Louison met de stijve borsten die je vast tegen je aan voelt, Jenny, Mary en hoe zij verder mogen heten. De matroos weet dat het niet alles is, maar hij kan zich bij de harmonika en met wat drank in het lijf verbeelden dat hij danst met de vrouw van zijn dromen, dat het haar borsten en haar buik zijn die hij voelt tegen zijn magere lichaam.

En daarom danst hij vurig en geheel overgegeven aan zijn genot...

Ik heb Old Jim niet kunnen bereiken; ik was bijna bij hem om hem zijn grove hand te drukken, toen ik plotseling werd omkneld door twee vrouwenarmen en meegetrokken in de dans. Ik weet niet of het Jenny of Sonja is geweest, ik weet niet meer hoe haar gezicht er uitzag. Nu en dan zag ik wel een paar trouwe donkere, zinnelijke ogen, maar de omtrek van het gelaat bleef vaag en onbepaald. Ik voelde slechts dat zich een warm aanhankelijk lichaam aan het mijne had vastgezet, ik zweefde heerlijk rond, los van alle zorgen, los van elke plicht. En toch was mijn bloed onrustig, want nog vóór de harmonika opgehouden had met spelen vloog ik in een snelle Junker boven het groene land van Umbrië. Loodrecht stonden donkere cipressen op de vlakke vleugels van m'n vliegtuig. De zon straalde fel en hoog aan de blauwe hemel. Hoger en hoger steeg ik in het azuur, maar ik daalde zo laag ik kon toen ik boven Rome aankwam. Ik cirkelde boven de Pincio, boven de palm van de Palatijn, boven het stille, door bloeiende bomen overschaduwde kerkhof waar Keats en Shelley, twee vogels van hoge vlucht, weggegraven liggen in de aarde.

Ik heb de plek gezien op het Forum waar keizer Heliogabalus eens zijn beroemde toespraak hield tot de hoeren van Rome. In een purperen toga gehuld stond daar een jongeling, die reeds alle lusten van het vlees in alle variaties had doorproefd, te spreken tot zijn 'commilitones'. De keizer had zich door een met vier naakte vrouwen bespannen zegewagen naar het Forum laten rijden en nu stond hij te midden van zijn leger, het leger van vrouwen dat onder zijn bewind meer dan ooit was uitgegroeid en machtig gewor-

den. Ik heb mij tussen al die vrouwen gemengd, ik heb daar gestaan in een bad vol geuren, ik heb geluisterd naar de welluidende stem van de Syrische jongeling, die de laatste fundamenten van een zich reeds ontbindende beschaving wilde ondergraven. ‘Incredibilis me libido habet, commilitones; et vehementem in me ardorem concitari sentio, cum multitudine vestra circumseptum me undique, stipatumque conspicio. Quippe qui, unam aut alteram vestrum intuens, incalere soleam; quas nunc, cum tot libidine flagrantes, ac me in complexum provocantes oculos, tot procaces vultus, tot nuda pectora, ac se ultro exhibentes papillas cemo, cupiditatis flammam in me ardere aestimatis?...’ Deze woorden en vele andere vloeiden over mij heen en gebrand was ik door het geluid van hem voor wie het leven één vreugdefeest, één roes was. En terwijl ik in mijn vliegtuig de Middellandse Zee pijlsnel overvloog, hoorde ik de laatste woorden van Heliogabalus nog in mijn oren: ‘Ego namque, in hoe dignitatis gradu constitutus, omnia concedo, omnia permitto, omnia vobis licere volo, excipies nihil, nec locum, nec tempus, nec personam. Quare excitemini, precor et alacriter ac prompte operi vestro incumbite; nec expectare ut petamini; sed vos ultro offerte; ac, postposito omni fatuo atque degenero pudore, per vicos, per fora, per campos, per theatra, per ipsa denique immortalium deorum templa discurrete, cabite, rapite, seducite, omni tempore, omne genus hominum, omnis quidem aetatis; sed praecipue adolescentes. Quantum ad Augustalem munificentiam attinet, ut, in sanguinolenta Martis militia, coronae murales, navales, civicae, rostratae que fortibus viris propositae sunt sic, ut; quaeque vestrum egregia lasciviae opera ediderit, in hac Cupidinis militia, dona magnifica reportabit.’

Regelrecht ben ik gevlogen naax Biskra, vroeger slechts een oase, nu een kleine stad vol palmen en parken. Het was reeds avond en in de meeste straten ging het leven te ruste, maar levendig en licht was het in de straat van de cafés en bij de Oelad Naïl. In een klein café heb ik met een oude Arabier onder het genot van inlandse muziek en het roken van een nargileh ernstig zitten praten. Hij beklagde zich bij mij over de nieuwe bioscoop van Biskra, over de Europese dancings en over de alomtegenwoordige radio, de nieuwste gesel van de mensheid. Vroeger in zijn jeugd, toen Biskra nog een oase was, had hij altijd rust gevonden onder de hoge palmen; dat was nu voorbij. Helse machines verhieven hun krijsende stemmen overal in de Sahara, waar blanke mannen een voet hadden gezet. De wereld was onrustig en onbewoonbaar geworden voor een man die alleen hield van wijde zandvlakten, van sterren boven de woestijn, van kamelen en verhalen bij het kampvuur verteld...

Ik heb die oude Arabier maar kalm laten vertellen, ik heb afscheid van hem genomen en ben gaan kijken naar de Oelad Naïl, meisjes die hun stam verlaten om zich met haar lichaam een bruidsschat bijeen te sparen en daarna te trouwen. Als altijd zaten zij voor haar lage huizen, gekleed in kleurige stoffen, met sieraden behangen. Ik ben eerst al die meisjes met haar bruine lichamen en witte tanden vrij onverschillig voorbijgelopen. Maar terugkomend kreeg ik lust om bij een van haar binnen te gaan. Ik heb het niet gedaan; ik heb slechts met één van die Oelad Naïl een tijdje gepraat. Zij vertelde mij dat haar werk door vele muzelmannen als heilig wordt beschouwd, dat zij daarom deel mochten nemen aan ceremoniën, waartoe een andere vrouw van het-

zelfde beroep nooit zou worden toegelaten... Ik ben slechts kort in Biskra geweest, ik kon er niet langer blijven, omdat ik ontvoerd ben door een grote vogel. In de straat van de Oelad Naïl verscheen eensklaps de vogel Rok, die met zijn vleugels langs de verschrikte meisjes scheerde. Met zijn snavel greep hij mijn kraag en even later hing ik hoog in het luchtruim. Beneden was Biskra nog slechts als een kleine lichtende plek te zien. Daaromheen was alles donker... Maar plotseling is het in het luchtruim weer dag. Wij vliegen over rivieren, meren en zeeën, over golvende korenvelden, over weiden, steppen en heiden, over steden en dorpen. Nu zijn wij aangekomen boven de torens van het oude Kremlin, waarbinnen het hart van het Nieuwe Rusland klopt. Door de dikke muren heen zie ik een kamer waar een sombere, duistere man heen en weer loopt voor een met papieren bedekte tafel. Het is Stalin, de sluwe Kaukasiër, die met ijzeren hand over Rusland regeert. Hij is het in wiens handen alle draden samenkomen. Maar moeilijk is het al die draden in handen te houden, alle onderaardse gangen te kennen, moeilijk is het om zich alleen te handhaven op de hoogste top... Een norse, sombere man in hoge laarzen loopt heen en weer in zijn kamer. Waaraan zou hij denken? Misschien wel aan de tijd dat hij in de Kaukasus voor de Partij rijke burgers beroofde, misschien wel aan zijn jeugd toen hij als straatjongen door de straten van Tiflis zwierf. Toen was hij nog onbekend, een mens tussen vele mensen; nu is hij de eerste man van Rusland, een mens op wiens schouders een zware, zware last drukt. In heel de Sowjet-Unie dreunen nu de hamers, zweten de machines, wordt de aarde gespleten en doorboord. Muren van beton, gevaarten van staal en ijzer, stenen monsters



verrijzen uit de Russische grond. Duizenden schoorstenen roken in Moskou, Gharkof, Leningrad, Nisjni Nofgorod, in Tiflis, in Batoem... Tot ver over de Oeral strekt zich de stalen hand van techniek en wetenschap, ontelbare tractors zijn uitgezwermd over het wijde land. Het graan dat weinig jaren geleden het eigen volk niet kon voeden groeide uit tot een allen verzadigende stroom die de grenzen van Rusland overschrijdt. Het oude Rusland is gestorven en een ander Rusland, een Rusland van staal en beton is opgerezen in de wereld. Dat Rusland groeit, het groeit iedere dag, zijn groei is soms angstwekkend, adembenemend, beklemmend voor het hart dat nog gehecht is aan het oude land met zijn weemoedige, roerende liederen. Maar dát Rusland is voorgoed verzonken; het leeft nog slechts in oude boeken en in de harten van hen die na de Revolutie over Europa zijn uitgezwermd. Het leefde in de ogen van de ongelukkigen die in de diepe kerkers van de Gepeoe op de kogel wachtten. Het oude Rusland is dood en het nieuwe Rusland leeft. Maar zwaar is het soms de druk te voelen van al die tonnen staal en cement, die een eigen onheilspellend leven krijgen, losraken van de hand die haar schiep...

Wij zijn verder gevlogen, over Moskou heen naar het oosten. Warmer en warmer werd de lucht en opeens zweefden wij boven een donker bos waaruit zwoele dampen opstegen. De vogel Rok heeft mij laten vallen en pijlsnel ben ik omlaag gesuisd. Ik dacht op de grond te pletter te slaan, maar ik werd opgevangen door de zachte armen van lianen en door grote blauwe, warme bloemen, wier geuren mij bedwelmden. Rondom was alles groen, warm en vochtig en een lust voor het oog, maar beklemmend was de lijkenlucht

die opsteeg van beneden. Ik begreep dat ik was gevallen in een oerwoud vol miasmen, in een groene wildernis op welks bodem het leven bedierf. Ik ben daar beneden geweest, ik heb gewaad door moerassen en een weg gebaad door het struikgewas dat wemelde van insekten en reptielen. Weggezonken ben ik in een dikke modder, die vol was van wentelende beesten. Witte kelken en grote violette orchideeën heb ik geplukt, maar alles was zo vochtig en ongezond, zo levend en toch zo vol bederf, dat ik bevangen werd door een onoverwinnelijke afkeer. Ik vluchtte uit dat bos; bloemen en lianen heb ik aan stukken gereten, ik heb mij ondergedompeld in een koele bergbeek en in de blauw-grijze golven van de vertrouwde Noordzee. Met de meeuwen ben ik gezwenkt over de witte branding en de gele duinen met de grijze helm... Ik heb vandaag anjelieren geplukt aan de Rivièra, ik heb Goya's bewonderd in het Prado, met pinguïns geconverseerd op het eeuwige ijs, ik ben apen achterna geklommen in de jungle... Ik heb vandaag zo veel gedaan... Niemand heeft vermoed waar ik geweest ben want ik heb mijn gewone werk zoals altijd verricht. Ik ben naar mijn bureau gegaan, ik heb wit papier beklad met zwarte letters, ik heb geluisterd naar de mensen die mij met hun onbelangrijke zaken kwamen lastig vallen, ik heb betaald en ben betaald geworden. Gegeten heb ik, gedronken en gerookt, zoals iedere dag. Ik heb alle nutteloze dingen gedaan die de moderne mens nu eenmaal moet verrichten. Maar terwijl ik ernstig en bedachtzaam over zaken sprak die mij niet het minst interesseerden, was ik tegelijkertijd ginds, in Parijs, Londen, Rome, Biskra, Moskou... Ik was in de zee en in het oerwoud, maar niet alleen dáár. Bij Sacco en Vanzetti was ik in het dodenhuis, slechts door enkele meters af-

stand gescheiden van het zakelijkste aller moordwerktuigen: de elektrische stoel. In mijn hoofd leven zoveel gedachten, voorstellingen en gebeurtenissen naast elkaar, dat ik somtijds vrees dat het schedeldak zal bezwijken. Want alles gebeurt niet steeds na elkaar: terwijl ik mij bewust word dat ik thuis het elektrisch licht op de badkamer heb laten branden, bega ik een moord en voel ik het gras groeien op de aarde. Het is alsof mijn hersens verdeeld zijn in evenwijdige kanalen en of op ieder van die kanalen zonder ophouden boten varen. Verschillende gedachten, verschillende beelden leven op hetzelfde moment en naast elkander. Niet altijd is het natuurlijk zo, niet altijd volgt een serie evenwijdige beelden op een andere, vaak volgt een afzonderlijk beeld bliksemsnel op een ander om dan weer te worden vermengd met andere evenwijdige complexen. En misschien is ook het eerste proces, het gelijktijdig evenwijdig gebeuren niets anders dan een uiterst snel overspringen van gedachte naar gedachte, van beeld tot beeld; gedachten en beelden die zijn als overspringende vonken, zodat tenslotte ook die schijnbaar evenwijdige beelden snel en onmerkbaar op elkander volgen. Maar het gevoel bestaat dan toch sterk en onontkoombaar dat er zoveel gelijktijdig in mij gebeurt, dat ik tegelijkertijd op zoveel plaatsen van de aarde ben. Ieder zal toch moeten begrijpen hoe vermoeiend, hoe uiterst afmattend een dergelijk leven is. Gedachte na gedachte, voorstelling na voorstelling ontstaan in mijn hersens. En ieder van die beelden leeft weer een eigen leven, loopt evenwijdig aan andere, breekt zich plotseling baan of sterft een tijdelijke dood. Beelden, beelden, beelden... Mijn hoofd is een magazijn van beelden, een stapelplaats

van voorstellingen, een snijpunt van mensen en dingen, een brandpunt van duizenden lenzen, de snijlijn van ontelbare vlakken. Mijn geest is op een voortdurende reis, van New York naar Parijs, van Afrika naar Azië. Ik heb het gevoel dat ik overal bij moet zijn, dat ik niet op een stoel moet blijven zitten, dat ik moet zijn bij de gangsters in Chigago, bij de koop die wordt afgesloten tussen cliënt en prostituee, bij de arbeiders in de zwavelmijnen en bij de werkers in de Borinage, waar het leven zwart en troosteloos is. Ik moet zijn in de boudoirs van luxe-vrouwen, ik moet weten dat er in Amerika kousen van duizend dollar worden verkocht, terwijl er iedere dag in de wereld vele kinderen van honger sterven. Het is werkelijk ontzettend vermoeiend zich zo te moeten verveelvoudigen, te moeten leven op verschillende plaatsen tegelijk. Men moet handelen hier en ginds, overal in de wereld. Vaak ben ik niet meer dan toeschouwer, maar dikwijls ook moet ik ingrijpen, handelen, beslissingen nemen. Dat alles kost moeite, vermoeit geest en lichaam, maar er valt niet aan te ontkomen. Er valt niet aan te ontkomen. Ik word opgenomen in de cirkels der wereldgelijktijdigheid, word bezeten door levens en verschijningen, voorstellingen en gebeurtenissen, die zich afspelen in de gehele wereld. Beelden, beelden, beelden... Bloemen, vrouwen, lieve kinderen, maar ook zweren, carcinomen, afzichtelijke gezwellen, tot ontbinding overgaande melaatsen, moerasplanten, duivelse giften, stinkende wonden. O ibis, o groene lotus, wat is dat alles vermoeiend. Er trekt zoveel voorbij op zo'n enkele dag; stoet volgt op stoet. Muizen, zilvervossen, slanke benen, melkwitte borsten, blanke tanden, grote rode radijnen, tulpen die openbarsten onder de

zon, anemonen, minaretten en moskeeën... en dat is nog niet alles: duizend klanken spelen door mijn schedel heen. Balalaika's klinken, Chopin speelt walsen en balladen, een saxofoon woelt een smartelijk verlangen in mij los, een diepe mannenstem zingt een weemoedige fado, terwijl gitaren in een smalle donkere steeg weerklinken. Een oude rabbijn zingt ergens, in een oud getto ontroerend tot zijn God terwijl matrozen onder het zingen van 'Valparaiso' de zeilen hijsen. Onderwijl draaien grote schijven door mijn hoofd, grammofoonplaten die voortdurend populaire deunen tot in het oneindige herhalen. Zulke melodieën blijven de hele dag onder het schedeldak zoemen, zij vermengen zich met de elkaar opvolgende beelden, zij dringen zich op en zijn niet meer kwijt te worden. Zo is mijn arme hoofd een molen vol gebeuren, een concentratiekamp van reeksen, beelden en klanken, die onontkoombaar, onafwendbaar zijn. Onontkoombaar, onafwendbaar?... Zeker; ik ben het slachtoffer van een onverbiddelijke montage, die zich buiten mijn wil voltrekt. Ik zou zo gaarne eens knippen in al die films die worden afgedraaid in mijn hersens, ik zou zo gaarne eens even rusten en mij laten drijven beeldenloos en ongedeeld op één enkele zee. Ik zou alles willen wegknippen op enkele, heel enkele beelden na. Maar nee, de montage is niet van mij; ik heb geen macht over de onbekende operateur die steeds nieuwe beelden, nieuwe klanken op mijn hersenweefsel projecteert. Nooit, nooit is er een pauze en daarom ben ik nu zo dodelijk, dodelijk, dodelijk vermoeid. Ik heb vandaag geleefd onder alle luchten, op alle breedten en lengten, en daarom wil ik nu slapen, vast, heerlijk en zonder dromen. Vanavond zal ik toch zeker kunnen slapen,

o goede Morpheus help mij! Gooi de operateur uit de cabine en laat mij door uw nimfen binnenleiden in de slaapgrot waarvan Ovidius zo aanschouwelijk vertelt. Bij Isis en Osiris, nu wil ik slapen, diep en weggezonden, warm en onbewust, nu wil ik niet zijn hier en daar, ginds en overal, maar alleen in mijn vertrouwde bed. Nu mag alleen het vlees in mineur leven, maar de geest moet rusten, voor een hele nacht de zeilen strijken.

Ik lig in bed en kijk naar het nachtpitje dat een gedempt, vertrouwelijk licht verspreidt. Ik wil slapen, ik lig horizontaal te wachten op de goede slaap. Ik lig niet alleen in bed, de halve mensheid, Europa, Afrika en half Azië liggen op dit moment horizontaal. Nu rusten duizenden, miljoenen moede hoofden op het kussen, nu liggen ontelbare lichamen op een harde of op een zachte matras, nu liggen miljoenen negers en Aziaten op hun mat. Het lichaam heeft vandaag zijn taak volbracht, het heeft bewogen, het heeft zich moe gemaakt en daarom moet het worden overgeheveld naar die paradijsachtige staat waarin geest en stof nieuwe kracht verkrijgen. De halve mensheid slaapt, nee, ligt in bed, want er zullen er duizenden en duizenden zijn die willen slapen als ik, maar die toch geen rust kunnen vinden. Dat is een troostende gedachte: ontelbare slapelozen telt nu de wereld. Niet slaapt de magere oude vrouw met de vele katten die op een zolderkamer vanuit haar bed op vergeelde portretten ligt te staren. Eens was zij een zeer bekende toneelspeelster, wier naam met grote letters op vele affiches en boven vele gevels prijkte. Zij had een mooi en krachtig lichaam, een ovaal gezicht met grote vragende ogen en zwarte haren die het gelaat als een helm omsloten. Zij

had alles wat zij wilde: roem, geld en mannen. Maar zij werd ziek, haar vlees slonk weg en met de schoonheid van het lichaam verdween al haar bezit, haar carrière, haar geld, haar aanbidders. Want de mannen zijn laf, niet meer dan geile dieren. Zij heeft het eigenlijk altijd wel geweten, maar zij wilde het zich niet bekennen. Het was zo heerlijk te zijn uitverkoren en vleierende woorden te horen fluisteren. En toch zou het te dragen zijn dat ieder haar vergat indien Alexei, haar koningskind, haar uitverkoren jongen haar niet in de steek had gelaten. Alexei, Alexei, lieve, lieve Alexei, wat was je slank en teder, zacht, lenig en aanhankelijk. Geheel was hij van haar beeld vervuld; iedere avond zat hij op de voorste rijen in de schouwburg om haar alleen te zien, haar alleen... Hij hield toch werkelijk veel van haar, Alexei, ja hij hield van haar; hij hield van haar mooie haren, van haar gave gezicht, van haar zuiver lichaam, waarvan het vlees zacht en gezond was. Maar hij kon niet houden van een mensenhoofd waaruit de doodskop iedere dag duidelijker naar voren trad, hij wilde zacht en aangenaam vlees in zijn armen drukken; geen verlepte huid, geen beenderen. De vrouw die voor hem alles op aarde was werd tot een stuk onaantrekkelijke materie. Hij heeft haar verlaten en voorbij waren de liefdesnachten in het zachte verende bed, voorbij de kussen, de omhelzingen, het hele teder-zinnelijke spel... O God, o God, kon ik hem nu nog maar in mijn armen drukken, lag hij nu nog maar hier vlak naast mij, kon ik hem nu maar één ogenblik voelen, kon ik nu zijn blonde hoofd maar tussen mijn magere vingers klemmen, kon ik hem nu maar in de rode lippen bijten. Nu is alles voorbij... Alexei, liefste, liefste...

Nu is alles voorbij. Mijn naam staat op geen enkel affiche meer, geen geurende bloemen worden meer binnengebracht. Nu lig ik hier in bed, nu leef ik nog slechts bij mijn oude portretten en bij mijn katten. Ik kan de slaap niet vatten, ik moet te zeer aan Alexei denken, maar laat ik niet vergeten dat morgen Mimi haar nagels moeten worden geknipt en dat mijn kater Plato, die scabies heeft, door de dierenbescherming moet worden afgehaald. Arme Plato!... Ik kan niet slapen, ik lig hier eenzaam tussen mijn katten en mijn portretten...

Zij kan niet slapen, zij ligt te woelen in haar schamele bed. Zo liggen duizenden vrouwen te woelen, vrouwen vastgehaakt aan een verleden, dat haar enige rijkdom, haar enig en dierbaar bezit is. Voor haar heeft het leven geen beloften meer, zij zijn voorgoed opzij geschoven. Maar andere vrouwen zijn er voor wie het leven nog in volle bloei is en die toch niet kunnen slapen. Eva heeft vandaag met de Franse beroepsdanseur van 'Femina' heerlijk gedanst. Hij danst zeer goed en sierlijk die jongeman, je voelt niet meer dat je leeft in een koude wereld, je zweeft zo heerlijk over een gladde vlakte, geleid door een beschaafde krachtige hand. André is pas een week in functie, hij heeft het baantje aangenomen omdat hij geen geld meer had. Hij is geen bete beroepsdanser zonder conversatie; hij kan heel aardig spreken over literatuur en muziek. Hij is een beetje melancholiek en verwend door de vrouwen, maar hij danst ongelooflijk goed. Het liefste danst hij natuurlijk met Eva, maar al te dikwijls kan dat niet; het beroep stelt eisen. Hij moet dan dikke, vette matrones rondslepen, glimlachjes presteren tegen onmogelijke vrouwen, financiële douceurs aannemen uit dikke,



beringde handen. Hu, Eva rilt ervan onder de dekens. Maar als zij samen dansen, Eva en André, lijf aan lijf gezogen, dan is alles weer goed, dan is alles weer goed. Bij dansen is het overigens niet gebleven. Zij hebben al een keer door het bos gewandeld dicht bij de stad. André was toen wel wat intiem-handtastelijk, maar dat hindert natuurlijk niets, dat vind je juist plezierig. Hoe moet dat nu gaan tussen haar en André? Het is zeker, heel zeker, dat Eva van hem houdt, maar zou hij nu ook zoveel om haar geven als hij zegt? Nu lig ik hier in bed, terwijl André met andere vrouwen danst. Hij geeft natuurlijk alleen om mij, maar zou hij het toch ook niet plezierig vinden met andere jonge vrouwen lijf aan lijf te dansen? Onlangs heeft hij zich meer dan haar lief was geoccupeerd met de jonge Argentijnse, je weet wel dat exotisch opgemaakte kind met die domme, dwepende ogen. Misschien is zij er nu vanavond weer en danst zij met André, terwijl haar bête, zinnelijke ogen zich vastzuigen aan hem, haar André. Zij moet er niet aan denken, zij ligt te woelen in haar bed, zij ziet André en de Argentijnse vastgeklonken aan elkaar, samen zwevend in een lange, eindeloze tango... Zoals Eva zijn er vele, lieve warme dieren, die de slaap niet kunnen vinden. Duizenden blonde en zwarte meisjes liggen nu onrustig in bed. Eenzaam liggen zij onder de lakens, de klok tikt, het hart klopt en het verlangen wil maar niet wijken. Zij hebben misschien een hele dag hard gewerkt, zij hebben op een somber kantoor ontelbare brieven getikt, aanmerkingen gekregen en verdragen, maar 's avonds zijn zij naar de bioscoop gegaan en daar hebben zij Ramon gezien, Ramon Novarro, de goddelijke, de afgod van al die onnozele vrouwen. Nu liggen die meisjes in haar houten en

ijzeren ledikanten, in de kleine smalle bedden van de huurkamers en van de pensions. Haar bloed is onbevredigd; nu moest Ramon haar in zijn gespierde armen nemen en drukken aan zijn blanke borst. Dat is haar enige wens. Die wens zal nooit worden vervuld; zij zullen later trouwen met een willekeurige man, maar ook dan zullen zij 's avonds dikwijls wakker liggen en denken aan Ramon Novarro, de heerlijkste aller mannen.

Ik vlieg langs vele bedden, langs zachte, luxueuze rustplaatsen, warm en behaaglijk, langs koude, harde bedden, waarop het lichaam ligt als op een plank, langs brede en langs smalle, over rijke en over arme bedden. Ik zie lichamen die geen rust kunnen vinden, ogen zoekend in wanhoop, handen die koortsachtig dwalen over dekens. Hier ligt de man die zijn vrouw heeft doodgemarteld. Men heeft er hem niet voor gestraft, omdat hij gebleven is binnen de perken van de wet, omdat men hem, maatschappelijk gesproken, niet het geringste heeft na te wijzen. Maar toch heeft hij een moord begaan, hij heeft zijn vrouw langzaam naar het graf gedreven; onverbiddelijk, onontkoombaar. Zij was nog bijna een kind, een zacht kind dat weinig eisen stelde aan het leven. Zij leefde als een bloem, als de vogels, als een kleine zon. Zij was van hem gaan houden en daarom heeft hij haar van haar ouders weggehaald. Toen heeft hij haar doodgemarteld. Hij heeft haar niet de kleine ruimte willen geven die zij nodig had om te kunnen leven. Niet dat hij haar gebrek heeft laten lijden, nee, o nee. Hij heeft haar voedsel, kleren en geld in voldoende hoeveelheid gegeven, maar streng is hij voor haar geweest zoals alleen een duivel kan zijn. Geen fout heeft hij door de vingers gezien en op elk gebrek en elk verzuim heeft hij

gewezen. Steeds weer en altijd weer heeft hij erop gewezen, niet bits of op barse toon, nee, altijd is hij vriendelijk gebleven. Hij heeft steeds vriendelijk aangedrongen dat dit en dat niet mocht gebeuren, dat zij dit en dat niet meer zou mogen doen. Hij is steeds vriendelijk geweest, maar hij heeft niet gelet op haar hulpeloze ogen, hij heeft haar uitgelegd dat elke handeling steeds consequent, steeds logisch moet zijn, en dat de mens niet fladderen moet als een vlinder. Hij heeft haar overtuigend aangetoond dat er geen God bestaat en dat er na dit leven geen ander leven is. Dat heeft hij telkens weer, steeds opnieuw en altijd weer herhaald. Maar zij geloofde nu eenmaal in God, zij had een hulp nodig, een steun, zij kon niet alleen staan in de wereld. Hij zei dat hij van haar hield en dat hij haar naar zijn geest wilde vormen. Hij heeft haar niet gevormd; hij heeft haar gebroken, hij heeft haar gedood. De zonnestrallen heeft hij uit haar leven weggestolen en vervangen door een net van onbarmhartige consequenties. Zij is gaan zwijgen, zij verloor het contact met de kleine lieve dingen, waaraan zij zeer behoefte had. Die kleine dingen werden van haar weggenomen en urenlang heeft zij stil gehuild. Zij is gaan verwelken, zij is gaan sterven, en toen zij gestorven was heeft men haar magere lichaam gelegd in een smalle kist. Haar moordenaar ligt nu slapeloos in bed. Vanavond is hij een blijspel gaan zien en heeft daarna minstens vier whisky's gedronken. Hij heeft gehoopt daardoor spoediger in slaap te raken, maar hij heeft zich vergist. Hij kan niet slapen, want het blonde hoofd van Lisa met de grote blauwe, zacht verwijtende ogen, zal hij nooit, nooit meer kunnen bannen. Daar ziet hij haar opeens in de spiegel zoals zij was toen hij haar tot zich nam:

een blond, een liefelijk en bloeiend kind, dat meer dacht aan zijn geluk dan aan het hare. Nu is dat liefelijke vlees vergaan, nu rust zij onder de aarde in de smalle doodskist. En boven die aarde is wuivend gras, bloemen en een grafsteen: 'Hier rust mijn lieve vrouw'. O God, hoe heeft hij toch zo kunnen zijn, hoe heeft hij haar zó meedogenloos, zó volhardend, zó onverbiddelijk kunnen drijven in een slop, waaruit zij zich uit eigen kracht nooit kon verheffen? Waarom toch heeft hij haar laten wegslinken en verwelken, waarom heeft hij haar kleine feilen niet ontzien? Hij dacht dat hij van haar hield, ja hij was ervan overtuigd, maar waarom heeft hij haar dan doodgemarteld, waarom heeft hij haar alles ontnomen wat zij had, waarom heeft hij haar God in een hoek getrapt? Wist hij dan niet, kon hij dan niet begrijpen, dat zij zo terecht moest komen in het lege niets, dat zij behoefte aan warmte had en niet alleen kon staan in een koude, vale wereld. O God, waarom heeft hij geen acht geslagen op de blauwe ogen, die hulpeloos langs de zijne dwaalden? Nu zou hij alles, alles willen doen om haar terug te halen in zijn huis, hier terug op aarde, waar misschien een nieuw geluk mogelijk zou zijn. Hij zou de wereld uit haar voegen willen rukken, hij zou zijn handen bloedend willen slaan op duizend ijzeren deuren, mits die deuren maar opengingen en hem binnenlieten tot dat andere rijk waar Lisa nu een toevlucht heeft gevonden. Doe toch open, doe toch open... Weg die wand, weg die ijzeren deuren... Laat ik haar die mij lief is boven alles nog één keer in mijn armen mogen sluiten. Nee, nu gaat het niet meer, geen enkele keer meer. Duizend keren heeft hij het verzuimd, duizend keren had hij slechts een wenk behoeven te geven om haar terstond, warm en aanhankelijk,

tegen zich aan te voelen. Hij heeft het niet gedaan en nu kan het niet meer. Hij strekt zijn armen uit, hij wil het blonde gezicht met de blauwe ogen kussen. Hij grijpt in de ledige ruimte boven zijn eenzaam bed. Lisa, Lisa, lieve Lisa, hier lig ik alleen, schuldig, ellendig, onverzorgd en door allen verlaten. Ik heb je vermoord, ik heb je doodgemarteld, maar kom toch terug, kom toch terug, kom terug hier dicht bij mij, hier naast mij, aan mijn zij! Hij woelt onrustig in zijn bed, zijn hoofd valt moe op het witte kussen. Morpheus is hem niet genadig... En bij Anubis, bij Isis, ook ik lig nog wakker; ik ben vlot geraakt en drijf in de wereldruimte. Ik ben weer gaan zwerven, van bed tot bed, ofschoon ik de hele dag toch al rondgezworven heb... Nu wil ik, dat het afgelopen is, dat ik eindelijk zal kunnen slapen. Morpheus, Osiris, goede vrienden, verdrijft toch al die beelden, laat mij toch met mijzelf alleen... Ik lig in bed en kijk naar het nachtlichtje, waarvan het vlammetje parallel brandt aan de foto van Little Esther, die ik op de muur heb geplakt. En ineens denk ik weer terug aan die novemberavond toen ik die kleine lieve duivelin heb leren kennen. In die tijd had ik een betrekking in een grote provinciestad, waarvan de dagen alle eender, alle eentonig waren. Er was in dat stadje niet veel te doen, er vegeteerde een concertzaal en er waren twee bioscopen waar men heul kon zoeken tegen het vale leven. Er was ook een café waar nu en dan variété-artiesten van tweede of derde rang optraden. Daar was het dat ik Little Esther heb ontmoet. Een vale, grijze regendag had mij zo neerslachtig en onverschillig gemaakt, dat enkele vrienden veel moeite moesten doen om mij die avond te bewegen met hen naar het nieuwe variété-programma te gaan kijken. Ik gevoel-

de daar niet het minste voor, ik wist immers hoe het weer zou zijn; een paar acrobaten, een paar middelmatige dansers, een goochelaar... Ik wist dat ik verveeld zou toekijken naar zeer middelmatige prestaties, maar tenslotte ben ik toch maar meegegaan omdat ik toch ook wel verlangde naar wat licht en warmte. Wij kwamen dat café binnen en gingen zitten bij het toneel. De omgeving was als steeds banaal, provinciaal, zelfgenoegzaam en vervelend. Om ons heen zaten de burgers van het stadje achter hun glazen bier, die hier vijf cent duurder kostten dan in een ander café; vanwege het variété. Dat variété was inderdaad als altijd; eerst zagen we twee acrobaten, die overbekende toeren aan een trapeze maakten, daarna kwam een Parijse zangeres, die haar beste tijd had gehad, ons met enige afgesleten chansons vervelen. Vervolgens zagen we een goochelaar, daarna een juffrouw met gedresseerde hondjes en toen kwam Little Esther. Ik had nog nooit van haar gehoord en de naam zei mij dus niets, maar zodra ik haar zag wist ik dat het kleine negermeisje dat zó bevallig en vlot haar entree maakte een afwisseling zou zijn in het dode programma. Maar er gebeurde veel meer: ineens was de wereld veranderd, heel de omgeving vergeten: ginds op de planken was een dansend kind verschenen dat alles had betoverd. Daar zong en danste een kleine donkerbruine negerin, die haar lichaam rekte in onmogelijke en komische standen. Zie haar ogen cirkelen rond en worden opwaarts geheven tot je aankijkt tegen twee witte bollen. Grotesk zweeft het kleine bruine lichaam over de planken. Little Esther rukt haar benen in scherpe hoeken, het leuke hoofd beweegt zich bruusk-elegant tussen de lenige schouders, zij

tolt en zij stept met haar flinke beentjes snel en onweerstaanbaar over het toneel. Ik heb Josephine Baker gekend in haar beste tijd, maar ik heb nooit meer gezien dan een lenig, zinnelijk lichaam, dat weliswaar over een eigen gymnastiek en een eigen ritme beschikt, maar toch geheel in het louter sensuele bleef gevangen. Toen ik Little Esther slechts enkele momenten had gezien, begreep ik dat zij verre stond boven Josephine; hier geen naakte zinnelijkheid, maar een lief, lenig en sierlijk lichaam, dat danste, omdat het dansen moest, dat niet slechts de ogen, maar ook het hart goed deed, goed, zo goed... Little Esther zong en danste, zij zong bekende deuntjes, zó lief, zó eenvoudig, zó vol schalkse bekoring, dat ik alles om mij heen vergat. Vijf minuten geleden was ik nog somber en van alles losgeraakt en nu ineens zweefde ik met Little Esther sielrijk en snel door de lucht, voelde ik mij opgeheven en doortrild door een geluk dat groot was en zonder grenzen. Na iedere dans heb ik geapplaudisseerd tot mijn handen er pijn van deden. Ieder dacht dat ik waanzinnig was geworden, want het was hier nooit gewoonte frenetiek zijn bijval kenbaar te maken en achteraf hebben mijn vrienden mij verteld dat verschillende aanwezigen hun afkeuring over mijn gedrag hadden geuit. Zij begrepen niet dat ik mij over een negerin druk kon maken. Maar ik heb terstond geweten dat Little Esther het goddelijke was in de dans en dat dat goddelijke bij haar zó lief en zó bekoorlijk tot uiting kwam als ik nooit tevoren had gezien. Ik ben gelukkig, tevreden en verzoend met het bestaan naar huis gegaan, ik heb die nacht de naakte beentjes van Little Esther op mijn hart voelen trommelen, ik heb haar zien zweven en zwenken en ik werd de andere morgen wakker

met een gevoel of mijn leven rijker was geworden. Ik vroeg mij toen af hoe het mogelijk was dat de kleine kunstenares, een ster van de allereerste grootte, verzeild was geraakt in een provinciestad, in een tweederangs variété. Ik kon mij haar aanwezigheid niet verklaren en daarom ging ik na afloop van mijn werk naar het café om bij de eigenaar informatie in te winnen. Het was weer een grijze, vale dag, maar getroost liep ik door de straten, omdat in mij het goddelijke negerkind voortdanste. De eigenaar van het café vertelde mij dat de manager van Little Esther in onze stad enkele zaken moest regelen. Van dat verblijf had hij gebruik gemaakt om Little Esther, die zojuist in Londen was opgetreden en over enkele dagen in de Wintergarten te Berlijn zou dansen, te engageren. Hij zei, dat zij ondanks haar veertien jaren reeds een ster was van betekenis, maar toch was het duidelijk dat hij Little Esther's betekenis niet begreep en dat hij haar slechts had geëngageerd omdat de omstandigheden het hem mogelijk maakten haar beneden haar kunnen te betalen. Op mijn vraag waar het negerkind en de manager logeerden, kreeg ik het adres van een klein hotelletje in de buurt van het café. Na het eten moest ik daar maar naar toe gaan, dan zou ik beiden zeker treffen. Dat deed ik, ik liet mij aandienen door een groezelige portier en stond onverwacht in een kleine slaapkamer tegenover een keurig geklede, sympathieke neger, die de oom van Little Esther bleek te zijn. Little Esther zelf was niet aanwezig, haar oom zei dat zij de stad was ingegaan en over een half uurtje wel zou terugkomen. Hij vroeg mij wat ik van haar wilde en ik vertelde hoezeer ik geroerd was door haar dansen en dat ik over haar wilde schrijven. De neger die tot nu toe uiterst cor-



rect en afgemeten was geweest, begon te ontgooien. Het was duidelijk dat Little Esther zijn oogappel was en hij begon te vertellen van zijn tochten over het continent, van al de successen die zijn kleine nicht al had geogst. Hij bood mij sigaretten aan en weldra waren wij in een geanimeerd gesprek gewikkeld. Opeens zag ik de neger naar beneden duiken, onder het bed dat bijna de gehele ruimte van de kleine kamer vulde. Hij kwam er onder uit met een geweldig groot boek dat hij voorzichtig neerlegde op de beddesprei. Ik begreep terstond dat dat boek voor de neger iets heiligs moest zijn en ik had mij daarin niet vergist. Het was vol kranteknipsels en portretten van Little Esther, van haar eerste optreden te Chicago enkele jaren geleden, af. Ik las enkele van die artikelen, bij het schijnsel van gaslicht over het boek gebogen. Ik las woorden van bewondering, meestal geheel uiterlijk, maar soms ook dringend tot het wezen van de lieve dansende Esther. Ik verwachtte dat zijzelf ieder ogenblik zou binnenkomen, maar zij scheen zich te hebben verlaat. De neger stelde voor samen een glas bier te gaan drinken; hij zou voor Little Esther een briefje achterlaten. In een saaie Hollandse kroeg dronken wij enkele biertjes, zonder overigens van onderwerp te veranderen; het was duidelijk dat voor mijn metgezel het leven slechts uit Little Esther bestond. Daarna gingen wij naar het variété, waar achter de coulissen Little Esther al met een paar artiesten stond te praten. Zij zag er aardig uit in een kleine bruine regenjas, met hoge Russische laarzen en een rond hoedje, dat enigszins op één oor was gezakt. Zij gaf mij direkt een hand en zei dat ik bij haar in haar kleedkamertje mocht komen. Daar hingen op een rij minstens twintig jurkjes, rode, blauwe en gele,

jurkjes gespikkeld met allerlei ballen, en jurkjes versierd met allerlei figuren. Voor een gebarsten kaspiegel installeerde zich Little Esther. Behalve haar en mij was er weinig in de kamer. Een grote koffer was in een hoek geschoven, een fonteintje druppelde eentonig, voor de kaspiegel stonden allerlei kleine potjes met schmink en poeder. Ik weet niet meer precies wat mijn kleine buurvrouw die avond heeft verteld. Zij was wat verlegen en het bleek moeilijk een gesprek op gang te houden. Zij was niet uitbundig, niet los en vrolijk als op het toneel, maar zij was zeker even lief. De bruine benen waren nu in rust, de ogen cirkelden niet rond maar keken naar het vijltje waarmee zij haar nagels bewerkte. Ik begon haar een avontuurlijk verhaal te vertellen, een zeeroversgeschiedenis waarin kapitein Kid de hoofdrol vervulde. In het begin luisterde zij zonder veel belangstelling toe, maar weldra zag ik dat al die avontuurlijke gebeurtenissen van lang geleden gingen werken op haar fantasie en even later was zij temidden van zee en wind, samen met de zeerovers, met kapitein Kid en de schone vrouw die hij gevangen hield. Nog was het verhaal niet uit toen de oom kwam zeggen dat het voor Little Esther tijd werd zich te verkleden. In een paar korte woorden vertelde ik haar het einde van de geschiedenis en toen beduidde zij mij dat ik even weg moest gaan. Hij was begrijpelijk dat zij niet wilde dat een vreemde bij haar toilet aanwezig was, maar ik had toch zeer graag gebleven en willen zien hoe zij in haar dansjurk kroop. Ik ging het trapje af, dat van haar kamertje naar de gang leidde. Beneden aan het trapje bleef ik staan, want van daaruit kon ik nog juist de grote spiegel zien, waarvoor Little Esther zich ging verkleden. Het was misschien laf dat ik dat deed, maar ik

kon aan de verleiding geen weerstand bieden. Ik stond met ingehouden adem onder aan het trapje en zag hoe de kleine negerin haar gewone jurkje over het hoofd trok. Toen grepen twee kleine bruine handen naar een zijden broekje, een hemdje werd naar boven geschoven en voor de spiegel stond een bruine, lieve engel, een kind slank en naakt, een zuivere bloem van jong en bloeiend vlees. Ik zag hoe zij even met haar buikje wiegde, hoe zij zich welgevallig bekeek in het grote glanzende vlak dat elke intieme bijzonderheid weerkaatste. Ik had naar boven willen rennen om haar tegen mij aan te drukken, om haar in kussen te doen stikken. Ik heb het natuurlijk niet gedaan; ik heb gewacht tot zij een van haar vele kleedjes over haar hoofd had doen glijden. Toen ben ik het trapje weer opgeklauterd en heb van haar afscheid genomen omdat zij de volgende morgen naar Berlijn zou vertrekken. Zij heeft erg lief geglimlacht, zij heeft mij een foto gegeven met haar handtekening, zij heeft goodbye gezegd en alles was voorbij. Ik heb haar niet meer weergezien, maar vaak, zeer vaak heb ik aan haar gedacht, zoals ik nu aan haar denk, hier in bed en wens dat zij even bij mij zal liggen, even maar zo zou zijn als die avond voor de spiegel, maar dan dicht bij mij, zeer dicht... Het is nu vier jaar geleden, dat ik de kleine negerin in die provinciestad heb gezien en Little Esther zal intussen wel zeer zijn gegroeid. Zij is zeker niet zo kinderlijk en lief meer; het leven zal haar hebben gestempeld en misschien zijn haar ogen harder geworden. En nu ineens, hier vanavond in bed, word ik mij ervan bewust, dat ik de laatste jaren nooit meer van haar optreden heb gehoord. Little Esther, Little Esther, lieve, dansende duivelin, wat is er van je geworden? Ben je teruggegaan naar Amerika en

dans je nu in de kroegen van Harlem of ben je terechtgekomen in het paradijs van alle negers, ginds aan de Seine? Als een flits schiet plotseling het zekere weten door mijn hoofd dat ik het laatst van haar gelezen heb toen zij te Parijs optrad. Een klein bericht in een Amerikaanse krant vermeldde dat er in een Frans-Amerikaanse club een schandaal was ontstaan, omdat men zonder weten van de Amerikanen een negerdanseress voor een avond had geëngageerd. Wat er precies gebeurd is weet ik niet meer, maar er is toen een neger vermoord en natuurlijk, zonder twijfel, is dat de oom geweest, waarmee ik biertjes heb gedronken. Hij heeft Little Esther willen verdedigen en is door die stomme Amerikanen als een beest afgemaakt. Zeker, zéker is het Little Esther's oom geweest en Little Esther heeft misschien daardoor haar houvast verloren. Zij is gaan rondfladderen in een grote, wrede stad, waar alle vlinders de vleugels breken. Het is vreemd, dat nu pas, na jaren, de associatie tussen het schandaal in die club en de notities over Little Esther's optreden te Parijs in mijn hoofd ontstaat...

Zij zal dan wel in Parijs gebleven zijn, in de Dôme hebben gezeten en voor de schilders model hebben gestaan. Wat is er gebleven van het heerlijke dansen, van de lieflijke gratie van het kleine negerkind? Little Esther is geen kind meer en met haar kindsheid stierf ook haar kunst. Nu danst zij misschien drie keer per week in de Rue Blomet... de Rue Blomet... In een nauwe straat, schaars verlicht, plekt in het midden een grote lichtvlek. Het is de ingang tot het negerbal, waar alle negers van de wereld samen zijn: witte, gele, bruine en zwarte. Laten wij binnengaan en de beschaving een uurtje vaarwel zeggen. Kom binnen, kom binnen, hier is de bar, waar we eerst een paar cocktails zullen drinken

om het bloed sneller te doen vloeien. Garçon, garçon, deux Martini secs... Een keurige pikzwarte neger in een wit jasje met gouden knopen mixt de dranken. Hij grijnst, zodat zijn witte tanden onder de dikke lippen naar voren schieten. Langs ons heen is een va-et-vient van negers en negerinnen; zij gaan naar of komen uit de danszaal, waaruit een frenetieke muziek weerklinkt. Hallo, hallo, beste negers, wij zijn erg blij dat wij straks ook binnen mogen, maar eerst nog even een paar drankjes naar binnen gegoten. Nee, nee, ik houd het niet uit, ik kan niet zitten op een barkruk bij die muziek, naar binnen moet ik, naar binnen bij al die negers. Ik wring mij door tientallen zwarte lijven, die de ingang versperren, heen en opeens word ik omhuld door een lucht van parfum en zweet, van menselijke uitwaseming, van rook, van dierlijke geuren. De dansvloer is geheel bedekt met zwarte lijven. Hier trillen en zwalpen de negerbuiken, hier cirkelen de benen, beschrijven parabolen en hyperbolen. Op een platform zit het orkestje dat wilde, lokkende tonen de lucht in gooit. De saxofoon speelt hier zijn verrukkelijk lied, de banjo juicht en schreit, terwijl een oude frenetieke neger uit een geheimzinnige, rammelende bus de vreemdste geluiden haalt. De muzikanten zijn door een duivel bezeten; hier is niets van de tamme strijkjes uit de dancings van de blanken, hier stijgt het geluid regelrecht op uit het bloed van die hete, warme lijven, hier is de muziek bloed en vlees geworden, dierlijk, tastbaar en naakt. In de zwoele atmosfeer slingeren de negerlijven, paren zich de lichamen in de onmogelijkste bochten, grijnzen de negertronies en laten zich blanke vrouwen op het onderlijf van hun partner heen en weer deinen. Blanke mannen tellen hier niet, maar blanke vrouwen zijn zeer gezocht en iedere

avond zijn er minstens twintig die zich met extatische ogen aan de zwarte Astarte overgeven. Danst nu negers, danst... En zij dansen zonder schaamte, vol extase overgegeven aan het ritme van Afrika. Hier zijn wij werkelijk in het zwarte werelddeel en ineens zie ik grote, donkere bossen begoten door maanlicht en een open plek tussen de bomen, waar onder het geluid van wilde tamtams negers en negerinnen zich dansend paren onder de stralen van de serene maan. Morgen zal er niets meer te zien zijn op die plek en zal niets verraden dat hier vannacht aan Astarte werd geofferd en morgen ook zal de Rue Blomet een straat zijn als vele andere en het zaaltje waar ik ben, een kaal en leeg zaaltje zijn. Maar nu is het niet leeg en kaal; onder de stoten en de glijdende tonen van de saxofoon leeft het negervlees zich uit. Overdag hebben zij hun bloed moeten bedwingen in een of ander baantje, hebben zij zich geschikt in het gareel der Europese conventie, maar nu is alle vernis weg, v er weg en het naakte zwarte dier wenst bevrediging van zijn lusten. Danst nu negers, danst sneller, warmer, frenetieker... en zie zij dansen vol dierlijke devotie, gedragen door het ritme van een muziek die alle instincten loswoelt uit het lichaam. Opeens stijgt uit het orkest de lievelingsdeun van al die negers op: Radiona. Het orkestje verdubbelt zijn krachten, de man aan de piano kan niet meer stil blijven zitten op zijn kruk. Zijn lichaam zwalkt over de piano heen, zuigt tonen uit ivoor en hout, de saxofonist maakt stuiptrekkende bewegingen met zijn lichaam en de oude neger die de bus bedient, wringt zich in de vreemdste wendingen. Danst nu negers, danst, en zij dansen en de stemming stijgt en de ogen der vrouwen worden starend van extase... En uit al die lijven stijgt nu het welbekende lied: Radiona, o, Radiona. Het is

hier bijna niet meer om uit te houden, steeds meer negers hopen zich op aan de ingang en het is of op de dansvloer zelf de lijven zich vermenigvuldigen, of in plaats van tientallen grijnzende hoofden honderdtallen zwarte en gele gezichten opduiken uit de atmosfeer van zweet en rook. Radiona, o Radiona, sneller zwaaien de lijven, dierlijker rollen de ogen, negerinnen werpen haar rokken omhoog en balanceren met haar buik... Nu is het heerlijk, nu voel ik dat ik werkelijk leef, dat mijn bloed meezingt in het koor van die bronstige, genietende lijven maar opeens schiet er een pijl door mijn hersens en ik weet dat, terwijl hier de zwarte dieren zwermen in genot, misschien ginds, in Amerika, een neger wordt afgemaakt. Amerika, dat is het wrede geborneerde land dat de neger heeft getrapt, geslagen en buiten elke menselijke wet gesteld... Wij zijn in Texas, in een van de kleine steden: men sleept een neger door de hoofdstraat. Die neger is jong, goed gebouwd en met een trouwhartig uiterlijk. Het is Jimmy Irvine, die tot grote tevredenheid van zijn baas al jarenlang op een ranch heeft gewerkt. Maar op een nacht, toen zijn baas van huis was, heeft hij zich vergrepen aan diens dochter, de zeventienjarige Mary Whitley. Hij heeft het gedaan omdat zij hem, de knecht van haar vader, waanzinnig van verlangen had gemaakt. Zij leek zeer onschuldig, die blonde Mary, maar in werkelijkheid was het een duivelin, die het bloed van Jimmy heeft opgezweept, die hem gek heeft gemaakt, zó gek, dat hij niet meer wist wat hij deed. Blonde Mary vond er een bijzonder genoeg in Jimmy haar bekoorlijk lichaam zo onbedekt mogelijk te tonen. 's Morgens moest hij haar thee brengen op bed en dan lag zij meestal half bedekt, met minstens één van de kleine borsten bloot, met

weggeschoven dekens, zodat hij zou kunnen zien hoe zij was gevormd. Soms moest hij handdoeken brengen naar de rivier waarin Mary gewoon was te baden en dan gebeurde het wel dat zij juist bezig was haar natte badpak af te stropen als hij aankwam. Zij wist heel goed dat Jimmy dat niet verdragen kon, dat het bloed dan naar zijn hoofd steeg en hij hulpeloos werd, zó hulpeloos... Maar zij is voortgegaan met hem te prikkelen, voor het verlichte gordijn van haar slaapkamer heeft zij zich 's avonds naakt uitgetkleed, omdat zij wist dat Jimmy haar moest zien. Hij heeft haar inderdaad zó gezien, niet één keer, maar verschillende malen. Hij heeft haar tenslotte op zijn knieën gesmeekt hem met rust te laten, maar zij heeft slechts geglimlacht en gezegd dat zij niet wist wat hij bedoelde, dat hij onbeschaamd was en haar niet lastig moest vallen. Zij is doorgestaan met haar duivels spel en toen is het bloed van de jonge neger zó warm en onweerstaanbaar geworden, dat hij op een avond toen zij zich weer voor het gordijn had uitgetkleed, haar kamer is binnengedrongen. Hij heeft haar beetgepakt, haar als een waanzinnige gekust, zij heeft geschreeuwd om hulp, maar er was die avond niemand op de ranch. Zij heeft hem overladen met scheldwoorden en hem in zijn gezicht gespuwd en zó heeft zij tegengesparteld, dat Jimmy niet heeft kunnen doen wat hij wilde. Toen is hij razend geworden en heeft haar op haar bed gewurgd. Nu slepen de woedende mannen hem door de hoofdstraat van de kleine stad. Zijn handen zijn op zijn rug aan elkaar vastgebonden, vuistslagen regenen op zijn zwarte lichaam en in hem stijgt de doodsangst. Jezus, o Jezus, zal hij nu reeds moeten sterven, hij is toch niet schuldig, niet hij maar Mary is begonnen. Hij heeft



dat aan zijn baas proberen uit te leggen, aan de ruwe mannen die hem nu als een stuk dierevlees over de straat slepen. Men heeft hem niet aan het woord laten komen; met zo'n vuile, geile neger moet korte metten worden gemaakt. Vijandige, wrede ogen, dreigende handen zijn overal om hem heen. 'Lyncht hem,' klinkt het van alle kanten, maar dan opeens gaan er stemmen op die luid en gebiedend eisen, dat Jimmy zal worden verbrand. 'Verbrandt hem, ja verbrandt hem, verbrandt de neger die gek werd van verlangen door de listen van een blanke duivelin!' Luider en luider worden de kreten en dan weet Jimmy Irvine dat hij inderdaad verbrand zal worden, maar waar, waar? Steviger pakken hem de ruwe knuisten beet, het is alsof zij nu pas weten waarheen zij Jimmy slepen. Ja, zij weten het; men sleurt Jimmy een nauwe straat in en aan het einde daarvan ziet hij de kleine houten negerkerk waar hij iedere zondag ging bidden. Waar moet dat nu heen, waar slepen de beesten mij naar toe? Lord, my Lord, waar zal mijn einde zijn? De mannen die Jimmy voortsleuren zijn aangekomen voor het negerkerkje, hier houdt men stil en de menigte wacht vol wrede lust op wat er met de vrouwenmoordenaar gaat gebeuren. Zij hoeft niet lang te wachten; een lange man met een benig gezicht heeft een paar lange ladders bemachtigd die nu naast elkaar tegen een van de zijkanten van de kleine kerk worden geplaatst. Een paar mannen klimmen naar boven, zij zijn nu op het houten dak en bewegen zich in de richting van het grote kruis dat aan de voorkant, boven de gevel, is bevestigd. Met hun grove knuisten voelen zij aan het kruis en knikken goedkeurend: het kruis is van ijzer en zeer geschikt om een neger aan te verbranden. Ook Jimmy heeft be-

grepen welk een dood men voor hem heeft uitgezocht. Als een waanzinnige rukt hij met zijn lichaam, hij tracht te trappen en te bijten, maar alles is tevergeefs. Een knevel snoert men hem in de mond, zijn benen bindt men bij elkaar en dan wordt de neger Jimmy Irvine als een pakket aan een touw langs de ladders naar boven gehesen. Terwijl zij hem naar boven hijsen, ziet Jimmy ineens zijn oude moeder, ginds in een voorwijk van New Orleans. Zij zit voor het raam, achter de zelfgekweekte planten en denkt misschien aan Jimmy, voor wie zij altijd alles heeft overgehad. Snel, in enkele seconden slechts, trekt heel zijn jeugd aan hem voorbij en hij ziet zich spelen met de andere negerjongens uit de buurt, hij ziet zijn buurmeisje Sarah, dat zo lief en vrolijk was, steeds op kussen verzot. Hij ziet de Mississippi, de brede stroom, die vele negers kennen: Ol' Man River. En terwijl men Jimmy over het dak draagt en hem onder het gejuich van de massa aan het kruis sjort, hoort hij in zijn oren het oude lied van Ol' Man River klinken: 'Niggers all work while the white folks play, Pulling dose boats from the dawn to sunset... Ol'man river, dat ol'man river. He must know sump-in', but don't say noth-in', He just keeps rollin', He keeps on rollin' along.' De mannen zijn naar beneden geklauterd, de ladders worden van het kerkje verwijderd, van alle kanten sleept men nu brandhout aan, dat met petroleum wordt overgoten. Weldra lekken de vlammen langs de houten wanden, rook stijgt omhoog; het kerkje brandt. Hoger en hoger lekken de vlammen, die nu gaan knagen aan het kruis, aan het levende lichaam van Jimmy Irvine, die het slachtoffer werd van een blanke vrouw. Ademloos staart de menigte naar het ijzeren kruis, waaraan zich een

jonge neger wringt in afschuwelijke, onmenselijke pijn, maar niemand zegt een woord of steekt een hand uit om te protesteren. Zij weten dat de ogen van de neger uit de kassen dreigen te springen, dat dat arme zwarte vlees nu gemarteld wordt op een barbaarse, alles ontterende wijze, maar zij wachten tot het kerkje ineens stort en gaan dan het intact gebleven kruis beschouwen, waaraan de verkoelde resten van Jimmy Irvine met dikke ijzerdraden zijn bevestigd... Amerika is wreed, wreed zijn zijn bewoners en wreed zijn zijn gevangenissen, waar het bloed sterft in de lichamen en het leven, het kostbare leven langzaam aan wordt uitgemoord. Zeven jaar werden Sacco en Vanzetti gemarteld, zeven jaar sleepte men hen van de ene cel naar de andere vóór zij werden vastgesnoerd op de elektrische stoel. Aan de vooravond van de executie was ik in Parijs ervan getuige hoe felle verontwaardiging golfde door de stad, door de straten, door de cafés, in de harten van hen die wisten dat ginds een moord, een afschuwelijke moord zou worden begaan. Ik wil niet spreken van de miljoenen die die avond en die nacht leefden zoals iedere avond en iedere nacht, maar ik denk aan de duizenden wie het eten stokte in de keel, die die avond koud en hulpeloos in bed hebben gelegen, toch nog hopen dat op het allerlaatste moment die beide ongelukkigen zouden worden gered. Maar Amerika liet zich niet losscheuren van zijn prooi; een heel leger, met machinegeweren gewapend, zorgde ervoor dat geen seconde later dan was bepaald de beul de elektrische stroom door zijn helpers deed inschakelen, opdat bewezen werd dat Amerika zich door vreemde interventie niet van zijn recht laat afhouden. Sacco en Vanzetti stierven onschuldig en zo zal ook John

Murray sterven, die in het dodenhuis van Sing Sing al maanden op de dood wacht. Dat dodenhuis ligt binnen de wallen van de gevangenis, maar is toch volkomen van de andere gebouwen gescheiden. Vroeger was dat anders: het oude dodenhuis was direct verbonden met de overige celcomplexen en de executiekamer met de elektrische stoel grensde eraan, zó dat alle ter dood veroordeelde gevangenen de kleine groene deur die naar de dood voerde konden zien. En ieder van de tot de stoel veroordeelden hoorde het suizen van de elektrische motor, wanneer de stroom van 2000 volt een menselijk lichaam doorschoot. Het tegenwoordige dodenhuis is beter ingericht. Het is een kleine gevangenis op zichzelf, met een keuken, een hospitaal, enz. Er zijn twee vleugels met ieder twaalf cellen voor mannen, een aparte vleugel met drie cellen voor vrouwen, zes cellen in de hospitaalafdeling en zes cellen in de afdeling waarheen de gevangenen worden gebracht op de dag der elektrocutie. Door een gang staat deze afdeling in verbinding met de executiekamer en met de 'ijskast', zoals de gevangenen de ruimte noemen, waar de lijken naar toe worden gebracht. De wet eist dat ieder van de veroordeelden wordt opgesloten in een aparte cel, zodat er geen gelegenheid bestaat tot veel communicatie. De gemiddelde periode tussen de overbrenging naar het dodenhuis en het tijdstip der executie is bijna een jaar en daarom is het onmenselijk zó lang op de dood te moeten wachten. Het is niet verwonderlijk dat verscheidene ter dood veroordeelden psychische stoornissen krijgen en naar de hospitaalsectie moeten worden vervoerd. Want dat is het afschuwelijke in het dodenhuis: de gevangene komt niet weg uit de nabijheid van de elektrische stoel, tenzij in

geval van absolute krankzinnigheid. Dan brengt men hem naar Dannemora State Hospital for Insane Prisoners. Te verwonderen is het niet dat verscheidene gevangenen krankzinnig zijn geworden, want vaak is het bovenmenselijke kracht de hele dag met zichzelf in een cel alleen te zijn. Niet meer dan vijftien minuten zijn per dag aan de ter dood veroordeelde toegestaan om even lucht te happen in de ‘exercise yard’ en het ergste is misschien nog dat men iedere week zijn vingers door de tralies moet steken om zijn nagels door een bewaker te laten knippen. John Murray heeft dat alles niet kunnen uithouden. Hij kreeg angstcomplexen en visioenen en daarom heeft men hem ter observatie naar een hospitaalcel overgebracht. John Murray is nog jong, nauwelijks vijfentwintig jaar; het leven stond voor hem open, hij zou al getrouwd zijn met een van de liefste meisjes van zijn geboortestad, indien hij zijn moeder niet had gedood. Hij woonde met haar al jaren samen, hij werkte in een fabriek en deelde de opbrengst van zijn arbeid met haar. Zeer was hij gehecht aan die moeder, omdat zij altijd alles voor hem geweest was. Zij was altijd lief en vol begrip geweest voor de gevoelige jongen, van wie zij veel, zeer veel hield. Er kwam echter een tijd dat zij minder lief voor hem kon zijn, omdat zij ging lijden aan een inwendige kwaal die haar dag en nacht op ondraaglijke wijze martelde. In het begin had John nog op beterschap gehoopt, maar op een dag had de dokter hem gezegd dat zijn moeder nooit meer zou genezen en hij had begrepen dat zij zou worden weggegeten door de pijnen, die haar lichaam verscheurden. Het was niet aan te zien en het was niet aan te horen, omdat de pijnen ondanks alle injecties zich niet lieten verdrijven.

Nachtenlang heeft John wakker gelegen in zijn bed, omdat ook hij niet slapen kón. Uit de kamer, vlak bij hem, hoorde hij dan haar steunen, haar smeken, voelde hij een wanhoop groeien zó diep, zó onontwikkbaar, dat zijn hart werd samengeknepen. Hij wist dat hij zijn moeder, die zoveel voor hem had gedaan, niet kon helpen, maar hij wist ook dat hij die smekende, gemartelde ogen niet lang meer zou kunnen aanzien. Toen was zij het zelf geweest, zij die haar eigen pijnen en het gemarteld worden van haar zoon niet langer kon verdragen, die gevraagd had om een enkel, goed gericht schot, dat haar van haar lijden zou verlossen. Verscheidene dagen aarzelde John Murray, dag en nacht twijfelde hij, maar zó smekend werd haar lieve stem, zó ondraaglijk werd haar lijden, dat hij op een nacht is opgestaan, zijn moeder lang heeft omhelsd en toen de geladen browning heeft genomen die hij in zijn nachtkastje had klaargelegd. 'Mik goed, John,' heeft zij gevraagd en hij heeft goed gemikt, zodat zij met één schot door de slapen van haar bed werd overgeheveld naar een rijk zonder pijn en zonder lijden. Hij heeft haar uit liefde gedood, omdat hij zoveel, zeer veel, van haar hield, maar men heeft de motieven van zijn daad niet kunnen begrijpen. In Frankrijk zou John Murray zijn vrijgesproken, maar in de staat New York veroordeelde men hem tot de elektrische stoel. Hij heeft het wrede vonnis aangehoord zonder een spier te vertrekken, hij heeft de strenge woorden der medische deskundigen en der rechters over zich heen laten vloeien, alle verwijten hebben hem niet geroerd, omdat hij wist dat hij gehandeld had zoals hij handelen moest; zoals zijn moeder het wilde. Hij wist dat er een hogere rechtvaardigheid bestaat dan die van

staat en maatschappij, een rechtvaardigheid die zich ver verheft boven alle gebruiken en boven alle wetten. Maar zwaar is het geweest in die cel de dood af te wachten; John had verwacht dat terstond na het vonnis ook de executie zou plaatsvinden. Maar wachten moest hij, eindeloos wachten. En nog niet eens was het het lange wachten dat Murray geheel van streek maakte. Het was een bericht in één van de kranten, die soms aan de ter dood veroordeelden worden uitgereikt. Dat bericht luidde als volgt: ‘In de stad Trenton in de staat New York ontstonden er bij een executie op de elektrische stoel verschrikkelijke tonelen ten gevolge van een defect aan de elektrische machine. Sedert honderd dagen bevond zich in de gevangenis van de stad de ter dood veroordeelde slager Bonaventura Nardella, een Italiaan, die veertig jaren geleden naar Amerika was geëmigreerd. De slager had in mei van dit jaar zijn vrouw Luisa Nardella met een bijl vermoord. Ongeveer een week geleden werd Nardella naar de dodencel gebracht. Gisterenmiddag werd hij overgebracht naar de executiekamer, waar de beul Robert Elliot reeds met zijn helpers wachtte. De delinquent werd op de elektrische stoel gebonden en de riemen werden aangetrokken. Daarna werd hem de metalen helm op het hoofd gezet. Toen de beul de 2000 volt sterke stroom inschakelde, ontstond plotseling een vonk aan de linkerpoot van de elektrische stoel en stak de broek van de doodskandidaat in brand. Elliot en zijn helpers haastten zich de vlammen te doven maar pas toen meerdere blusapparaten waren gehaald kon men de vlammen die de van pijn schreeuwende veroordeelde omhulden, blussen. Na het blussen der vlammen was Nardella verstomd en

men dacht dat hij reeds dood was, ofschoon de beul bij het uitbreken der vlammen de stroom had uitgeschakeld. De aanwezige dokter onderzocht de man, moest echter constateren dat deze nog leefde en alleen bewusteloos was. Opnieuw werd nu de stroom van 2000 volt door het lichaam van de ongelukkige gevoerd en de verschrikkelijke executie was ten einde.' Die wrede gebeurtenis heeft Murray geen rust gelaten; pijnloos naar een andere wereld te worden geëxpedieerd is niet zo verschrikkelijk, maar er waren nu al verschillende gevallen bekend dat de elektrische stoel niét pijnloos had gewerkt en dát, dát was het verschrikkelijke. Wie zou bovendien zeggen wat een mens voelt op het ogenblik dat de elektrische stroom wordt aangezet, in die korte spanne tussen dood en leven, waaromtrent geen buitenstaander iets zeker weet? In zijn slaap is John gaan ijlen; angstvisioenen hebben zich van hem meester gemaakt. Midden in de nacht slaakte hij kreten, rauw en onmenselijk. Vaak ook kon hij de slaap niet vatten en zag dan voortdurend het brandende lichaam van de slager Nardella, wiens ogen in doodsangst uit de kassen traden. Het is nu zes uur in de avond en Murray ligt in het witte hospitaalbed. Vanmiddag is de dokter bij hem geweest en heeft overwogen of het niet gewenst zou zijn hem naar Dannemora Hospitaal te doen overbrengen. Want steeds brandt dat bericht uit de courant in zijn hoofd, het groeit, het neemt bovenwerkelijke proporties aan, het ontwricht zijn hersens en zijn zenuwen. Wie zegt dat ook hem, John Murray, het vreselijke niet zal overkomen, dat ook hij niet zal worden gemarteld, wreed en meedogenloos? Straks zal de verpleger komen om hem een injectie te geven; men wil hem doen slapen en soms



gelukt het. Maar misschien zal het vanavond niet gelukken en dan zal hij weer liggen luisteren naar het martelende tikken van de gevangenisklok en naar de voetstappen van de bewakers die zorgen dat niemand kan ontsnappen. Ik zie John Murray liggen in het witte hospitaalbed; ik zie zijn door angst vermagerde lichaam en opeens vlieg ik weg uit het dodenhuis, dwars door de hospitalen van de wereld. Ik ga door zalen vol witte bedden, ieder gevuld met een menselijke last. Ik snel door lange, donkere gangen, treedt operatiezalen binnen vol angstwekkende instrumenten. Ik word omvangen door een ziekenhuislucht, wee en benauwd, een lucht die overal dezelfde is, in Europa, Azië en Amerika. Die lucht is moeilijk te beschrijven, maar overal treedt zij u tegemoet: in dure particuliere ziekenhuizen en in de armste havenhospitalen. Ik vlieg langs duizenden en duizenden bedden, eindeloze rijen dozen, ieder met een stuk zieke mensheid. Beklemmend, zeer beklemmend is het te weten, dat miljoenen mensen door ziekte zijn aangevreten. Beklemmend is het te weten, dat onder al die witte lakens bacillen en ziektekiemen het lichaam onbarmhartig ondermijnen. Daar binnen in de lichamen zweert het: onder de witte lakens zitten de carcinomen, de gezwellen, de zweren. Daar verrichten tuberculose en kanker hun luguber werk, daar ligt de syfilis op de loer, die eenmaal weer in volle kracht zal uitbreken. Met vergiften en bacillen in het bloed liggen miljoenen mensen dagen, maanden en jarenlang horizontaal. Miljoenen liters drankjes, tonnen poeders, miljoenen ampullen met sera worden er jaarlijks in de mensheid gegoten, maar altijd zijn er evenveel zieken en misschien neemt het aantal ondanks alle medische vooruitgang nog toe... De dokters immers zijn machteloos,

zij mogen nog zo knap zijn, injecties geven, puncties nemen, opereren... Alles is tevergeefs.

Alles is tevergeefs: de zieken zullen blijven vreten aan het vlees, al komen er ook nog honderd maal meer dokters dan ik nu ontmoet in de gangen van al die ziekenhuizen. In de bloedvaten, in de darmen, in het merg en in het zenuwweefsel vreet de Dood en zo zal het altijd blijven. Daar onder de witte lakens en de gekleurde dekens woedt een Demon die nooit zal zijn te doden. Wat zou de wereld zijn zonder ziekte? De ziekte is een onafscheidelijke kameraad van de mens geworden. Vroeger waren er misschien nog tijden dat zij klein was, nog slechts een kind, maar door de eeuwen heen is zij gegroeid tot een reuzin, die wij, zwakke mensen, niet meer kunnen doden. De Ziekte is niet meer weg te denken uit ons leven; zij is present in de krotten van de grote steden, maar ook in de dure, welgemeubileerde huizen, waar de zoon des huizes zijn geslachtsziekte regelmatig en nauwkeurig verzorgt. Zij is aan boord van de schepen, in de kombuizen, in de kooien van de matrozen, die straks aan land weer nieuwe kokken zullen opdoen. Zij broedt in de moerassen van het oerwoud, die voor de ontdekkingsreiziger vol gevaar zijn, zij loopt door de straten en sloppen van iedere stad en van ieder dorp. In de autobus, in de metro, overal gaat de Ziekte mee; wij kunnen haar niet negeren, want steeds zijn er zieke lichaamsdelen, die ons aan haar tegenwoordigheid herinneren. Wegrottende tanden, welig bloeiende lupus, ontstoken klieren, puisten en gezwellen, alle zijn zij aanwezig. De Ziekte is overal: in de schoollokalen, in de publieke gebouwen, in de concertzalen waar het muzikale deel van de mensheid naar Mahler en Beethoven luistert. Maar terwijl zij luisteren

naar een hemelse muziek zijn de bacillen en ziektekiemen even actief als de vingers van de eerste violist. De Ziekte waart in de zaal; de maagzweer van de rijke notaris wordt niet beter door de verheven klanken, en de steenpuist van mevrouw X. ontwikkelt zich welig verder. De Ziekte is overal: in de warenhuizen, in de schouwburg, in de cafés, in de hoofden, armen, borsten, buiken en benen van de mensheid. Zonder ziekte zouden wij eigenlijk niet meer kunnen leven... In het dagelijks leven is de Ziekte niet zo bijster hinderlijk, zij is een vertrouwde factor, die wij niet meer weg kunnen denken. Beklemmend wordt ziekte pas wanneer zij wordt geconcentreerd in de bedden van een ziekenhuis, want dan is de zaak té evident, dan toont de concentratie van al die ziektestoffen en ziektekiemen té duidelijk aan dat de Ziekte, het zusje van de Dood, toch eigenlijk de vijandin van de mens is.

Ik snel door alle hospitalen van de wereld, door de uiterst moderne en geperfectioneerde ziekenhuizen van Amerika, door de vuile ziekenholen van de Balkan, door de sombere, duistere hospitalen van Londens voorsteden, door de ziekenhuizen van mijn eigen land. Ik ga zalen binnen, waar het benauwd is, zeer benauwd, zeer onaangenaam voor de reukzenuwen. Hier is een zaal waar dertig patiënten moeten leven in elkanders adem, in elkanders uitwaseming, in elkanders geluiden. Niemand heeft ooit een ogenblik voor zichzelf, ieder is getuige van alles. Iedere lichaamsverrichting is aan de ander bekend en ieder meent precies te weten wat de ander scheelt. Rust is er nooit op zo'n zaal; altijd lopen zusters heen en weer, komen dokters binnen, verschijnen geestelijken, die beroepsmatig troost moeten brengen. Veel mensen schijnen zich op zo'n zaal

wel thuis te voelen, vinden het er zelfs niet ongemoeidelijk, maar wanneer een mens met zichzelf alleen wil zijn is het er vaak moeilijk uit te houden.

Blauwe Janus, een zeeman met eindeloze verhalen en ontelbare moppen, kan het er overigens nogal harden. Zijn geval is niets bijzonders: op een dag dat hij weer een paar glaasjes te veel op had, is hij in een ruim gedonderd en heeft een paar ribben gebroken. Godverdomme, dat had pijn gedaan, dat had zijn oude karkas eigenlijk niet kunnen hebben. Toch hebben ze hem weer aardig bij elkaar gelapt en binnenkort zal hij wel weer uit het ziekenhol verdwijnen. Blauwe Janus kan wel met de zusters opschieten, maar toch kan hij ze ook vreselijk ergeren door te pas en te onpas zijn dierbare godverdomme de lucht in te gooien. Altijd en altijd weer zegt Janus godverdomme, omdat hij weet dat hij daarmee de zusters - het is een christelijk ziekenhuis, waarin hij ligt - op de zenuwen werkt. Maar overigens is hij met haar goede maatjes en vindt het eigenlijk veel plezieriger de lange, zeer christelijk aangelegde, magere onderwijzer, die naast hem ligt, op stang te jagen. Het meest heeft hij deze geërgerd toen hij, na de eerste nacht in het ziekenhuis, slaapdronken verlangd heeft dat men de spreuk aan de wand, een citaat uit Mattheus, zou verwijderen. 'Zuster, doe toch die reclame weg... godverdomme.' De christelijke onderwijzer heeft zich toen bij de hoofdzuster willen beklagen, maar op Janus' dreigement, dat hij hem dan godverdomme de hersens in zou gooien, heeft hij de klacht in zijn binnenste opgeborgen. Telkens borrelt de ergernis echter weer op zijn christelijke lippen naar boven en door het murmelen van eindeloze gebeden weet hij Blauwe Janus

tot wanhoop en nieuwe godverdomme's te brengen. Naast Blauwe Janus ligt een jongeman die te veel rauw varkensvlees heeft gegeten. Ondanks de waarschuwingen van zijn moeder kon hij nooit wachten tot het vlees behoorlijk was gebraden. Van zijn werk thuiskomend sloop hij altijd naar de keuken om te proberen zijn portie in rauwe toestand naar binnen te slaan. Voor hem was dat een passie zoals voor anderen het roken van sigaretten en het schuiven van opium. De hele dag verheugde hij zich op het lekkere rauwe lapje vlees dat hij 's avonds naar binnen zou slokken. Hij heeft er zwaar voor moeten boeten; onder ondraaglijke pijnen heeft hij zich dagenlang in bed gekronkeld. Zijn spieren werden saamgetrokken door een duivelse, helse pijn, die elk lichaamsdeel doordrong. De goede Jan wist niet dat het de trichinen waren die zich hadden vastgevreten in de vezels van zijn spieren, hij wist niet dat dat rauwe vlees duizenden kleine vijanden herbergde. De dokter echter wist het wel en had iets gemompeld van 'trichinose', terwijl hij een zeer bedenkelijk gezicht trok. Onmiddellijk vervoer naar een hospitaal achtte de geneesheer noodzakelijk en daar ligt Jan nu al dagen zonder dat men hem heeft kunnen helpen. Hij weet zelf niet goed wat er aan de hand is, maar zeer goed weet het Serge de Jacquemin, de grootste gentleman-oplichter van Europa die hier als zaalpatiënt een toevlucht heeft gevonden. Hij weet wél wat trichinose is en in zijn verbeelding ziet hij duizenden trichinen die zich een weg banen door het rode vlees van zijn buurman. Onbarmhartig zijn die beesten; zij speuren, zij zoeken, zij vreten hun weg door de weefsels, zij laten zich door niets en niemand weerhouden. Trichinen, trichinen, zijn zij niet de godvervloekte speurhonden die

hem achterna hebben gezeten door heel Europa? Trichinen zijn de rechercheurs en detectives die hem hebben opgejaagd door heel het continent. Doodmoe, ziek en zonder geld is hij tenslotte terechtgekomen in het vlakke, kalme land waar hij onder een valse naam in een ziekenhuis is opgenomen.

Evenmin als de goede Jan het verdient door trichinen te worden gemarteld, was het rechtvaardig dat Serge de Jacquemin door de hele internationale politiewereld als een stuk schadelijk wild zou worden afgemaakt. Want dat was toch de bedoeling van die ellendige knapen die denken dat hun maatschappij de enig goede op aarde is. Serge de Jacquemin heeft eigenlijk nooit iets kwaads gewild, hij heeft slechts hier en daar wat willen corrigeren, wat materie willen verplaatsen van de ene hand in de andere. Dat hij daarbij zichzelf niet vergat, kan men hem niet kwalijk nemen... Had hij een dieper inzicht gehad in de grondslagen van onze maatschappij, dan had hij moeten begrijpen dat slechts een radicale verandering het probleem van rijk en arm kan oplossen; misschien was hij dan communist geworden. Misschien toch ook weer niet; te zeer zat het avontuur hem in het bloed om zich te onderwerpen aan de directieven van een bepaalde politiek, te zeer was hij steeds individueel operateur in de menselijke samenleving om zich naar mannen boven hem te schikken. Nu is zijn avontuurlijk leven ten einde, nu ligt hij ongeneeslijk ziek met dertig andere mensen op een zaal, nu valt er geen geld meer te verdelen onder arme vrienden, nu is het met hem gedaan. Serge de Jacquemin denkt terug aan vroegere tijden... Opeens ziet hij zich liggen in de dure ziekenkamer van het hospitaal te Monte Carlo, een

kamer die uitzag op de blauwe zee. Door de ramen kwamen iedere dag weldoende geuren naar binnen waaien van over zee, misschien wel van Afrika dat ginds lag in het zuiden. Daar, in Tunis, had hij het gewaagd 's nachts het paleis van de Bey binnen te dringen. Ondanks alle voorzorgsmaatregelen ontdekte men hem en slechts met de grootste moeite kon hij ontsnappen. Indien hij zich van een van de daken van het paleis niet naar beneden had laten vallen, was hij zeker gepakt. Een gebroken arm was het resultaat van die escapade en hij had zich laten vervoeren naar het model-ziekenhuis van Europa: dat van Monte Carlo. Twee eigen zusters, die natuurlijk stapel verliefd op hem waren, had hij daar tot zijn beschikking (ja dat weet de goede, gehaaste zuster Mien niet, die niets afweet van de liefde!). 's Middags kwamen zijn vrienden hem bezoeken: gravin de Montfleury, baronesse de Montyon, Olga Dolgoroeki, Hélène Vacaresco, om Fanny de Bessancourt niet te vergeten. Zij ging door voor een vrouw van adel, maar in werkelijkheid was zij afkomstig uit een klein kroegje van Montparnasse, dat haar vader exploiteerde. Fanny de Bessancourt... Waar zou zij nu zijn... Hoeveel jaren heeft hij haar niet gezien? Zij is een van de vele vrouwen geweest in zijn leven, maar zeker wel de liefste. Ook zij had in haar bloed die diepe ontevredenheid, die heilige onrust, dat onuitroeibare besef dat men niet bij de pakken moet neerzitten, dat er iets in de wereld moet worden 'gecorrigeerd'. En ineens denkt hij weer aan al die nachten dat hij met haar, slank en blond, in bed heeft gelegen; in zachte, warme luxe-bedden. Dan spraken zij soms urenlang over hun plannen, dan rijpten in hun brein die geraffineerde diefstallen en

inbraken, waarvan heel Europa zou spreken.

Het is een donkere nacht met regen en wind. Wie niet noodzakelijk op straat moet zijn, houdt zich geborgen binnen de huizen, in het warme bed. Niet zo Serge en Fanny: zij staan gereed om een van hun nachtelijke tochten te ondernemen. ‘Allons, Fanny, dépêche-toi’. ‘Oui, oui, mon chéri...’ Samen gaan zij de trap af: beiden zijn in avondtoilet. Buiten wacht de grote Renault met een van Serge's vrienden aan het stuur. Nu snelt een grote lichtgroene auto door nachtelijk Parijs, voorbij het Louvre, voorbij de Tuilerieën, door de Rue de Rivoli, over de Place de la Concorde, waarvan de obelisk nat en onwennig in het schijnsel van de lampen staat. Zij rijden over de Eeuwige Velden naar de grote wereldboog, die als een reusachtige croquetpoort te wachten staat op de bal die pijlsnel door haar heen zal schieten. De auto nadert, nadert, snel, zeer snel, Fanny zit er aan te denken hoe aangenaam het nu zou zijn door die poort ginds binnen te rijden in een rijk waar zij en Serge, zij en Serge alleen, koning zouden zijn. Er zou daar geen ellende zijn, geen ziekte, geen wreedheid en eigenbaat, alleen een heerlijk genieten van elkander, een heerlijk zweven over de velden vol bloemen, door bossen, over weiden vol kinderen, zoals ook zij er een zou willen hebben. Van Serge dan natuurlijk, van hem die rijzig en slank naast haar zit, maar die nu niet denkt aan haar; alleen maar aan het werk dat zo aanstonds moet worden gedaan. Nee, nee, nu niet denken aan wat het leven had kunnen of moeten zijn, niet willen rijden naar imaginaire rijken door een poort die volgens de verordeningen van de stad Parijs voor publieke voertuigen niet toegankelijk is. De grote Renault zwenkt om de Arc



de Triomphe heen en even later zijn wij ver van de grote gladde baan der Ghamps Elysées...

Voorbij, voorbij, dat alles is voorgoed voorbij. Nu ligt hij op een grijze ziekenzaal tegen de wand aan wiens andere zijde, slechts door een smalle gang gescheiden, de verloskamer is. Als de deuren van die verloskamer dicht zijn is het nog wel uit te houden, maar de zusters vergeten zo vaak die deuren dicht te doen en dan gulpt allerlei geluid door de opening, kreten, zuchten, onderdrukte uitroepen van pijn. Minstens twee keer per week ligt daar een vrouw te baren, scheidt zich een stuk vlees uit het moederlichaam af. O God, dat kermen en dat kreunen, dat liggen als een beest, uit wiens ingewanden wat te voorschijn moet worden gehaald. In gedachten is Serge in de verloskamer. Hij ziet de grote fles met sublimaat, het stapeltje gesteriliseerde handdoeken, de melkwitte bol die boven het bed hangt. Op een tafeltje liggen tangen en andere geheimzinnige instrumenten. Een dokter wast zijn handen, op zijn witte jas zit bloed; een accoucheur heeft altijd veel van een slager. Onder het bed staat een kommetje met bloed, erin zie je de placenta met de navelstreng die lijkt op een grote gekronkelde witachtige worm. Op het bed ligt, bleek en uiterst afgemat, een menselijk wezen, een jonge vrouw, uren en urenlang gemarteld. Zij heeft gedacht dat zij het niet halen zou, dat het leven uit haar zou wegvloeien, zij dacht dat zij de pijnen niet kon verdragen. Meer dan twee dagen heeft het worstelen en persen geduurd, gesmeekt heeft zij om narcose, maar narcose geeft men in Holland bij bevallingen niet. En nu te denken dat niet slechts hier die bloederige strijd gestreden wordt, maar dat nu, op dit ogenblik, duizenden vrouwen in barensnood liggen, dat

duizenden nieuwe wezens naar buiten worden geperst in een leven dat koud is en zonder bloesems. Ik lig hier rustig in bed, maar duizenden vrouwenbuiken golven nu heen en weer, duizenden gezichten vertrekken zich in pijn en duizenden ogen zijn koortsachtig groot en smekend...

Serge de Jacquemin kent alle geluiden van het ziekenhuis en zeer veel geluiden zijn er, want het is een illusie te denken dat in een ziekenhuis stilte heerst. Vele dokters lopen als dragonders door de gangen, zusters sluiten deuren niet, die heen en weer gaan klepperen, altijd gaan er telefoons, waardoor bloedverwanten en kennissen naar de toestand der zieken informeren en door de zusters met welbepaalde smoesjes worden af gescheept. Verder zijn er duizend geluiden, uit de operatiekamers, uit de gangen, uit de kelders, geluiden die men niet kan definiëren en die de stilte telkens breken. Maar misschien is het wel goed dat die stilte gebroken wordt, want anders zou niet alleen hij, maar duizenden zieken gek worden van benauwenis, ze zouden opstaan uit hun bed en door de gangen gaan dwalen op zoek naar de geluiden die zij niet kunnen missen. Eén geluid zou Serge echter wél willen missen: dat is het geluid van het rijtuig dat maar al te vaak aan de achterkant van het ziekenhuis over de kiezelstenen van de tuin rijdt. Serge weet wat het betekent: er wordt weer een dode weggedragen. In het verborgene levert men het lichaam aan de buitenwereld af, opdat geen van de zieken zal weten wat er gebeurt. Maar door de ruiten van de zaal die aan de achtertuin grenst, ziet hij dat rijtuig toch altijd aankomen, hij ziet het de bocht om gaan, het is zwart, het heeft altijd dezelfde koetsier, het komt nader, het komt nader, de kiezelstenen knarsen en altijd komt het

nader, niet alleen overdag, maar ook 's nachts nadert het en Serge weet dan dat de Dood nabij is... Weg, weg, weg uit mijn hoofd, ik wil nog uitvliegen, een ander leven beginnen, weer warmte hebben, genot, vrouwen, geld en bloemen...

...Zuster Mien komt met een kopje thee aan en vraagt hoe Serge de kerstboom vindt, die de zusters midden in de zaal hebben neergezet en versierd. Serge is vol lof en geveleid gaat zuster Mien naar de kerstboom toe om nog enkele dingen te verschikken. Alle zusters zijn dol op Serge de Jacquemin. Kerstboom, de kerstboom... Ineens schieten zijn gedachten terug naar zeer intieme avonden met Fanny en Jenny, welke laatste, een slanke, zinnelijk-tedere duivelin, hij volgens afspraak slechts één keer per jaar, met Kerstmis, ontmoette. Bij een boom vol gekleurde ballen en brandende kaarsen werd dan een spel gespeeld dat alle zusters hier van schaamte zou doen blozen. Noël, Noël, partouze de Noël, met de cosmetische maangezichten van Fanny en Jenny naast het zijne... Deze kerstmis zal anders zijn: de dominee zal weer onbegrijpelijke en plechtige woorden spreken, maar toch verlangt Serge naar het ogenblik dat de kaarsen zullen worden aangestoken en dat hun warmte alle harten zal verkwikken. Warmte, warmte... Met Kerstmis gaat een golf van warmte over de hele wereld. In duizenden en miljoenen groene bomen branden duizenden, miljoenen gekleurde kaarsen, die glanzen toveren op de zilverdraden, op de zilveren en gouden versiersels, waarmee de groene armen van de bomen zijn bedekt. Men hoeft niet te geloven aan Christus en aan de eeuwige gelukzaligheid om toch van Kerstmis te houden, al was het alleen maar om de ontelbare kinderoogen die

dan openbloeien, groot worden voor het wonder dat zich in iedere huiskamer voltrekt. Kerstmis is er over heel de wereld, in de huiskamers, in de ziekenzalen, bij de meisjes in de bordelen, tot in de somberste havenkroegen. Kerstmis is een troost voor allen die bij elkaar warmte zoeken, maar voor de eenzamen, voor hen die geen thuis hebben is het maar al te vaak een beproeving. Op Kerstmis zitten er velen op onverschillige kamers, alleen bij het vuur. Terwijl kleine kinderhanden allerlei glinsterende geschenken betasten, terwijl zilveren sterren hoog in groene dennebomen lichten, terwijl bijna ieder een ogenpaar heeft om het zijne in te spiegelen, zijn zij verloren in een wijde ruimte, waarin het hart geen houvast vindt. Wat zullen zij doen? Naar een café gaan of naar een bioscoop? Ach neen, de cafés zijn op zo'n feestavond uitgestorven en de weinige bezoekers voelen zich gegeneerd door hun aanwezigheid. Door die aanwezigheid blijkt immers duidelijk dat zij op deze avond geen kerstboom hebben, dat zij niets hebben om zich aan vast te hechten. Zij zijn pluizen, losgeraakte dobbers... Wat zit ik hier nu stil en eenzaam... De klok tikt op de schoorsteen. O kwam er nu maar iemand aan de ruiten tikken, werd nu een venster maar naar boven geschoven en kwam er maar een lief gezicht boven de vensterbank uit kijken... Kerstbomen branden over heel de wereld, Christus heeft nooit bestaan, ik weet het, ik weet het, maar die miljoenen vlammen van die miljoenen kaarsen bestaan toch wél... Laat ik naar de vensterbank gaan en de gordijnen uit elkander schuiven. Onder mij ligt de stad, liggen de huizen met hun verlichte vensters. Achter die vensters is licht en warmte. Warmte, warmte heb ik nodig... Wat lig ik toch te ijlen... ik ben

warm, ik lig onder de dekens, het is helemaal geen kerstnacht... Laat ik liever denken aan Odysseus en Calypso, aan de wondere tekens van de papyri, of aan de riolen diep onder in de stad, aan de ratten, aan de muizen achter het behang. Ach nee, nee, godverdomme nee, laat me toch slapen, ik word zo moe, had ik maar wat pantopon, al die beelden vreten zo diep naar binnen. Ik kan niet slapen, ik kan niet slapen en nooit zal ik vrijwillig kunnen inslapen zolang ik weet dat nu misschien een of andere Matoeschka in het donker van de nacht zijn helse machine tussen de rails plaatst van de spoorbaan, waarover straks de expresse zal aansnellen. Te bedenken dat nu duizenden nachttreinen door de wereld vliegen en dat ik hier stil moet liggen, passief moet blijven, hoogstens heen en weer kan woelen. Duizenden, tienduizenden treinen snijden de wereld in stukken; van New York naar San Francisco, van Moskou naar Wladiwostok, van Warschau naar Parijs, van Wenen naar Istanboel snellen de ijzeren, langwerpige dieren. Door zeeën en oceanen banen schepen zich een weg, door de lucht vliegen duizenden machines... Maar sneller dan zij allen vliegen mijn gedachten, omdat ik geen tijd heb, geen geduld om lang te zijn op één enkele plaats. Ik lig in bed, warm en geborgen, terwijl ik denk aan de miljoenen werklozen van deze wereld. In Amerika worden locomotieven met graan gestookt, terwijl in China miljoenen mensen van honger sterven. Onder de bruggen van Parijs liggen vervuilde menselijke wrakken, terwijl mevrouw Coty in haar warme bed tot de conclusie komt dat het beslist noodzakelijk is dat zij zich nog een tiende bontmantel aanschaft.

Ik ren door de wereld, ik vlieg, ik spring, ik heb geen

geduld. Ik kan hier niet blijven in deze kamer, terwijl er duizenden kamers zijn waar de Dood aan mensen vreet, waar hij huist in de kasten, in de pannen van de keuken, onder de dakpannen, in woorden die worden uitgebraakt door vale gezichten, in gebaren van wanhoop en vertwijfeling. Morgen begint er weer een nieuwe dag en overmorgen weer een; morgen zullen duizenden en miljoenen opstaan om zich onwillig te bewegen in een wereld zonder geluk. De ene mens vreet aan de ander, er is hier beneden geen heil te verwachten... Er is alleen het grote Niets. Men zou door de wereld willen rennen - duizend en duizend keren heb ik het gedaan - om handen te reiken, in ogen tegenwicht te vinden tegen dat grote Niets, dat opeens kan staan op de hoek van twee straten, waar men van iemand afscheid heeft genomen, dat leeft in de vale morgens van de grote steden...

Ik ben de wereld doorgerend op zoek naar harten, ik heb mij aan iedereen, die het waard was, willen geven, maar alles is tevergeefs in een wereld die iedere dag kouder en valer wordt. Ieder elan verzandt... Zij liggen warm tegen elkander aan, begraven in elkanders armen, buik tegen buik en wang tegen wang. Buiten is het koud, vochtig, naargeestig. Buiten hoort men trams die aankomen en weer verdwijnen, buiten vloeit het gewone leven. Buiten, in de wereld, hebben zojuist tweeëntwintig mensen zelfmoord gepleegd en vlak voor de deur is een kind door een auto overreden. Het kan haar alles niet schelen, als zij maar warm tegen elkaar aangezogen liggen, ieder ogenblik bereid elkander iedere dienst te bewijzen. Buiten zijn de mannen, waarvan zij niets en niets meer moeten hebben; hier in elkanders armen vinden zij heul... Een zwarte en een

blonde haardos liggen op hetzelfde kussen, zachte armen liggen ineengestremd, samen liggen twee vrouwen in een groot, zacht, warm bed, in een kamer die door zware gordijnen wordt afgesloten van de wereld. Een grijze motregen zinkt langzaam neer op de straten, maakt het hart eenzaam, los van alle warmte, maar hierbinnen in de kamer herleeft het goddelijke Lesbos, het eiland van Sappho met zijn blauwe lucht en zijn blauwe zee. Zacht hoort men het gespeel der fluiten en het zingen van schone slavinnen, Sappho, heilige godin, Bilitis, lieve vriendin, hier, achter zware gordijnen, herleeft uw rijk. Maar het is een rijk waar de mannen zijn buitengesloten, een rijk egocentrisch en beperkt en daarom ren ik naar buiten, de straat op, op zoek naar een apotheek waar ik wat zal kunnen krijgen om te slapen...

Treinen rijden door mijn hoofd, machines trekken voren in mijn hersensubstantie, ik ben het knooppunt van alles wat er op de wereld gebeurt, In mijn Lichaam groeit het gras, groeien hele bomen, kinderen, gezwellen, draaien duizenden films... Ik kan het niet meer uithouden, ik zoek naar slaap, ik moet slapen, al die zenuwen, al die antennen, al die draden, die vibreren op het wereldgebeuren, wil ik verdoven. Duizenden grammen Dial, Codeonal, Veronal, Somnifeen wil ik kopen. Ik kan niet overal tegelijk leven, ik kan niet overal tegelijk zijn, ik wil verdoofd worden, ik wil al die beelden vernietigen. Ik ben bij een apotheek aangekomen. Achter de toonbank staat een oud mannetje met een baard. Ik zeg, nee ik schreeuw, wat ik hebben wil, ik haal een hele rol met bankbiljetten uit mijn zak. Het mannetje kijkt mij aan met grote ogen en zegt dan tergend langzaam: 'Alleen op doktersrecept kan ik u een slaap-

middel geven; het hoofdbestuur van de Apothekersbond heeft paal en perk moeten stellen aan de aankoop van slaapmiddelen door particulieren.' O, donderaap, o vervloekte apotheker, waar vind ik nu zo gauw een dokter die mijn geval zal begrijpen? Ik heb geen tube nodig, ik heb duizenden tubes nodig en hele flessen Somnifeen; ik kan hier toch niet blijven liggen zonder slaap. Morpheus, Morpheus, lieve Morpheus, godinnen van de slaap, lieve vriendinnen, chers amours, ik wankel door de nachtelijke straten van Parijs, ik zoek slaap, ik ben moe, maar ik kan niet slapen, ik ben opeens in een stille, donkere steeg, en zie een verlicht nummer boven een grote, niet gesloten deur.

Een groot huis met gesloten luiken staat voor mij, ook een huis zonder slaap, een huis met niet één, maar met vele bedden. 'Toutes les dames au salon' en voor de commies Robot van het Ministerie van Oorlog, die ieder voor een trouw en eerzaam huisvader houdt, defileren Mimi, Louise, Jeannette en de andere pensionnaires. Robot, een klein onooglijk mannetje, zit met Madame op de rode sofa. Juist heeft hij bij zichzelf uitgemaakt, dat hij vanavond Louise maar zal nemen, als ik binnenren en imperatief een slaapmiddel verlang. Verschrikt kijken de naakte meisjes en de commies Robot naar mijn gezicht dat wit van angst is. 'Geef mij toch een slaapmiddel, geef mij toch een slaapmiddel,' is het enige wat ik kan roepen. 'Dan is u hier aan het verkeerde adres,' merkt de zwaar gepoederde madame, enigszins van haar schrik bekomen, spits op. 'Hier kan u alleen vrouwen krijgen, niet duur, à vijftig francs per stuk.' 'Ik wil geen vrouwen, ik wil slapen, geef mij toch wat om te slapen.' Madame en Robot denken nu dat ik stapelkrankzinnig ben geworden. 'Il faut jeter



cet homme dehors' bitst het onsmakelijke ventje, maar goddank verklaart zich een van de meisjes bereid mij wat Somnifeen te geven. Ze fluistert even met Madame en die zegt dat ik met de blonde Louise mee naar boven mag gaan, mits ik vijftig francs betaal. Natuurlijk, natuurlijk, hier is het geld, kom Louise, we gaan naar boven. Uit de rode salon met de spiegels gaan we een trap op. Louise, met een sjaaltje om, vooruit. We komen op een kamer met een groot bed en alweer met spiegels... Een kamermeisje brengt warm water. Nee, nee, Louise, dát wil ik niet, geef mij nu toch die Somnifeen, ik wil slapen, ik wil anders niets. 'Mais, mon chéri, tu ne veux pas faire l'amour d'abord?' Nee, dat wil ik niet, hier is je 'petit cadeau', geef me nu die druppels! Ik vind je heel lief, ik vind je heel aardig, maar ik heb alleen behoefte aan slapen, niet aan jou, niet aan je lichaam. Louise schijnt gekrenkt in haar beroepseer, maar verklaart zich bereid in haar eigen kamertje even de Somnifeen te gaan halen. Zij gaat weg en ik blijf alleen zitten op het grote, opengeslagen bed, voor een spiegel die wel verwonderd zal zijn, dat ik mij niet uitkleed. Ik zit, ik wacht, maar ineens ben ik buiten de kamer, ik ben in andere kamers, ik zie het onsmakelijke lichaam van de kleine commies Robot als een pad vastgezogen op de buik van een van de andere pensionnaires. Zij heeft het hoofd afgewend, zij kan de stinkende adem niet verdragen van dat kleine geile beest, maar toch glimlacht zij en stoot geluidjes uit. Zo liggen nu, op dit tijdstip, duizenden vrouwen horizontaal, nu liggen duizenden beesten op hen en blussen à raison van francs, shillings, marken en dollars hun bronst. Op al die vrouwen kleven zij hun onbevredigd vlees... Ik moet er niet aan denken; al die mannen, die al die huizen binnensluipen, al

die vrouwen die hun dijen mechanisch openen, al die grote, bevlekte bedden, al die spiegels, al dat rode trijp. Het is een beroep als ieder ander, natuurlijk, natuurlijk, maar hier in bed voel ik een zware druk op mijn hart, de druk van al die warme, aan elkander onverschillige lichamen, die alle dezelfde beweging maken. Duizenden spiegels reflecteren het naakte mannen- en vrouwenvlees en weerkaatsen naar alle einden van de wereld bewegingen die slechts goed en heilig zijn, wanneer zij in liefde worden verricht. Spiegels weerkaatsen de coïtus der bordelen naar de donkere zwarte wand, waar Judas met een stuk krijt de rekening-courant der menselijke beestachtigheid bijhoudt. Wat is het hier zwoel, wat is het hier benauwd, wat is alles hier banaal en akelig!

Ik moet weg, ik moet weg van hier, ik kan niet wachten op Louise met haar Somnifeen; het is zo benauwd in dit rode huis, waar weer iemand, een andere klant, de trappen opkomt. Ik sta op, ik vlieg de trappen af, een vrouw schreeuwt mij na; de portierster, die ook nog een fooi verwacht, kijkt mij verschrikt aan. Ik ren naar buiten en sta ineens in het nachtelijke Parijs, in een dode, vale zijstraat. O Pan, o Dionysos, waar zijn uw feesten, waar zijn de magische tijden van weelderige bloei en schuimende levensvreugde, die nog altijd als een verre, begeerlijke herinnering in vele moderne mensen voortleven? Waar is het verleidelijke fluiten van de groene herdersgod en het brede toegeeflijke gebaar van de grote leermeester, de Zorgenverdrijver, Dionysos, de Machtige, schenker van goddeloze waanzin en bandeloze lust? Maar ziet: daar zijn al de nimfen, daar zijn de menaden, daar zijn de vaten met kostelijke wijn! Vrouwen, slaat nu druiven stuk op uw bor-

sten, opdat het sap verkwikkend en verleidend over uw buik naar uw pubis stroomt. Het is niet nodig met de druiven zuinig te zijn; wijn is er genoeg. Danst nu, drinkt nu, danst op de tonnen van de syrinx, eert met uw lichaam de goede, edele god, die alle vrouwen en alle mannen wil doen genieten van zijn zegen. Danst en drinkt, rukt de kleren van het lichaam en slaat nieuwe druiventrossen op uw vaste borsten stuk! Danst nu satyrs, jonge Grieken, jongemannen van Rome! En als ge moe gedanst zijt, valt dan neer op de rustbanken, die rond de welvoorzene tafels zijn geschaard. Spoedig zullen zich dan de uitbundige kinderen van Dionysos bij u voegen en u opeisen voor een dienst, die gij niet weigeren kunt, maar ook niet weigeren wilt. Dionysos, de goede, de machtige, heeft het bloed gek gemaakt van lust. De ogen zijn omfloerst, de rijpe lichamen warm en met druivensap overgoten: die vrouwen daar willen u meenemen naar de tuinen van lust en vreugde, naar de warme, heerlijke regionen vol genot en welbehagen, naar de tuinen van het Paradijs, dat tussen twee lichamen kan opbloeien. Dáár zijn de tuinen van het Paradijs, vol van geuren, vol bloemen, die reiken tot aan de laatste grenzen van de wereld. Dat zijn de tuinen, waarvan de Indische dichters spreken, tuinen vol koesterende warmte, bloeiende vruchten, beschermende planten, die iedere omhelzing begunstigen; dat zijn de tuinen die bloeien onder eeuwig blauwe luchten. Onder dat blauw vallen de kleren snel en zonder geruis; in enkele seconden verschijnt het blanke lichaam in zijn smetteloze naaktheid...

Nu ik hier in bed lig, moet ik onwillekeurig denken aan de vele vrouwen die ik in mijn leven heb ontkleed: dat wil zeggen met de ogen, niet met de handen. Ik weet niet of ieder

even sterk als ik de eigenschap der denudatie bezit. Ik word aan een onbekende vrouw, oud of jong voorgesteld en terstond, op hetzelfde moment, zie ik haar naakt voor mij staan, zó duidelijk, zó gedetailleerd, dat de gehele lichaamsvorm scherp omlijnd in mijn bewustzijn is vastgelegd. Ik zie het lichaam van de vrouw die reeds aan het verwelken of vervetten is, maar terstond daarna zie ik haar zoals zij eens moet geweest zijn, bloeiend, vast van leden, steeds bereid zich in te schakelen in het zich eeuwig herhalende natuurgebeuren van de bevrediging der lichamelijke verlangens. Zó hebben er velen weerloos naakt voor mij gestaan, gereed om te worden aangevat en gehanteerd, zoals mij het liefste lustte. Het is een dwaling te menen, dat men een vrouw bezitten moet om van haar te genieten. Beter is het lichamen contact te vermijden en vanuit een veilig punt van het heelal de blik te laten glijden over enkele lieve dieren. Het is heerlijk vanuit een onbespied punt van een grote stad heldere, glanzende ogen en jonge vochtige lippen gade te slaan, zachte borsten en slanke benen bevallig te zien bewegen. Waarom zou ik dan moeite doen om te bereiken, wat ik zonder inspanning gemakkelijk en onschadelijk kan verkrijgen? Geen vrouw hoeft zich voor mij te derangeren, geen kledingstuk van haar lichaam te verwijderen. Terstond en onherroepelijk is ieder die ik hebben wil van mij. Zij, die slechts terloops een enkel woord tot mij heeft gesproken en misschien reeds weer voor goed, voor altijd, uit mijn gezichtskring verdwijnt, ligt nu in mijn armen, haar borsten liggen gezogen tegen mijn borst en haar zachte, gladde buik heeft met de mijne vriendschap gesloten. En waarom zou ik haar ook niet tot mij hebben genomen: haar ogen waren zwart en sympathiek en

haar lippen hadden die smalle, vertrouwde uitdrukking, die het genot van de zinnen beschouwt als een hoge gave van het leven. Zij heeft misschien wel aan mijn ogen vermoed, dat ik haar snel, bliksemsnel, heb uitgekleet... En misschien heeft zij niet anders gewild. Maar ook al was zij er niet mee akkoord gegaan, wat zou het haar hebben geholpen? Van alle vrouwen vallen voor mij terstond de kleren: duizenden blonde, bruine, zwarte, slanke als ijle bloemstelen en gerijpte vruchten, vol van overstromend sap, geurende jasmijnen, rode papavers en koele anemonen. Van al die bloemen en vruchten, van al die duizenden kinderen van Venus heb ik met mijn ogen genoten. Er waren er onder die trots en ongenaakbaar voorbij mij zijn gegaan, blonde kinderen van het Noorden, met koele wimpers en blauwe hemelogen. Zij leken zeer zelfbewust, zeer beschut tegen iedereen. Het heeft haar niet veel geholpen; zonder pardon heb ik haar naar mij toegetrokken, ik heb die koele lippen gekust en stukgebeten, ik heb haar blauwe ogen zien openbloeien, ik heb haar blonde haren met nerveuze handen verward. Alles was dan van mij; er viel geen weerstand te bieden. En als die toch geboden werd, was het een weerstand die alleen in verbeelding ontstond, een tegenstand die de overgave heerlijker en vollediger maakte. Ook andere heb ik ontkleed, zwarte kinderen van de Duivel, kinderen die niets liever wensten dan zich overgeven aan het allesverterende vuur in haar. Aan haar ogen was terstond te zien, dat zij zich gaarne, zeer gaarne, wilden wegschenken, dat er té veel energie in haar lichaam brandde om niet ineens, in dolle nachten, omhoog te schieten. Als zinnelijke gekken zouden zij dan heen en weer zwenken, champagneglazen tegen het plafond stuk wer-

pen en naakt, frenetiek en liederlijk op een tafel dansen... Daar leefde in haar een onheimelijk vuur, dat broeide in de donkere ogen, dat kroop langs de zinnelijke vingers, dat verhitte de borsten en de beweeglijke buik. Haar lichaam werd gepijnigd door duizend prikkels, haar bloed kon niet uitvloeien, moest blijven in dezelfde beperkte vaten, haar vlees wist geen uitweg dan in het vlees van een ander. De duivel die zij in zich hadden namen zij mee, waarheen zij gingen, naar de kerk, naar de weldadigheidsfeesten-metbal, naar de restaurants, naar de dancings, naar het bed, laatste en enige toevlucht van dergelijke vleselijke levens... Ik zit in de Dôme op de Boulevard Montparnasse en ontkleed voorbijgangsters. Een lange, slanke brunette glijdt voorbij; een zwarte béret basque staat scheef op het kortgeknipte haar, een blauwe gummi-jas omsluit het lichaam en hoge Russische laarzen doen van haar zijden kousen een beige manchet zien. Zij is heel aardig, heel bevallig, heel rank. Rang, daar liggen al haar kleren op de straat. Daar ligt de blauwe regenmantel boven op een groen zijden chemise-enveloppe en andere dessous. Mijn brunette wandelt nu naakt, slechts met haar muts op en haar laarzen aan, naar de ingang van het café. Ik heb haar slechts kort gezien, maar lang genoeg om een ogenblik tussen haar kleine, gelijkvormige borsten te hebben gewandeld, om even te hebben gegleden langs de smalle, warme, zachte rug. Ik heb mij reeds weer aan een ander vastgehecht: ik baad nu in de warme, geurende haren van de creoolse, die in de Dôme iedere dag haar koffie komt drinken. Ik cirkel langs haar bruine, welige borsten en even later lig ik tegen haar warme onderlijf, zeer geschikt voor de hoela-hoela-dans. Daarna glijdt mijn blik over het tot louter cosmetiek ge-

worden gezicht van een van de prostituées van de Boulevard. Iedere dag ontmoet ik haar, onze ogen vinden dan contact, maar aangesproken heb ik haar nooit. Ik weet niet hoe zij heet, ik weet alleen dat haar natuurlijk gezicht heeft plaatsgemaakt voor een cosmetisch masker, dat niet meer van haar leven is af te scheiden. Zij is klein, zwart, goedgebouwd en vriendelijk, maar verder niet begeerlijk. Té veel mannen hebben met haar op een bed gelegen, té zeer heeft haar lichaam reeds dienst gedaan. Ze is voorbij, ik heb haar één moment met de ogen gevolgd, maar nu kijk ik weer naar andere vogels. Eén ervan, een blondine, waarschijnlijk een Zweedse of een Noorse, heeft zich plotseling in mijn gezichtsveld genesteld. Zij is aan een tafeltje, niet ver vóór mij, gaan zitten. Zo schuin van achteren gezien ziet zij er wel aardig uit. Ik kijk aan tegen een slanke rug en een linkerarm, welks hand een boek op het tafeltje heeft neergelegd. Ik zie zeer duidelijk haar profiel, dat iets heeft van Greta Garbo, ik zie een stukje naakte dij, dat uit komt kijken boven de zijden kous van het rechterbeen, dat over het linker is geslagen. Dat stukje naakte dij is wel zeer stimulerend, maar die stimulans is voor mij niet nodig; mijn vis-à-vis zit al geheel en al uitgekleeft, naakt op de harde rieten stoel. Daar zit zij vlak vóór mij, lief en bevallig, onbewust van haar naaktheid. Reeds dwalen mijn ogen om haar spirituele benen, om de zijden kousen en de smalle blauwleren schoentjes. Dat is alles wat zij aanheeft, want de bontjas en de rest liggen al op de stenen. Ik ben begonnen bij de benen en kruip nu langs de blanke, slanke, maar toch welgevulde dijen van mijn blondine. Ik klim naar boven en ben aangekomen in het donkerblonde, warme oerbos, dat zoveel geheimen en beloften kan verbergen.

Verder gaat de tocht, ik klim nu over de gladde, fijnbehaarde huid van de kleine, zachte, warme buik naar het kanaal tussen de twee vaste borsten, die zo parmantig uit de oppervlakte van het vlees naar buiten zijn gegroeid. Ik wandel langs twee aanbiddelijke pagoden, langs twee albasten bergen, langs twee schone vruchten waarover men met de hand even intiem moet strelen. Al te lang wil ik ook hier echter niet toeven: ik klim naar haar blauwe ogen. Nu ben ik bij haar gezicht aangeland en werkelijk - is het toeval? - draait zij haar hoofd om naar mijn kant. Ik kijk in twee spottende ogen met lange wimpers, ik zie witte tanden, die staan als gardesoldaten in het gelid, ik zie blonde haren, die naar buiten zijn gekropen onder de kleine hoed. We zien elkander aan, we glimlachen even, begrijpen wij elkaar? Ik ben gekomen aan het einde van mijn tocht, aan het einde van de opwaartse beweging langs een warm en vertrouwenwekkend lichaam. Dat was de opwaartse reis langs het vrouwenlichaam, een bergtocht zonder vermoeienissen volbracht, een tocht die weinig tijd kost en vele keren per uur kan worden herhaald. Rustig gezeten achter een tafeltje, onder het genot van sigaret en Noilly Cassis heb ik anderen niet verveeld of het leven lastig gemaakt. Ik heb mij niet behoeven te vermoeien; er waren geen hindernissen, geen moeilijk te doorwaden rivieren, geen kloven, geen harde rotsen. Er was slechts een heerlijk stijgen langs gladde, warme, levende wanden, langs het kloppende vrouwelijke leven zelf. Zó is de opwaartse reis, voor mij boven de nederwaartse te verkiezen. Maar ook deze is allerminst zonder bekoring: ik glijd nu af van smalle schouders, veilig glijd ik naar beneden door de interpagodale poort naar de



glooiingen van de gladde buik en kom weer terecht in de begroeide regionen van het vlees, die vol zijn van geheime beloften. Ik ben aangekomen in de cockpit, gevormd door de elastische onderbuik en de over elkaar geslagen dijen. Ik ben in een dal, waarin ik veilig ben geborgen, waarin ik even op adem kan komen van de glijtocht. Mijn God, is er geen gevaar? Als zij de benen eens plotseling uitspreidde zou het dal eensklaps verdwijnen; dan zou ik vallen, diep, diep naar de laagte op de koude harde stenen. Nee, nee, dat zal zij zeker niet doen, dat zal zij toch zeker niet doen. Dat zal zij niet over haar hart kunnen verkrijgen; zij vindt het zelf veel te aangenaam dat mijn blik over haar lichaam strijkt. Nee, bij God, dat zal zij zeker niet doen. Daarvoor is zij té lief, daarvoor is het leven té kostbaar. Ik mag blijven in het warme welig begroeide dal, waar ik zo goed, zo heerlijk ben geborgen... Nu echter is het tijd dat warme dal te verlaten; ik ben aangekomen op de rechterknie en ga snel en heerlijk glijden langs het zijden rechterbeen, dat zo argeloos, zo aanbiddelijk argeloos in de luchtruimte onder het tafeltje hangt. Ik glijd, ik glijd, ik glijd over een zijden oppervlakte waaronder roze vlees een aangename, vertrouwelijke warmte verspreidt. Ik glijd door geparfumeerde luchten, over velden, over landen... Ik word bedwelmd door de snelle vaart, ik wil mij vastklampen aan de zijde, aan het vlees, aan het been van mijn blondine. Het helpt niet: de glijvlucht is niet meer te stuiten. Ik zweef door hoge luchten, over weiden vol bloemen... Wat is dat heerlijk, wat is dat boven alles heerlijk! Maar eensklaps ben ik weer koel en helder, ik zweef niet meer, ik glijd niet meer... Mijn vis-à-vis is plotseling opgestaan; een vrien-

din is haar komen halen. Wat is dat nu, moet zij mij zó snood, zó overijld verlaten? Ik had nog zoveel over haar zachte huid willen reizen, van boven naar beneden, van beneden naar boven, horizontaal cirkelen om haar buik, parabolen beschrijven om haar borsten, hyperbolen, asymptoten... Die vriendin is aan dat alles schuld; zij zelf zou mij zeker hebben laten reizen naar al haar verborgenheden, van noord naar zuid, van zuid naar noord, van west naar oost... naar alle hemelstreken van haar aanbiddelijk lichaam. Ja, dat zou zij zeker hebben toegelaten, maar misschien zou zij toch ook een meer lichamelijk houvast hebben verlangd. Nee, nee, dát niet, laat ik maar blijven zitten achter mijn Noilly Cassis, laat ik maar genieten in verbeelding, in de ruimte, zonder vleselijk contact. Al die lichamen lijken zo begerenswaard op een afstand, al dat vlees schijnt zo aantrekkelijk, al die ogen schijnen zoveel te beloven, maar welhaast iedere vleselijke gemeenschap met een vreemde vrouw strandt in een troosteloze woestenij. Geloof me, geloof me, beter is het in verbeelding te genieten dan terecht te komen in dat vale No man's land dat plotseling opdoemt uit wat zachte kussens, op een divan of tussen vreemde dekens van een bed, dat kort tevoren nog het middelpunt van de wereld leek. Iedere dag komen er duizenden in dat land terecht, worden talloze mensen geworpen op een kust die kaal is, zonder bloemen. In enkele minuten tijds zijn zij verbannen, naar een gebied, waarin zij hopeloos alleen staan, zonder houvast, zonder steun. Zoëven was er nog een doel dat man en vrouw tot elkander bracht, zoëven was er nog een bed vol beloften, maar nu is er niets meer dan een lege ruimte, een ruimte op de rand van het Niets.

Alle heerlijkheid is opeens vervlogen: bête kijkt ge naar een mensenkind dat zoëven een godin was, maar nu niets bijzonders meer, niets aantrekkelijks heeft. Die vrouw, dat duivelskind, heeft u gebruikt om de prikkels van haar bloed te doven, zij heeft u uitgezogen en ge hebt u laten uitzuigen, ge hebt u laten gebruiken en ge hebt niet anders gewild. Onwillig staat ge op van het bed, gaat u wassen, trekt uw kleren, hopeloos terneergeslagen, aan. Een walging, een dégoût welt op in de keel en maakt het u moeilijk iets tot de vrouw met wie gij in dezelfde kamer zijt te zeggen. De naaktheid van haar lichaam heeft alle bekoorlijkheid verloren, de zijden kousen en de elegante schoenen zijn dode, onverschillige voorwerpen geworden. Ineens zijn alle rimpels zichtbaar, ineens treedt de zelfzucht door de ogen naar buiten. Poeder en verf, die enkele minuten geleden nog onze illusie schraagden, lijken plotseling oorzaak van het vervliegen van elke charme. Het liefste zoudt ge nu wegsluipen zonder nog één woord te uiten, maar ge geeft de vrouw een hand en zegt au revoir tot iemand die u vreemd en onverschillig is. Nu staat ge buiten, in een koude straat, ge voelt u moe en ellendig en zijt vastbesloten nooit weer te beginnen. Maar na enkele dagen is alles weer vergeten en heeft zo'n duivelskind u weer te pakken, opnieuw denkt ge aan een groot en heerlijk genot. Ge hebt behoefte aan een warm, zacht kussen, aan strelende handen, aan contact met een lichaam, waarin het uwe zacht en gemakkelijk zal glijden... Er moet toch een band zijn wanneer het ene lichaam aan het andere sympathiek is, er moet toch een vlucht zijn uit een wereld van vale straten, van hoge grauwe huizen, van lange doodse lanen met vallende blaren! Een vrouw

heeft men nodig om te ontsnappen aan de dodende reeks van troosteloze dagen, een bed met een warm zacht lichaam is niet te ontberen. Wacht u, wacht u, zijt toch niet als geile muizen, wacht u voor No man's land, voor de grauwe ontgoocheling van het bevredigde vlees!... En nu te denken aan al die mannen en vrouwen, die menen elkander niét vreemd te zijn, aan de geliefden, aan de jonggetrouwden, aan hen die van elkander genieten, maar ieder voor zich.

Terwijl ik hier lig en niet kan slapen, spelen duizenden hetzelfde, eendere spel. Zij zijn te lui om nieuwe regels te verzinnen en spelen zonder veel variatie. Zij denken van elkander te houden, mon coco, ma souris, il fait si bon prés de toi, ze hebben elkander trouw gezworen, ze hebben beloofd alles voor elkaar te zullen doen, maar breng ze naar Siberië, ontnem hun het bed, dan zal hun liefde in de kou verschrompelen, dan zullen al die verklaringen van trouw, al die uitroepen van genot achterwege blijven. Ach laat die mensen toch met rust, laat die naakte lichamen maar spelen, jij hebt er toch geen last van; morgen lopen ze weer in hun confectiepakjes en jurkjes door de straten, bemoei je toch niet met al die mensen die met elkaar in bed liggen, laat ieder maar zijn eigen hemel!

Maar, mijn God, wat een energie wordt er zo nutteloos verspild; waar moet dat alles toe leiden? Miljoenen, miljarden spermatozoïden zwerven nu rond in de vrouwelijke geslachtsorganen, op zoek naar de eicel, waarmee een enkele, bevoorrechte spermatozoïde zich zal versmelten. Op duizenden en miljoenen bedden wordt nu gewerkt aan de bevruchting en dat is het vreselijke wat zo benauwt: iedere versmelting van eicel en spermatozoïde opent de

mogelijkheid dat weer een nieuw menselijk individu in de maatschappelijke arena zal treden. Al die bevruchtingen zullen weer leiden tot een herhaling der menselijke domheid, tot een herhaling van levensverrichtingen, die altijd hetzelfde zijn. De wereld moge nog zo in beroering zijn, de beschaving mag wankelen en het economisch raderwerk uit zijn voegen worden gerukt, steeds en altijd weer zullen de mensen elkaar niet kunnen verdragen. Zij zullen samen willen zijn omdat alleenzijn hun onmogelijk is, zij zullen elkander haten, bedriegen, vervloeken en bespuwen. In de huurkazernes zullen zij worden samengeperst, zó dicht dat het ene lichaam walgt van het andere. Anderen zullen wonen in grote ruime huizen, maar wanneer mensen elkaar niet kunnen verdragen is het grootste huis niet groot genoeg. De aanblik van de mensheid is weinig verkwikkend: mijn God, heeft daartoe al dat sperma gediend, hebben daarvoor zoveel mannen en vrouwen eden, trouw en wat niet al gezworen? De mensen vreten elkander op, in hun huizen, op de kantoren, in de straten, waar velen als stukken decoratieve ellende zijn gestrand. Hoeveel wetten en verordeningen zijn niet nodig om het laffe, begerige menselijke dier enigermate in bedwang te houden? Want in miljoenen schedels en in miljoenen ogen tiert de hebzucht, het alleen denken aan zichzelf en aan zijn eigen kinderen. Steeds weer herhalen zich de intriges, verraadt de een de ander, durft men niet uitkomen voor zijn gedachten, steeds weer verschuilt de mens zich achter formules en abstracties om zijn eigen, kleine gedachten te bemantelen. Gejaag naar baantjes, jarenlang vurig hopen dat een ander zal doodgaan om plaats te maken, altijd weer dat graven van onder-

aardse gangen om een evenmens ten val te brengen. Altijd dat liegen, altijd dat leedvermaak, altijd weer dat draven naar waardeloze dingen, altijd dat voorbijzien van hoofdzaken... Mijn God, waartoe heeft al dat sperma moeten dienen? Om de gevangenissen te bevolken, om mensen gek te maken in nauwe, ongezonde cellen, om geslachtsziekten voort te planten, om de hospitalen te vullen, om de nachtasielen te bevolken. Automatisch wordt de domheid gereproduceerd, want steeds zullen er zijn die geloven in woorden, in illusies, in de ficties waarmede de mensheid leeft. De hele wereld is één frase, is een complex van duizend frasen zonder welke niemand schijnt te kunnen leven. Men spreekt van broederschap en solidariteit maar in Canada stookt men de locomotieven met graan en in Brazilië met koffie, terwijl op andere punten van de wereld talloze mensen het meest noodzakelijke ontberen. Men spreekt over ontwapening en sterker dan ooit is de wereld gewapend. In woord, beeld en geschrift wordt de moderne oorlog in al zijn afschuwelijkheid zichtbaar gemaakt, maar men gaat voort met wapens en munitie te vervaardigen, men drilt het mensenvlees voor de militaire dienst, met maskers worden oefeningen gehouden in de straten; lachend trekken vrouwen de afschuwelijke omhulling over haar gezicht, lopen als voorwereldlijke beesten naast elkander, té dom om te begrijpen dat zij die omhulsels van haar gezicht moeten afscheuren, ze kapot moesten slaan op de gezichten van ministers en fabrikanten... De domheid blijft altijd bestaan; de leuzen in de kranten, de leugenachtige berichten...

De geborneerdheid van het menselijk brein is eindeloos; altijd weer dezelfde leugens, altijd ook weer dezelfde illu-

sies. Waarom zijn al die vlekken op de lakens gemaakt, waartoe heeft al dat sperma gediend? Om een gekkenhuis te helpen aan menselijk materiaal, om de rust uit de wereld te bannen, om kinderen op te voeden voor het gifgas, voor de radio die over heel de aardbol loeit, voor het geld dat de een van de ander zal moeten stelen, voor de duizenden machines waaraan wij onderworpen zijn. Maar al die kinderen dan, die vele, blauwe, schuldloze ogen, die lieve monden en zachte handen? Die ogen zijn lief, die handjes zacht, maar niet alle kinderen zijn zó en die wel zo zijn zullen verharderen of ondergaan in een maatschappij, waarin het hart tot ondergaan gedoemd is. Wat is er te beginnen met al die harten van papier mâché en celluloid, van klei en van was? Er is niets mee te beginnen; men kan ze werpen op de vuilnisbelt.

De meeste mensen verprutsen het leven, laten hun mogelijkheden voorbijgaan, weten niet hoe kostbaar iedere minuut kan zijn. Zij leven maar voort met brood, vlees, borrels en coïtus, zij streven wel naar geluk, maar dat geluk is zelfgenoegzaam en steriel, het is geen wijd geluk van bloeiende bloemen, van open geurende velden waarover de wind waait, het is geen geluk van hoge, groenende bomen, die rechtstreeks wijzen naar de lucht, het is geluk van geld, van drank en voedsel, van kleine bevredigde eierzucht... Ieder mens sluit zich op in zichzelf, ziet niet hoe het leven zou kunnen worden omgevormd, leeft maar voort bij borrel en borrelpraat. O God, heeft daartoe al dat sperma moeten dienen; om die weerstand te scheppen, die muur waartegen de besten zijn te pletter gelopen! Beseffen zij dan niet, die miljoenen wezens, dat dit leven maar één keer kan worden geleefd, dat er hierna

niets meer bestaat, dat daarom ieder uur, iedere minuut kostbaar is? Bij Isis, bij Osiris, ze begrijpen het niet, ze hokken in bedompte kerken, ze ruilen gebeden en geldgeschenken tegen de vervulling van hun wensen. Ze doen bedevaarten voor hun ziel en zaligheid, ze beschouwen zichzelf als bezitters van de alleenzaligmakende waarheid en zien neer op anderen, die een andere waarheid hebben. Ren toch niet zo door de wereld, gek, klop toch niet aan al die deuren, wat zoek je, wat wil je?

Ik zoek harten, ik wil handen reiken over de wegen heen, over de grenzen, over de oceanen, ik wil een bond vormen, een bond van harten die elkander begrijpen, een liga van harten tegen het Grote Niets. Dat dient tot niets, dat dient tot niets; Eleonora Duse, Heinrich Heine, Multatuli, Sévérine... zij allen zijn gestrand. Nee, nee, toch niet geheel; zij zijn vaak met het hoofd tegen de muur te pletter gelopen, maar soms ook hebben zij stenen eruit geslagen, kijkgaten gemaakt, luchtgaten... Zij hebben bressen geschoten en andere harten vrij gemaakt. Maar het zoeken naar die harten is zo moeilijk; er is zoveel papier mâché en celluloid, bergen en bergen moet men opzij drukken, voordat men enkele congruente harten vindt. En dat vinden is alleen maar mogelijk omdat onder die miljarden, triljarden en triljoenen spermatozoïden en eicellen een klein deel een bepaalde, zeldzame chromosomenshikking bezat. Maar dat deel is zeer gering en de verdeling van al dat sperma is zo onrechtvaardig, zo ontmoedigend...

Laat ik nu niet meer denken aan die miljoenen bedden met elkander steeds eender bevredigende mensen, laat ik ook niet denken aan de coïtale variaties, die door ande-



ren min of meer virtuoos worden toegepast. Laat ik beseffen dat er dan toch gevallen zijn dat de bijslaap uitvloeisel en resultante is van een heilig eenheidsfront, van een werkelijk zó diepe genegenheid, zó diepe innerlijke verbondenheid, dat het bed tot een lichtend middelpunt in de wereld wordt, dat man en vrouw elkander vinden in een diepe, heilige omarming, die steun geeft tegen het Grote Niets. Dat zijn dan genegenheden die niet sterven in Siberië, genegenheden niet gebaseerd op materie en gewoonte, maar gegroeid uit de opbloei van twee harten, die beseffen dat zij elkander nodig hebben om in deze koude wereld niet te bezwijken. Die enkele mannen en vrouwen hebben werkelijk alles voor elkander over, zij zullen elkander steeds de hand reiken en elkaar tegen ieder ander verdedigen, zij zullen zich in elkanders lichaam zuigen om beide harten, slechts gescheiden door dunne wanden, tegen elkaar te voelen kloppen. Dan wordt alles geoorloofd en mag men met elkanders lichaam doen wat men wil, omdat dan iedere vleselijke daad gelouterd wordt door een werkelijk en diep gevoel, door een liefde die reikt over alle grenzen van staat en maatschappij. Dan is er geen perversiteit meer, geen ongeoorloofde handgreep, geen te veroordelen stand... Alles is geoorloofd. De variatie der virtuozen, zonder liefde niet meer dan een afstotelijk bedrijf, wordt dan in het zachte bed tot een heilige ritus vol genot. Dan openen zich duizend mogelijkheden van vleselijk contact, van fysiek verbonden zijn, waarvan al die andere dilettanten geen besef hebben. Dan begrijpt men dat het spel dat Lady Chatterley met haar jachtopziener speelde niet meer was dan een kinderspel, een spel waaraan bovendien iedere diepe gevoelsverbon-

denheid ontbrak. Het is niet nodig te studeren in Indische liefdesboeken, het is niet nodig om Forberg of consorten te raadplegen; samen vindt men alles wel. Maar misschien is ook dit alles illusie, misschien is het toch mogelijk een bres te breken in een liefde die zo gegroeid is aan de zelfkant der samenleving, misschien berust ook in zo'n verhouding in laatste instantie alles op verbeelding... Nee, nee, ontnem mij niet die laatste steun, laat ik Marcel Proust maar niet geloven, laat ik maar denken dat er toch een liefde bestaat, groot, absoluut, reikend over alle grenzen... Ontneem mij mijn enige illusie niet... Ik lig alleen in bed, ik voel mij eenzaam, ik kan niet slapen, ik voel mij weerloos in een wereld, waarin ik morgen weer zal moeten rondlopen en praten. Ik slaap niet, ik kan niet meer slapen, alle slaapmiddelen helpen niet meer. Ik hoor gekraak boven mij, op zolder; zijn het muizen, zijn het vogels, is het een rat? Wellicht zijn het wel duiven en misschien dezelfde duiven die ik rustig heb zien zitten op de ingangspoort van een Hollandse gevangenis. Ik deed dienst als tolk bij een aanvaringszaak en zag door een ruit achter het gerechtsgebouw die twee gezellig vrijende duiven, die niet wisten van het sombere, eenzame leven achter de poort waarop zij zaten. Heilige Osiris, word ik nu kinds? Wat lig ik toch te bazelen van muizen, ratten en duiven!

Ik slaap niet, vervloekte heiligen van Rome, donderapen, Petrus, Boeddha of hoe jullie allen mogen heten! Ik slaap niet en ik weet dat de ratten in de riolen, de soldaten die op wacht staan, de politieagenten die dienst hebben, de dokters die uit hun bed zijn gehaald, de inbrekers, de telegraafbeambten, de machinisten, de nachtzusters in de hos-

pitalen, de nachtedacteuren van de kranten, de nachtwakers en vele andere functionarissen niet slapen. Maar hun niet-slapen is ex officio, terwijl ik hier lig te woelen en ijl van het ene slapeloze bed naar het andere, terwijl ik ren door alle landen van de wereld. Overal treed ik binnen, in kamers, kelders en alkoven en zie dat er ook nog mensen slapen. Ja, miljoenen mensen slapen nu, zijn ontrukkt aan de wereld, waarin zij morgen weer zullen worden ingeschakeld. Dan zullen zij weer reageren op de gebeurtenissen en noodzakelijkheden van iedere dag, maar nu is hun bewustzijn geheel of grotendeels uitgeschakeld, nu werken de zintuigen onder zeer verlaagde potentie, nu zijn lichaam en geest afgesneden van de dagelijkse gemeenschap, nu is het leven tot rust gekomen. Het is tot rust gekomen op dure luxe-matrassen met paardehaarvulling en Vi-Spring veren, op smalle kapok- en zeegrasmatrassen, op de strozakken der soldaten en op het touw waartegen de habitués der nachtasielen zijn geleund om hun portie slaap binnen te krijgen. Gelukkig zijn zij die slapen, gelukkig zijn de dienstmeisjes die in haar smalle bedden en kleine kamertjes als warme, onbewuste dieren slapen, gelukkig de arbeiders die na een zware dag terstond zijn overgeheveld in de diepe herstellende slaap die hun krachten vernieuwt. Gelukkig zij allen, die zich de hele dag moe moeten werken, die niet veel behoeven te denken, voor wie de slaap komt ongevraagd, vanzelfsprekend, zonder moeite.

Opeens is Morpheus daar en ontfermt zich over al die duizenden en miljoenen lichamen, die zich de hele dag hebben rondbewogen in de straten, in de huizen, op kantoor en in de fabriek. Zeer veel mensenvlees heb ik van-

daag op straat gezien en dat vlees ligt nu gestold tussen lakens en dekens: de handen die zo behendig op de schrijfmachine heen en weer hebben gesprongen, zijn nu werkeloos, de ogen die lange lijsten met cijfers hebben nageplozen, zijn door oogleden afgesloten, de monden die zoveel woorden hebben uitgebraakt zijn door de slaap verstomd. De meeste hersens werken niet meer, zijn althans als strijdwapen buiten werking gesteld. Aan al die berekeningen om een ander te schaden, aan al die machinaties om zichzelf en alleen zichzelf te pousseren heeft de slaap een einde gemaakt. Als de slaap bezit neemt van de mensheid, treedt de algemene wapenstilstand in. Overdag kruisen zich de belangen, ondergraaft de een de ander, worden miljoenen schadelijke gedachten geboren. Het is maar goed dat gedachten toch altijd verborgen zijn, dat zij kunnen blijven broeien onder het schedeldak, dat de mens de mogelijkheid bezit zich te beheersen. Mijn God, indien eens alles wat gedacht werd en gevoeld terstond werd geëxterioriseerd, wanneer ieder van ieder wist hoezeer wij elkander dood wensen, wanneer de employés eens konden zeggen wat zij denken van hun chefs, de gevangenen van hun bewaarders, de mannen van hun vrouw en de vrouwen van hun man, dan zou de wereld vuiler zijn dan ooit, dan zou het leven eerlijker, maar zeker nog ondraaglijker zijn. Gedachten en gevoelens worden slechts zeer ten dele geuit: de rest vreet zich in het lichaam en blijft voor het daglicht verborgen.

De mensen kunnen niet altijd bij elkander leven en daarom is het goed dat 's avonds de slaap hen scheidt. Morgen zal de strijd weer worden hervat, zal men elkander het leven weer onmogelijk trachten te maken, maar nu

slaapt Europa, nu liggen slechts zij, die elkaar niet kunnen missen, in elkaar gestrengeld. De anderen zijn gescheiden, ieder in zijn eigen bed. De kantoren en werkplaatsen, de fabrieken en beurzen zijn ontvolkt: weinig uren geleden waren er nog zoveel mensen bij elkaar in een beperkte ruimte, maar nu liggen zij verspreid, ver van elkaar; in verschillende bedden. Een algemene wapenstilstand is ingetreden: jaloerse vriendinnen, mededingers naar hetzelfde baantje op hetzelfde kantoor, concurrenten en rivalen zijn door de slaap buiten gevecht gesteld. Het is maar goed dat al dat mensenvlees voor een aantal uren wordt geïmmobiliseerd, want denk eens dat de slaap niet zou bestaan, dat het contact tussen de mensen onderling zonder onderbreking zou bestaan, dan zou er veel meer worden uitgesproken dan nu uitgesproken wordt, dan zou ieder mens tot het uiterste worden geprikkeld, dan zou er veel, zeer veel worden losgewoeld. Daarom is de wapenstilstand van de slaap noodzakelijk om de maatschappij in stand te houden.

Ik sluip, ik loop, ik snel langs miljoenen bedden, ik zie lieve lippen die zich plooiën tot een glimlach, ik streek blonde kinderhoofden die argeloos op kussens zijn neergelegd, ik bekijk slapende luxedieren in dure zijden pyjama's en het grove nachthemd van de man uit het volk die ondanks die bedekking zijn borstrok toch maar heeft aangehouden. Ik kom in kamers, vies en bedompt, waar een kaars nauwelijks meer zou kunnen branden, maar waar toch man, vrouw en kinderen samen slapen, ik treed binnen in de roeven van de schepen voor de binnenvaart, in de chambrées van de kazernes waar men tegen de lucht kan opleunen, in de benauwde cellen van de

gevangenissen en in de nachtsielen van de grote steden. Eerst dan wordt volkomen duidelijk hoe onsmakelijk een ongewassen menselijk lichaam is, eerst dan begrijpt men wat het zeggen wil beperkte ruimten te verzadigen met menselijke uitwasemingen. De mensheid is vies overdag; zij wast en baadt zich veel te weinig. Het is voldoende een tram binnen te stappen om zich hiervan te overtuigen. De mensheid is vies overdag, maar 's nachts lijkt zij nog viezer, omdat er dan een uitwasemingsconcentratie is binnen een beperkte ruimte. Nog lang, zeer lang zal het duren vóór de mensen zullen hebben ingezien dat in de samenleving het bad even belangrijk is als het bed. Het is daarom helemaal niet verkwikkelijk bij al die bedden te moeten zijn, al bestaan er gelukkig nog genoeg gewassen aantrekkelijke vrouwen, om even snel de dekens op te lichten... Wapenstilstand, ontwapening: in bed is de slapende mens ontwapend. Maar al is het gevecht van mens tegen mens, iedere dag herhaald, nu niet aan de orde, al is het bewustzijn van overdag niet aanwezig, toch wordt de strijd in andere vorm voortgestreden. De wapenstilstand is slechts uiterlijk. Wat niet in de samenleving kan gebeuren, geschiedt in dromen: onderdrukte gevoelens, gedachten wier bestaan men misschien niet eens vermoedde, treden over de drempel. Wat dagenlang verzwegen werd, wensen die in werkelijkheid niet kunnen worden vervuld, verlangens, genegenheden en antipathieën worden groot en oppermachtig. In dromen worden veel mensen vermoord, verminkt, wordt overspel begaan, orgiën gevierd, krijgen de verlangens vleugels, worden tomeloos, onbedwingbaar. Lippen worden gekust, vingers in woede afgebeten, harten doorboord. Die hele wapen-

stilstand is slechts schijnbaar, want in veel slapende mensen voltrekken zich wrede processen. Wat in het werkelijke leven niet gebeuren kon, geschiedt in de droom. In bed herleeft een nieuwe wereld: de wereld van de droom. Dat is dan de wereld waarin wij onszelf verwerklijken, waarin onze wensen en verlangens bewaarheid worden, maar dat niet alleen: in de droom herleeft het verleden, spelen wij weer als kinderen, komen lang vergeten gezichten plotseling naar voren, landschappen verrijzen, steden worden doortrokken... Wat er allemaal in de droom gebeurt weten wij niet, maar veel, zeer veel moet het zijn. 's Morgens bij het wakker worden voelen wij een druk van al dat gebeurde, waar wij ons nog maar zo weinig van herinneren. Zeker, zeer zeker is het, dat er veel in de droom geschiedt, dat er bruggen en verbindingen worden gelegd die de logica van Aristoteles niet kent, maar daarom is het zo gelukkig dat de wereld van de droom, naast die van de fantasie het enige domein waar wij ons kunnen uitleven, bestaat. Dromen zijn bedrog zegt men, maar niets in minder waar: ons diepste leven wordt er losgewoeld, ons eigen ik ontplooit zich. Dromen zijn bedrog, wordt er gezegd, maar die voorgevoelens dan, dat zekere weten, dat er iets onontkoombaars is gebeurd of gebeuren zal? Nu schrikt misschien een Franse moeder wakker, gaat rechtop in haar bed zitten en maakt met abrupte gebaren haar echtgenoot wakker. Zij heeft gedroomd dat Jean, haar enige zoon die sergeant is bij de koloniale infanterie in Frans China, door een kogel werd doorboord. Zij heeft hem zien neerzinken, zijn hand naar de borst brengen, zij heeft hem zien voorovervallen, dood. Er was een glimlach op zijn lippen toen zij hem hebben weggedra-

gen, een glimlach zeker bedoeld voor haar. Maar dat is toch onzin, dromen zijn bedrog, zegt haar man die niet veel waarde hecht aan wat zijn vrouw hem vertelt. Dromen zijn bedrog, maar reeds een dag later zal een telegram hem berichten dat zijn zoon bij de communistische onlusten in Tonkin is doodgeschoten. Hij vraagt om nadere inlichtingen en als hij later een enigszins uitvoerig bericht omtrent het gebeurde ontvangt, komt hij tot de conclusie, dat de droom van zijn vrouw samenviel met het tijdstip waarop de kogels van de opstandige Tonkinezen Jean doorboorden. Dromen zijn bedrog, maar waarom voelt dan de mens in zijn dromen zo vaak wat er gebeuren gaat, wat de toekomst brengen zal? Dromen zijn bedrog, nee, nee, zeker niet; door de droom zijn wij gebonden aan verleden en toekomst, door de droom worden wij ons bewust van allerlei onvermoede verbanden. Daar, in al die miljoenen bedden, groeien de dromen als planten, in miljoenen slapende lichamen schieten de droomzwammen op, de lianen, de fantastische varens, de groene slingers die de droomflarden verbinden. Laat groeien maar al die planten, al die kleurige bloemen, al die varens... Laat vliegen de kolibries...

Vandaag was zij nog op kantoor en heeft eindeloos vervelende handelsbrieven in een kale, zakelijke ruimte moeten tikken, zij heeft opmerkingen moeten slikken van de roodharige procuratiehouder, die haar met zijn valse ogen altijd zit aan te loeren, zij is niet naar de bioscoop kunnen gaan, omdat zij geen geld meer had. Moedeloos heeft zij 's avonds enkele kopjes hospita-thee naar binnen gegoten en bedacht dat het leven toch wel kleurloos en ellendig was. Maar nu in haar bed is alles veranderd: een gelukki-



ge glimlach heeft haar lippen uiteengespleten. Witte tanden staan overmoedig in een lief, door blonde haren omlijst gezicht, dat schuin ligt weggezonden op het kussen. Waar zou zij nu zijn? Zou zij vliegen hoog boven de Andes, ontvoerd worden door een prins, omarmd worden door sterke, tedere armen? Ik weet het niet, ik weet alleen dat gelukkige dromen haar hebben weggevoerd van deze heilloze planeet, waar het mensenhart geen geluk kan vinden. Indien er geen dromen waren, zou de slaap geen andere zin hebben dan ons van het bestaan voor een tijd te verlossen. Dat is een zeer gewichtige functie en wij weten, dat er voor velen niets anders dan die functie bestaat. Velen slapen zonder dromen en daarom zijn zij, ook al liggen zij in weelderige bedden, armer dan de dakloze die onder een brug aan de Seine van vreemde koninkrijken droomt. Boven het bed, boven de matras groeien de dromen en niemand zal ooit weten wat de slapende mensheid in al de eeuwen van haar bestaan heeft gedroomd. 's Morgens in bed herinneren wij ons vaak min of meer enkele droomgebeurtenissen, maar dat hele complex van rijk, vol en heerlijk leven waarin wij urenlang hebben vertoefd, is in het morgenlicht ineengekrompen tot naakte, onbelangrijke proporties. Hoe vaak ben ik niet wakker geschrokken met een gevoel of ik was op de rand van de dood? Loodzware lasten werden op mijn hart gelegd, mijn lichaam werd door paarden aan stukken getrokken... Onderwijl voelde ik dat mijn ogen werden uitgezogen door vreemde glibberige beesten, dat ik, door zweepen voortgedreven, rennen moest over eindeloze chaussées, dat grote, zwarte vlerken mij bedreigden, dat ik moest jongleren met zware ijzeren bollen, die ieder ogenblik mijn hersens konden ver-

pletteren. Ik moest rennen, tegelijk kiezelstenen oprapen, kokendhete glazen water drinken, mudden vol kolen steile, hoge trappen op dragen. Heilige Osiris, wat heb ik allemaal in mijn dromen moeten doen... Ik moest het doen omdat beulen gereed stonden mijn vlees in stukken te rijten, wanneer ik niet gehoorzaamde aan de bevelen van de onbekende macht die mij voortdreef... Hele huizen heb ik versleept, rivieren verlegd, duizenden onschuldige dieren doodgemaakt... Ik kon het niet helpen, ik werd voortgedreven door andere werelden, ik moest werk doen dat onmogelijk was, te veel, te groot, te waanzinnig... Ik kreeg het dan zó benauwd, dat het zweet uitbrak uit alle poriën, dat mijn luchtvaten met ijzeren hand werden dichtgeknepen. Grote hemelbollen stortten op mij neer, vuisten hamerden op mijn schedeldak, mijn hart werd als een gasballon opgeblazen, ik dacht dat ik zou sterven, dat mijn lichaam het ging begeven, maar ineens was dan de slaap verdwenen en lag ik ongedeerd in mijn bed. Ik wist dat ik dan op het punt had gestaan te sterven, maar in slaaploze toestand kromp alles ineen: de bollen werden tot knikkers. Zoveen had ik nog het gevoel gewikkeld te zijn in een vreselijk wereldgebeuren, maar ineens was ik weer een onbelangrijk mens, die weer eens een angstdroom had gehad...

Angstdromen, angst, is niet de hele wereld vol van angst? Angst om wat komen gaat, angst om gebeurtenissen, om wezens die zitten achter de gordijnen, angst voor de donkere ruimte boven het bed, angst voor alleen zijn tussen dekens en planken, angst voor het leven dat mechanisch en onverbiddelijk zijn eisen stelt. Ook ik ben angstig omdat ik hier zo alleen lig, omdat ik niet weet hoe ik morgen

het leven weer tegemoet moet treden, omdat de schaduwen om mij heen mij benauwen en ik ineens zou willen staan hoog boven de wereld in helder zonnelicht. Weg die gedachten, weg dat denken dat ik eigenlijk maar heel alleen sta. Maar tracht toch die angst voor mensen en dingen weg te werken, treed binnen in het volle leven... Het volle leven is er niet, er is alleen een drinken van kopjes thee en koffie, het roken van sigaretten, het aankleden en uitkleden, eten, drinken en soms wat slaap. Leven is niet zoveel bijzonders: men slijt zijn zolen af, loopt gaten in zijn sokken. Men heeft gedachten, natuurlijk, verlangens, natuurlijk, maar voor daden is geen ruimte meer. Overal het hoofd te stoten en blauwe plekken op te lopen is onaangenaam en daarom is het maar beter onder het genot van een sigaret en een beetje zon langs de Seine te wandelen. Ik weet dat dat het leven niet is, dat er een ander leven broeit in de sloppen van de wereldsteden, in de ogen van vele arbeiders, in sommige vliegeniers, in de beklimmers van de Himalaya, in enkele strijders voor rechtvaardigheid en recht. Ik weet het, maar ik houd niet erg van het leven, omdat ieder elan verzandt. Alles verzandt, alles verzandt: goede bedoelingen, gevoelens, pogingen tot contact. Nergens is houvast, nergens is beroep, het leven draait om boordeknoopjes die nooit te vinden zijn, om trucjes, om altijd dezelfde cocktails. Ik lig in bed, ik heb angst voor morgen, ik kan niet slapen, ik wou dat ik dood was. Dan zou ik morgen de gordijnen niet meer open behoeven te schuiven, mij niet behoeven te wassen met koud en ongenaakbaar water, mij niet behoeven te scheren, niet behoeven te ontbijten. Ik wou dat ik maar dood was, dat ik morgen niet weer al die leugens behoefde te vertellen, dat

ik nu maar onder de aarde lag, rustig, kalm, verlaten. Geen gezanik meer, geen regen, geen sneeuw, geen pogingen meer om beslag op mij te leggen...

Laat ik nu maar dood zijn, laat ik er maar niets meer mee te maken hebben. Ik ben er nu voldoende dagen geweest en heb genoeg mensen verveeld. Ik wou dat ik nu maar dood was, dat morgen de telefoon niet meer zal gaan, dat ik niet meer in benauwde trams behoef te zitten en niet meer in benauwde cafés drankjes behoef te drinken. Laten ze me nu maar leggen bij al die andere lijken; ik heb er genoeg van. Duizend daden verricht ik in gedachten, overal ben ik en overal ren ik heen, maar werkelijk iets doen kan ik niet; ik ben machteloos, ik lig slapeloos in een bed, waarin ik iedere avond strand. Laat ik nu maar dood zijn, maar weggestopt worden in de grond... Dood, wat praat je toch, wat wil je toch, wat zeg je toch van het leven? Na dit bestaan is er geen ander en nu wil je het weggooien zonder een ander ervoor terug te krijgen? Natuurlijk wil ik het weggooien, ik heb er genoeg van, genoeg van die uitgezogen sinaasappel, genoeg van al dat nutteloze gedoe... Je bent gék, je bent gek... terwijl jij hier het leven ligt te vervloeken, liggen duizenden en duizenden op hun doodsbed. Voor hen is het leven kostbaar, zij willen niet sterven, zij zouden alles willen geven om nog één keer weer te mogen beginnen, op te staan en opnieuw te leven. Het is waar: in vele bedden woedt nu de Dood. In bed ontstaat het eerste leven, maar in bed worden ook de kaarsen onherroepelijk uitgeblazen. In bed bloeien de lichamen op, maar ook verwelken zij erin, teren weg tussen lakens en dekens... Sterven, sterven, niemand wil sterven. Sterven willen alleen de levensmoeden, de losgeraakte pluizen van de wereld-

bloem, sterven willen de teleurgestelden en geknakten, maar zij die onvrijwillig in de handen van de Dood zijn terechtgekomen, willen het niet. Zij willen niet sterven, al worden hun ook duizend hemelen en duizend zaligheden beloofd. Het leven dat zij jarenlang hebben verprutst, waarop zij zoveel keren hebben gevloekt, wordt op het ziekbed ineens kostbaar en verleidelijk, wordt op het sterfbed tot het hoogste, dierbaarste goed. Sterven, sterven, ik wil niet sterven, ik wil weer opstaan uit mijn bed, zwerven langs de landwegen, de geur van bossen begerig insnuiven, wandelen onder de sterrenlucht, begoten worden door de zon en zwemmen in koele meren. Ik wil trekken door de wereld, handen drukken, lachen tegen vrouwen en kinderen, bergen beklimmen en velden doorkruisen. Zó verlangt de jonge ingenieur die van zijn bed uit door grote ruiten naar het zweven van de meeuwen ligt te staren. Hij is nog pas even in de dertig en had zijn eerste grote werk onder handen toen een gezwel in zijn hersens is gaan groeien en hem heeft neergeworpen op het ziekbed. Iedere dag groeit dat gezwel, reeds is een gedeelte van zijn lichaam verlamd en zeker weet hij dat binnen korte tijd zijn levensdraad zal worden doorgesneden. De dokters willen het natuurlijk niet zeggen, zij zeggen nooit de waarheid, maar hijzelf weet het goed, heel goed dat hij spoedig sterven zal. Hij heeft er niet op gerekend, hij heeft het nooit vermoed, anders had hij zijn leven anders geleefd. Dan zou hij iedere kans hebben benut, iedere minuut, ieder uur, iedere dag hebben gebruikt. Nooit eerder heeft hij geweten dat het leven zó kostbaar was als nu, nu hij vlak ligt op zijn bed en naar de witte meeuwen kijkt, die sierlijk zwenken boven de kleine haven. Hij had zo gaarne veel

bruggen gebouwd, wat in zijn hoofd leeft zou hij hebben omgezet in ijzer en beton, maar dat is niet wat hier in de eerste plaats moet worden betreurd. Nu hij met zijn bedreigde hersens nadenkt over het verleden beseft hij dat hij maar geleefd heeft van dag tot dag, zonder lijn en zonder moeite. Zeker is het dat hij de moeite niet genomen had uit het leven alle sappen te zuigen. Blikken vol beloften heeft hij niet beantwoord, vrouwen heeft hij langs zich heen laten gaan en door nonchalance heeft hij genegenheden niet laten opbloeien. Had hij dat alles maar geweten, had hij maar geweten dat er nu een venijnige egel zijn hersens zou gaan opvreten, dat er iets afschuwelijks zou groeien in zijn hoofd, vlak onder het schedeldak: dan had hij wel gezorgd dat nu zijn leven zó vol aan herinneringen was geweest, dat hij rustig en berustend naar het zweven van de meeuwen had kunnen kijken. Hij weet dat er geen kans op genezing is, al fluisteren de dokters over trepanatie, hij voelt dat hij gekomen is aan de laatste mijlpaal. Sterven, sterven, ik wil niet sterven; ik heb het leven niet goed gebruikt, ik ben een hopeloze dilettant geweest, ik zou alles weer willen overdoen. Overdoen, beter doen, opnieuw leven, dat is de gedachte die leeft in duizenden en miljoenen hoofden.

Dicht bij de dood denkt ieder aan het voorbije leven en velen zien wel in dat zij het hebben verprutst, dat zij laf en klein zijn geweest, dat zij iedere grote daad hebben gesaboteerd. Vol spijt over hetgeen niet geweest is, liggen zij in hun bedden, vol wroeging denken zij aan alle onhartelijkheden, aan alle ongevoeligheid die zij hebben getoond, aan alle wreedheid. Alles wat zij hebben zouden zij geven om opnieuw te kunnen beginnen, opnieuw te leven, maar

indien een wonder hun dit werkelijk eens zou veroorloven, zouden zij weer precies alles doen wat zij nu hebben gedaan. Overdoen, beter doen; er valt niets over of beter te doen. De planten schieten uit de grond en sterven af, de muizen en konijnen vermenigvuldigen zich om dood te gaan, bloemen bloeien op om te verwelken en de mensen groeien op als paddestoelen, als zwammen, die door de doodskabouters op regelmatige tijden worden geplukt. Iedere dag lokaliseert de Dood nieuw vlees in ontelbare bedden, hij werkt volgens een bepaalde statistiek, zonder overijling, nauwkeurig als een accountant.

Ergens op een veld staat eenzaam een groot glazen gebouw met een geraamte van beton en staal. Uit de verte ziet men er al doorheen: zie je honderd figuren bedrijvig bewegen, rondlopen met paperassen en boeken. Kleine mannetjes bewegen zich over galerijen, dalen af en gaan naar boven in doorzichtige liften. Het zijn de doodskabouters die rapporten binnenbrengen uit alle delen van de wereld. Want dat grote stalen huis is het bureau van de Dood, het centrum van de doodstabellen. Daar wordt het wegvloeiende leven geregistreerd, het bevend worden van de handen, het opdrogen der sappen, het wegvloeien van het bloed en het doffer worden van de ogen. Wacht u voor de doodskabouters die overal in de wereld als waarnemertjes spioneren! Zij brengen rapport uit over uw ademhaling, uw maag, uw lever, uw nieren. Zij weten wiens darmen lek zijn, zij weten van carcinomen, van gezwellen, van syfilis met dementia paralytica, van cholera en melaatsheid. Zij zijn op het melaatseneiland in de Marowijne, in de barakken en hospitalen wier lijken op het doodsbureau in een aparte afdeling worden geregi-

streerd. Zij houden boek in de morgue's, in de sectiezalén, maar ook onder de bruggen waar bedelaars sterven, op de landwegen, in dorpen en steden. Zij zijn op het oorlogsterrein, in de lazaretten, in sanatoria en gekkenhuizen. Je ziet ze niet die doodskabouters, je weet niet waar ze zijn, maar als je ineens in een ziekenvertrek wat hoort ritselen in een hoek of achter het behang, dan moet je weten dat dat het papier is waarop zij hun notities maken. Als de dokter bij de zieke is, sluipen zij vaak naderbij, alleen maar om de medicus te controleren en zich te vermaken wanneer hij een verkeerde diagnose stelt. Zij weten immers veel te goed die kleine handlangers hoe het met de zieke staat, hoelang hij zijn bestaan nog zal kunnen rekken alvorens ook hij wordt opgetekend in de zwarte registers van het bureau. Zolang hij leeft gaan er telkens al berichten heen, de berichten van de doodskabouters, die materiaal leveren voor de grote diagrammen die op de witte muren van het doods-bureau de conjunctuur van ziekte en sterven bijhouden.

Sterven, sterven, ik wil niet sterven: uit duizenden bedden stijgen die woorden naar boven. Ik wil niet sterven, ik wil nog leven, leven, leven... De doodskabouter glimlacht. Hoe wil je leven met dat uitgesleten lichaam, hoe wil je ademhalen met die uitgeteerde longen? Voorbij, voorbij; het leven is voorbij. Maar ik wil niet sterven, nog één keer leven wil ik, nog eens zijn zoals vroeger, sterk en krachtig, nog één keer wil ik mij bedrinken aan wijn en likeur, nog één keer wil ik slapen met een vrouw... Voorbij, voorbij, het leven is voorbij, het lichaam verdraagt geen alcohol meer en geen vrouw wil slapen met een geraamte. O God, o God, laat me toch nog één keer opstaan: er is nog zoveel



in de wereld te zien, te genieten... Ik moet nog zoveel goedmaken... Er valt hier niets goed te maken, blij jij maar liggen in je bed. Eén keer, één enkele keer maar, leeft de mens. Eén keer heeft hij gelegenheid zichzelf te geven, alle potenties van lichaam en geest te ontplooien... Eén keer slechts krijgt hij een kans en als hij die kans verspeelt is er geen beroep meer... Eén keer slechts leeft de mens... Jawel, jawel, maar nooit heb ik geweten dat dit leven zó kostbaar was, zó gewichtig, zó belangrijk. Eén keer slechts leeft de mens... En dan, en dan? Wat is er na dit leven? Na dit leven is er niets; ze stoppen je in de grond of ze bewaren je as in een urn, maar jijzelf bestaat niet meer. Je ademt niet meer, je voelt niet meer, je ziet niet meer, je steekt geen handen meer uit... Niets, niets, is er dan niets meer na dit leven? Bij Zeus en Lenin, doe toch niet zo kinderachtig, wat wil je dan, wat wil je dan? Wil je suikerbroden eten met engelen, wil je komen in een hemel waar het van braafheid vervelend, godsgruwelijk vervelend zou zijn? Wil je zweven in een eeuwige gelukzaligheid, wil je wederkeren in een andere vorm? Nee, nee, dat wil ik niet, ik weet dat alles nonsens is en zelfbedrog, ik wil alleen nog één keer drinken van het leven daarbuiten, ik wil nog eenmaal uitvliegen, eenmaal trachten geheel mijzelf te geven.

Te laat, te laat; de doodskabouter wordt wanhopig: hij weet de Dood nabij. Zenuwachtig loopt hij om het magere lichaam van de atheïst, eens vol moed, maar nu bang, o zo bang voor het Grote Niets. De doodskabouters reizen door de wereld, zij noteren en registreren alle tekenen van het wegvliedende leven; zij zijn waarlijk voorboden van de Dood. Doodskabouter, lieve doodskabouter, laat mij

toch nog wat leven, smeekt een jonge vrouw, die bleek en machteloos neerligt in een weelderig, zacht, donzig bed. Laat mij toch nog wat leven, laat ik beter worden, laat ik Lucien, die ik in de steek heb gelaten, trachten op te sporen, laat ik zeggen, laat ik uitschreeuwen dat ik berouw heb van mijn lafheid, dat ik niet had moeten trouwen met mijn rijke chocoladefabrikant, maar met hem, met hem alleen, die mij liefhad, diep en eenvoudig, met hem die ik vaak uren zonder noodzaak op mij heb laten wachten op straat en in cafés, met die lieve intelligente jongen, die ik opgaf voor geld. Waar is hij nu, Lucien? In het buitenland, dat weet ik, maar waar, maar waar? Zou hij nog aan mij denken, zouden zijn ogen nog zo droef zijn als op het moment dat hij zich afwendde, voor altijd, voor goed? Haar koortsachtig, mager lichaam woelt in het grote bed. Lucien, Lucien, ik zou willen liggen in je armen, te pletter worden gedrukt tegen je borst, willen strelen over je zwarte haar, van jou willen zijn overal en altijd... O goden, machten, doodskabouters, laat ik toch weer beter worden, laat mijn vlees weer opbloeien, laat ik rennen uit dit dure huis waar alles mij benauwt. Dan zal ik lopen door alle straten van Europa's steden, ik zal zoeken in de hele wereld, ik zal niet rusten voordat ik hem gevonden heb die meer waard is dan al het geld dat de wereld bezit. Ik zal hem om vergiffenis vragen, op mijn knieën, ik zal al mijn fouten ongedaan maken, ik zal altijd bij hem blijven, al zou hij me dwingen de straat op te gaan en met mijn lichaam voor hem de kost te winnen... Haar ogen worden groter, koortsachtig beweegt het blonde haar over het zachte veren kussen, haar vingers grijpen ineen tot een laatste, allerlaatste bede,... God, o God, laat mij leven, ik heb berouw, mijn hart is ont-

dooid, ik wil liefhebben zonder grenzen... Doodskabouter, lieve doodskabouter, die daar klimt in de zware zijden gordijnen, help mij toch, help mij toch...

Te laat, te laat, lieve gevangene die ik moet bewaken. Te laat, te laat; ik heb er niets over te zeggen; ik zend alleen maar berichten naar het doods-bureau, je weet wel, dat grote gebouw van glas, ijzer en beton, dat huis vol tabellen en diagrammen... Wat kunnen mij die tabellen en diagrammen schelen, leven wil ik, leven, alleen maar leven... Voorbij, voorbij, lieve Gina, je leven is bijna voorbij. Wat jij vraagt, vragen zovelen die hebben gefaald, vragen de dilettanten en de stumperds. Wie weet of je, weer gezond, werkelijk naar Lucien zou zoeken. Misschien zou je je grote Renault wel even voor een recherchebureau laten stoppen en enig geld deponeren om Luciens verblijfplaats te laten uitvinden, bij wijze van statistiek, je begrijpt wel. Waarschijnlijk, hoogstwaarschijnlijk zou je weer als altijd verschijnen op de rennen, thee drinken bij je dure vrienden en vriendinnen en alles laten zoals het vóór je ziekte was...

Nee, nee, dat zou ik niet, dat zou ik zeker niet...

Zwijg maar, meisje, zwijg, het is toch te laat...

Het was te laat, want drie weken later lag het lichaam van Gina Rosenthal dood in het grote bed, stonden er hoge kaarsen omheen en werden gebeden gemurmeld door betaalde priesters. Zó koud en onbeweeglijk als zij liggen nu duizenden en duizenden op hun bed; het leven dat in een bed naar buiten brak verliet het lichaam in een bed, kroop weg tussen lakens en dekens; stil en koud bleven vlees en beenderen achter. Geboorte, leven, dood: de met het bed onverbrekkelijk verbonden kringloop is voltooid. Daar liggen nu al die mensen op hun doodsbed, op bedden waarlangs

levenden circuleren, waarbij ze bidden, waarbij ze bedroefd zijn, maar vaak ook verheugd, want veler dood betekent voor anderen een opluchting. Al die mensen, al die mannen, vrouwen en kinderen, zijn stil geworden, zeer stil. De oogleden zijn toegedrukt, de handen in elkaar gelegd, de haren gekamd; het is nodig dat een dode presentabel aan de mensheid wordt vertoond. Het is niet voldoende om alleen maar dood te zijn; de dode moet worden gemonteerd. Hier in het Westen zijn we daar zeer achterlijk in, maar in Canada is het bijvoorbeeld anders. Daar viert de lijkenmontage hoogtij: nauwelijks is de dood ingetreden of de begrafenisondernemer verschijnt om het lijk af te halen. Hij neemt het mee naar zijn laboratorium, waar het dode lichaam wordt gebalsemd, de haren gekapt, de wangen gekosmetiseerd en de lippen geverfd. De wangen worden opgevuld indien het gezicht is ingevallen, rimpels worden weggewerkt, nagels gepolijst, poeder aangebracht waar het nodig is. Is de dode zo bewerkt dan krijg je hem of haar weer keurig thuis bezorgd in een speciale kist die van buiten bekleed is met fluweel en aan de binnenkant gecapitonneerd is met zachte zijde. Er bestaan natuurlijk verschillende tarieven voor de lijkenmontage, want ieder kan zich niet veroorloven zich even mooi te laten monteren als bijvoorbeeld miljonairs. Dezen liggen als dure cosmetische poppen in zeer luxueuze lijkendozen, gecapitonneerd met de duurste zijde en met het zachtste satijn. In de lijkendozen liggen de doden als wassen poppen, zacht beschenen door kaarsen of door lampen. Daaromheen liggen de bloemstukken, geurende leliën, rozen, orchideeën en seringens. Een zeer belangrijk percentage van de bloemenproductie van de wereld wordt door de Dood opgeëist. Bloemen overdekken

de doodsbedden, omkransen de doden die niets meer van haar geuren kunnen ruiken. Ze zijn dood, onherroepelijk dood, en terwijl bloem en plant de kamerlucht met haar geuren steeds sterker doordrenken, voltrekt zich in het dode lichaam het ontbindingsproces. Niet lang zal het meer duren of de neus van de bezoeker zal bemerken dat door de bloemenlucht heen zich een andere geur heeft gemengd: de walgelijke lucht van zich ontbindende materie. Het wordt nu tijd dat het lijk wordt gekist, dat het van het bed wordt overgeheveld naar zijn laatste huls. Dan zal het weldra naar buiten worden gedragen naar de lijkwagen door die akelige zwarte kerels met hun belachelijke hoeden. De uittocht van een mens uit onze wereld is naargeestig en belachelijk. Door de straten kruipt een zwarte rups: de doodschoets met zijn volgrijtuigen, waarin mensen zitten geperst in ongemakkelijke kledij. Naar buiten kijken kun je alleen door de reten van de zwarte gordijntjes. Je kunt dan andere mensen zien die nog min of meer gezond rondlopen, wanneer het uitzicht tenminste niet wordt belemmerd door de lijkbidder, die hun paraplu hebben opgezet omdat het regent. In die rijtuigen droppelen tranen in schone zakdoeken die extra voor de gelegenheid zijn meegenomen: er is wel veel verdriet in die zwarte dozen die door de stad worden getrokken, maar er is niet verdriet alleen. Oom Karel betreurt het dat hij niet kan roken, onwennig hangt zijn mond in zijn gezicht; hij is helemaal niet op zijn gemak. Neef Jan denkt niet meer aan de dode, die aan het hoofd van de colonne de richting van het kerkhof aangeeft. Hij heeft zo'n last van het hoge boordje dat rond de dikke zwijnehals tegen zijn vel schrijnt. Oef, oef, wat is zo'n begrafenis toch vervelend, denken ontelbare familieleden, die alleen voor hun

fatsoen in de zwarte vehikels meerijden. Het is vervelend en bezwaarlijk, zeker, zeker, maar het is toch maar goed dat-ie gestorven is, vanwege de erfenis, snap je. Een mens kan niet altijd blijven leven, het geld kan niet altijd in dezelfde handen blijven. Het is afschuwelijk te weten wat voor gedachten er huizen in al die zwarte wagens, die naar het kerkhof toekruipen, maar het schijnt onvermijdelijk dat iedere dood zowel weerzinwekkende gevoelens en gedachten opwekt. Of liever: vóór de Dood zich heeft aangemeld zwerven die gedachten reeds in de schedels. Maar nu kunnen misschien al die geheime plannen en gedachten worden verwerkelijkt en daaraan denken die ellendelingen in de zwarte vehikels en daaraan zullen zij nog denken bij het graf en bij de koffietafel die op menige begrafenis volgt. Je begrijpt: van begraven word je moe en dorstig en het is al erg genoeg dat je van het kerkhof niet even kunt uitknijpen om in een kroegje een glas bier te gaan drinken.

Begravenissen, eerste, tweede en derde klas, corresponderen met de dood in de eerste, tweede of derde klas van het ziekenhuis. Ieder sterft volgens zijn eigen stand en vermogen en ieder wordt volgens eigen stand en vermogen begraven. Iedere dag zie je de zwarte stoeten schuiven naar naargeestige kerkhoven met pompeuze grafmonumenten en lelijke kruizen. Gebeden worden uitgesproken, hoge hoeden af- en opgezet, paters en dominees betaald voor hun diensten, kosteren befooid en begrafenisrekeningen vereffend. Het is belachelijk en als het niet belachelijk is, is het naargeestig, deprimerend, uiterst bedroevend. Ik herinner me dat ik eens in Parijs een begrafenis heb gezien, die mij verschillende dagen in het geheugen bleef. Het was een heerlijke voorjaarsmorgen toen uit het kleine kerkje van

St. Germain des Prés een lijk-kist naar buiten werd gedragen. Daar stond tegen de trottoirband aan één van die hoge, spichtige Franse lijkkoetsen te wachten, je weet wel, hoe zo'n vehikel er uitziet: precies een grote zwarte spin. Ik zat in het Café des Deux Magots, dat de beste consumptie van Parijs heeft, tussen dure buitenlanders te genieten van de zon. Ik voelde mij gelukkig in de lentelucht en dacht alleen aan aangename dingen, toen ineens die kist naar buiten werd gedragen. Dat was op zichzelf niets bijzonders en geen bijzondere aandacht waard: bijna iedere week gebeurt het. Zo'n kist wordt dan op de lijkwagen geschoven en de nabestaanden groeperen zich erachter, volgen de dode te voet tot het graf. Soms is het groepje mensen, dat de lijkkoets volgt klein en armzalig. De dode had dan niet veel familieleden, niet veel vrienden; in zijn leven was hij al vrij eenzaam. Maar altijd toch volgen minstens een dozijn mensen de doodsbaar. Niet in dit geval: ik zag tot mijn verwondering dat slechts een oude man en een oude vrouw achter de hoge, kale, spichtige zwarte lijkkoets waren gaan staan. De oude man hield zijn hoed in de hand en de zon viel op zijn kale schedel, nog slechts omrand door een strook spierwit haar. Moe en oud was zijn gezicht met het kleine spitse baardje, berustend, door het leven geslagen was zijn houding. Naast hem stond zijn vrouw te wachten op het ogenblik dat de koets zich in beweging zou zetten. Zij was klein en mager en droeg een zwarte japon van minstens twintig jaar terug. Op het grijze haar stond een ouderwets hoedje, dat enigszins naar de rechterkant was afgezakt. De koets zette zich in beweging en midden in de lenteson liepen die twee oude mensen achter een doodskoets, waarop slechts één enkel bloem-

stuk was gelegd. Ik weet niet wat mij deed besluiten haastig af te rekenen en de eenzame begrafenis vanaf het trottoir van de Boulevard St. Germain te volgen. Ik weet wel dat mijn goede stemming ineens was vernietigd, dat ik plotseling ten dode toe terneergeslagen was door het gezicht van die twee bedroefde mensen, die daar alleen achter een lijkkoets liepen in het sterk bevolkte Parijs. Wie zouden ze daar begraven? Hun zoon, hun dochter? Was er dan verder niemand op de wereld om achter die lijkkoets aan te lopen, om tenminste de schijn te redden, om tegenover de voorbijgangers de dode minder eenzaam te doen zijn? Nee, er was niemand, alleen maar die oude vrouw en die oude man. Ik had lust om mijn hoed af te nemen en mij bij die twee oude mensen te voegen, te laten geloven, dat de dode een onbekende vriend bezat, maar ik heb het natuurlijk weer niet gedaan. Schaamte weerhield mij en de vrees te worden teruggewezen. Uit de verte ben ik die eenzame begrafenis blijven volgen, tot aan het kerkhof dat even buiten de Porte de Châtillon ligt.

Eenzaam en deprimerend was die kleine begrafenis, maar eenzamer nog zijn de begrafenis van hen die sterven in vreemde ziekenhuizen, van hen die geen mens op aarde meer bezitten dan het eigen lichaam. Een lijkkoets, die alleen door de straten rijdt met een mens die niemand meer op aarde heeft, wat is er naargeestigers te denken? En toch worden dagelijks zulke eenzame lijken naar het graf gereden, snel en zonder veel ceremoniën. Misschien is zo iemand vroeger wel bekend geweest, maar alles om hem heen stierf af en hijzelf werd vergeten. Eenzaam sterven, op een eenzame kamer of in een ziekenhuis, welk een lot! Nee, dan is het maar beter midden in het leven het bed met



het graf te wisselen. Dood zijn is zo erg niet: ze leggen je horizontaal in je laatste bed en je hoeft je om niets meer te bekommeren. Bloemen groeien boven je graf en de wind strijkt koel over de stenen dekens waarmee ze je hebben toegedekt. Je kunt ook altijd slapen, je hoeft niet meer te denken, niet van hier naar daar te rennen, niet te leven op duizend plaatsen. Je ligt daar maar kalm en rustig, terwijl buiten de ene helft van de mensen de andere helft dood wenst. Boven je graf wuiven hoge bomen en de mussen spelen gezellig op je grafsteen. Je hoeft je niet meer in te spannen, je hoeft niet meer te liegen en te huichelen, je wordt niet meer bedrogen en teleurgesteld. Ver weg ben je van de mensen, weg van elk ellendig gedoe. Uit je bed word je overgeheveld naar de stilste rustplaats van de wereld.

Laat mij dan niet eenzaam sterven, laat ik nu maar dood zijn! Laat nu de draden maar worden doorgesneden: enkelen zullen dan bemerken dat ik er niet meer ben, enkelen zullen dan weten dat ik eindelijk rust heb gevonden. Ik kan niet slapen, alles draait om mij heen. De wereld is vol beelden, vol gebeurtenissen waaraan ik moet deelnemen, vol mensen met wie ik moet afrekenen. Genoeg, genoeg, geef mij slaap, laat mij nu eindelijk slapen, Morpheus, heilige Morpheus, laat mij dan maar inslapen voorgoed, laat ik nu maar dood zijn. Niet meer opstaan morgen, niet weer wassen, niet weer eten, niet weer liegen, niet weer huichelen, niet weer duizend beelden moeten verwerken! Doodskabouters, lieve, lieve doodskabouters, sluit de wereld voor mij af, neemt mij mede naar de overkant naar het Grote Niets. Ik wil niet eenzaam sterven, laat ik nu maar dood blijven in mijn bed. Alles in de wereld is toch

om niets... ik ben moe, ik ben dodelijk moe. Laat ik nu maar dood zijn, alles is toch om niets, alles verzandt, alles verzandt...

## **Angst, dierbare vijandin**

Angst, die loert achter alle deuren, om iedere hoek van de straat, binnen de muren van de kamer, angst, die plotseling voor mij staat, mij grijpt naar de keel, angst, die wurgt, angst, die doodt... Steeds, op ieder ogenblik van de dag ontmoet ik jou, vijandin van mijn bestaan, ondermijner van mijn leven; ik ontmoet je en doe verwonderd, ik houd mij of de ontmoeting onverwacht was; het is niet zo. Ontmoeting met onheilspellende machten; noodlot, ziekte, waanzin, machten, die mijn bestaan bedreigen met onbekende, duizendvoudige gezichten... Ik kom een zaal met mensen binnen, ik loop naar voren, doe of ik zeker ben van mijzelf, maar wanneer ik jou dan zie, ontmoet tussen twee ogen, tussen honderd vreemde ogen word ik hulpeloos, verlies het evenwicht. Toch heb ik je al bij het binnenkomen honend horen lachen tussen de stoelen en het behang aan de muur; ik wist dat mijn vijandin aanwezig was; altijd en overal is zij aanwezig, altijd komt zij op mij af met wurgende handen; nooit, nooit heb ik haar niét ontmoet... Waarom doe ik dan verwonderd, waarom houd ik mij of iedere ontmoeting tóch onverwacht was? Waarom, angst, vloek van mijn leven, huichel ik, tracht ik de vijand te ontwijken, die niet te ontwijken is? Altijd ontmoet ik je, angst; 'ontmoet' zeg ik, omdat ik je wil zien als macht buiten mij, maar ik weet zeer goed dat dit een waan is. Gelijk het noodlot niet buiten ons, maar in het eigen wezen

ligt, zo woont ook de angst, mijn angst, voor altijd in mij. Zo ik haar overal ontmoet, ontmoet ik mijzelf: een mens, die bang is, die niet kan vluchten...

Het is moeilijk te dragen eeuwig angst te hebben, de grote vijandin te voelen in zenuwen en bloed, het kloppen van het hart, de hersenen, waar angst in gedachten wordt omgezet. Een mens heeft angst voor geluiden op een verlaten zolder, voor ratten, die rondschuifelen in vochtige kelders, voor schaduwen, die onheilspellend vlekken aan de wand, voor afgronden in bergen, voor het donkere oerwoud, voor lichtbundels, waarvan niemand de oorsprong weet en voor woorden, wier magische betekenis wij niet kunnen doorgronden. Die angst is niet zo drukkend. Drukkender is de angst te worden gekwetst door hen, die wij liefhebben, de vrees voor woorden, die stukscheuren wat in jaren is gegroeid, de angst, de oneindig grote angst, te verliezen wat wij aan genegenheid bezitten. Wankel is het bestaan, wankel is de mens en zekerheid is nooit zekerheid; bloemen verwelken, gevoelens sterven af. Wie dit leven, die enkele korte jaren, beziet, moet er zich van bewust worden dat bijna iedere belofte wordt gebroken, dat mensen, die hadden gezworen elkaar te volgen tot het einde van de wereld, met een verlegen glimlach uit elkander gaan, dat lichamen, die aan elkaar waren gewend, onherroepelijk vervreemden. Wie zou niet angstig worden bij het algemene sterven, niet trachten met wanhopige, laatste inspanning te houden wat hij bezit aan liefde en affectie, wie zou niet krampachtig pogen te bewaren wat hij in het leven heeft veroverd? Alles vloeit, alles vergaat, lippen ontkleuren, de helderste, overmoedigste ogen worden dof, de zachtste huid rimpelt en uit het gezicht treedt

de doodskop naar voren. Liefflijk vlees, warme, zachte gebaren, bevallig wiegen en bewegen van het lichaam; alles, alles sterft af. De groene vacht tussen de nerven van de blaren wordt opgevreten door de dood; over blijft een vaal geraamte, geraamte van u, geraamte van mij, toonbeeld van sterven: lege, onnutte huls. Wie, mijn God, zou zich niet ten dode toe voelen benauwd bij het algemene drijven in de grote stroom, die alles meespoelt: bloem, plant, mens en dier... Leven ontstaat, leven vergaat; leven is sterven, iedere seconde zijn wij nader bij de dood. Wie zou niet angstig zijn te verliezen wat hij reeds aan het verliezen is...? Terwijl ik een boek lees of boodschappen doe in de stad, terwijl ik leef, verlies ik iets van hen die mij dierbaar zijn; cellen sterven af, voortdurend, onontkoombaar. Cellen sterven af, woorden worden oud, gevoelens verstarren. Moet ik dan niet met alle kracht trachten die stroom van eeuwig sterven tegen te houden, dammen op te werpen, mij verzetten tot het aller, alleruiterste? De wereld is onherbergzaam, de mensen laf; enkelen, slechts zeer enkelen zijn aan mij congruent; hen moet ik behouden, voor altijd behouden. Maar angst grijpt mij aan, angst schreeuwt mij toe dat ook deze banden niet zullen blijven; ik verander, ieder verandert, de mens wordt ouder. Ouder worden, in godesnaam niet ouder worden, jong blijven, eeuwig jong... Honderd keer per dag naar de spiegel rennen, verschrikte ogen loeren, speuren... Ben ik nog jong, glanzen mijn ogen nog, trekt er geen rimpel door de huid? Niet ouder worden, mijn God, nooit, nooit ouder worden... verlangen, reiken naar de Eeuwige Jeugd, jeugd van het Paradijs, van de velden der gelukzaligen, waar de mensen gelijk aan goden zijn. Niet ouder worden,

jong blijven, jong mijn glimlach, jong mijn lippen, jong alle gevoelens... Angst, eeuwige angst, vijandin, moerasplant, giftig dier dat knaagt aan mijn levenswortel... Angst mijn kleine, eigen wereld, niet te mogen behouden, te moeten wegzinken in het algemene sterven... angst, angst, afschuwelijke angst!

Nachten slapeloos in bed, in mij vreet het knaagdier, dat alle wonden openrijt. Knaag maar, vreet maar, laat mijn slapen bonzen; nooit laat de angst mij los.

Beklemmend groot is de angst om het algemene sterven, om ouder worden, om te verliezen wat de mens liefheeft, maar beklemmender, benauwender is de angst, die stijgt uit andere diepten. Dat is angst, die zekerheid noch waarschijnlijkheid kent, die in mij groeit als zwam, die groter wordt, steeds groter. Angst niet te kunnen doen wat ik in dit leven moet volbrengen, angst eensklaps iets niet meer te kunnen, angst alles verkeerd te doen. Dat is de angst, die duizend mogelijkheden ziet, die mij in de geest verplaatst in duizenden situaties, welke ik vrees, waarvoor ik te dode toe beducht ben. Welig groeien de angstbloemen in de hersenschors, onrustig klopt het hart; de slaap wil maar niet komen. Morgen begint wéér een dag en reeds zie ik mij weer bewegen, fouten maken, mislukkingen oogsten... Was jij er in die nachten niet, gehate vriendin, verhitte jij maar niet mijn fantasie, dan kon ik gaan onder de mensen zonder de angstbloemen en lianen, die het sap wegzuigen uit mijn lichaam en mij wankel, o zo wankel maken. Angst, afschuwelijke angst, dat er iets zal gebeuren, altijd iets onverwacht zal gebeuren, angst dat ik mijzelf zal verliezen, zal worden verkocht en verraden. Angst voor het Onbekende, angst voor het Niets, dat achter alle dingen

dreigt, angst voor alles, angst in iedere gedachte, in ieder gevoel, iedere oogopslag, ieder gebaar... o leven van angst, ondraaglijk bestaan van beklemming, benauwenis... handen, die wurgen, altijd wurgen... angst, vervloekte angst, eeuwige vijandin... Angst, belaagster van mijn bestaan, angst die mijn leven doet mislukken, ik haat je. Ik haat je, maar ik heb je waanzinnig lief omdat leven, uit angst geboren, rijk en veelvormig leven is. Angst is dodend, angst kwelt de machteloze mens, maar hij leeft duizend levens; niet één. Angst projecteert enkelvoudig leven op ontelbare spiegels, die hun stralen kaatsen naar ontelbare werelden. Slapen bonzen, zenuwen trillen, angst vreet de cellen op, maar hoog bloeit op de fantasie, fantasie der kwelling, bron van hoog en dierbaar genot. Angst, onmisbare vriendin, oorsprong van mijn dromen, angst, vervloekte vijandin, die mijn leven ondermijnt, angst, mijn angst, ik heb je lief...

## Somnambule

Loodrecht staat de gele vlam van het nachtluchtje op de olie, werpt lichtvlakken over meubels en plafond, waaraan schaduwen kleven. Schaduwen, manen van paarden, zwarte ijsbloemen, spitse pijlpunten... vreemde ruiters reden zich te pletter op de muren; de gepluimde hoed van één van hen stortte neer op een stoel. Schaduwen vlekken naast lichte diagonalen die uitlopen in wiggen, schemerwitte sectors in het rijk der duisternis. Rechte lijnen, diagonalen, wit kantwerk, witte ijsbloemen... Op de tafel een bord, een das, een boordeknoopje. Regelmatig geluid van de klok... tik, tik, tik. In bed twee mensen: een man, een vrouw. Beiden zijn jong en toch lopen groeven door de huid. Het gezicht van de vrouw wordt door het licht in twee helften gesneden, één lichte helft, één donkere, één helft die tegen het leven op leunt, één helft tegen de dood. Blond is haar haar, blank de ene arm die boven de deken ligt. Het nachtluchtje knettert, de vlam schiet naar boven uit, even verbreedde zich de lichtband op haar hoofd, een rijpe, slapende vrucht. De vrouw slaapt vast en diep, weggezonden in zichzelf. Naast haar de man, slank en krachtig nog, maar slapeloos al zoveel nachten, slapeloos door angst, wroeging en berouw... Tik, tik, gaat de klok, telkens vliegt een seconde naar de eeuwigheid, tik, tik, tik, de tijd vergaat, het nachtluchtje brandt regelmatig... In de borstkas klopt zijn onrustig hart, op het witte voorhoofd staan klei-



ne druppels van benauwdheid en angst. Heen en weer zwenkt de adem van de vrouw tussen de half geopende lippen, op en neer golven de borsten. Spiedend sluipen de ogen van de man langs de vrouw naast hem, krampachtig, hecht zijn blik zich vast aan haar mond, ogen, haren. Hij luistert naar haar ademhaling; op en neer, heen en weer gaat de luchtzuil... als steeds, als steeds. Zijn ogen dwalen door de kamer, langs de tafel, de stoelen, de commode, de kachel, langs de witte en zwarte ijsbloemen op de linkerwand... Er hangen een paar oude prenten... dáár blijft zijn blik gevangen... hij durft niet naar rechts, hij waagt het niet de koortsachtige ogen naar rechts te wenden... een hoek van tachtig graden, zeventig graden... hij durft niet... Angst staat in de kamer, nijpende, worgende, dodelijke angst... niet naar rechts kijken, mijn God, niet naar rechts, niet kijken naar rechts... Tik, tik, gaat de klok... doodstil is het in huis, doodstil is de nacht... niet naar rechts kijken, mijn God, niet naar rechts, niet zien, nooit meer zien het kleine portret van Oscar... Groot is de wand, klein is het portret, maar hoe klein het ook wezen mag, voor hem is het groot, een groot en onuitwisbaar verwijt... Alleen zijn, verlaten, geheel alleen, alleen zijn terwijl duizend beesten in hem woelen en knagen, alleen zijn met zijn eigen angst midden in de nacht, alleen zijn tussen Valentine, zijn vrouw en Oscar, zijn gestorven kind. Zijn kind... nee, nee, háár kind... van haar, van haar alleen was Oscar, aan haar behoorde hij uitsluitend toe; aan haar, zijn moeder en dievegge. Ontstolen werd hem Oscar zoals een dief een edelsteen rooft, maar niet zo snel... bij stukjes en bij beetjes... Zijn vrouw, Valentine, die hij liefhad, ontnam hem zijn kind, zijn liefste zelf. Valentine stal Oscar van hem weg en

Oscar, de kleine Oscar, liet het toe, liet toe dat zijn vader werd weggeduwd... Valentine en Oscar, Valentine... Oscar... hij, eens haar hoogste goed op aarde, werd verlaten... jaloezie, haat groeiden... afschuwelijke giftbloemen... bloemen van een stinkend moeras... jaloezie, haat, gloeiende, felle haat, haat tegen Valentine, haat tegen Oscar. Toch, toch was hij lief, Oscar, lief wanneer hij speelde met zijn beesten, zeer lief wanneer hij ieder afzonderlijk toesprak, vermaningen uitdeelde aan de brutale apen, waarschuwingen aan het adres van de eigenwijze kangoeroe, berispingen aan de giraffe, die zijn hals onbehoorlijk lang boven het circus had uitgestoken. Lief was hij wanneer hij bouwde, fantastische huizen construeerde met vreemde poorten, gangen en zalen... zalen voor zichzelf, voor zijn moeder, een kamer voor zijn vader, later géén kamer meer... Moeder moest altijd alles hebben, zalen, pages, dienaren, duizend soorten heerlijke, geurende bloemen; moeder was de koningin en vader niet meer dan een knecht die blokken mocht aandragen. Oscar, Oscar, lieve Oscar, hoe was dat mogelijk, hoe heb je mij zó kunnen verlaten, zó eenzaam kunnen maken, zó uiterst, uiterst eenzaam? Je hebt mij toch vaak toegelachen, Oscar, je was toch eerst ook zeer op mij gesteld, je luisterde zo graag naar mijn verhalen... je ogen glansden, je smalle, kleine handen sloeg je om mijn hals... Hoe heb je mij dan kunnen verlaten Oscar, over kunnen lopen naar de vijand? Vijand, vijand, ja, ja, Valentine, mijn lieve Valentine was de vijand, werd de vijand... Geliefden, kameraden... enkele jaren later vijanden. Vertrouwen naar lichaam en naar geest, liefde opgebloeid aan elkander, leven opgeschoten uit ons beider leven... Tik, tik... de tijd vergaat, de tijd verging, liefde en

vertrouwen verwelkten... waarom, waarom... om een kind, om een vrouw die ontrouw werd... Hoe is dat alles gekomen, hoe kwam dat alles zo...? Blonde haren, kleurige jurken met strikken, een lach die onder rode lippen te voorschijn schiet, rennen in de wei, wandelingen in geurende bossen... een slank vrouwenlichaam valt neer in de korenbloemen... een zucht, een blik vol overgave... Valentine, Valentine, blond kind, dochter van wei, bos en duinen... Valentine met wie ik arm in arm liep langs de zee, Valentine, vrouw en kameraad... Hand in hand door de lente, de zomer, de velden en bossen van de herfst, hand in hand bij het haardvuur, dicht bij elkaar... dicht bij elkaar hun handen, hun mond, heel hun wezen. Zij samen waren de wereld, hij was voor haar en zij voor hem... Liefde, vertrouwen, intimiteit... verleden, verleden. Zij trouwden, zij leefden samen, zij verlangden naar een kind. Oscar werd geboren, Oscar die zou zijn de vervulling van hun liefde, beloning en vrucht van hun leven. Oscar werd geboren... Valentine op de rand van de dood... zij herstelde langzaam, langzaam bloeide zij weer op, voor Oscar, niet voor hem... Ja, toch ook nog eerst voor hem, voor hen beiden... man en vrouw voor elkaar, samen voor het kind. Samen, samen... samen slechts zó korte tijd... Man en vrouw voor elkaar, samen voor het kind... maar hij voelde hóé spoedig reeds zij onweerstaanbaar door het kind werd aangetrokken, zó sterk, zó innig, dat hij koud werd van angst, van een beklemmend voor gevoel, voorbode van een niet te ontwijken ramp... Het was of met iedere dag haar wezen méér vervloede in het kind, ja, zó was het: al haar denken en voelen liet zij weg stromen... heel haar leven concentreerde zich op Oscar. Oscar groeide op, werd een kind met kas-

tanjebruine lokken en donkerblauwe ogen, Oscar bloeide, werd rijp aan zijn moeder. Hen samen te zien spelen op de grond... met blokken, beesten... twee kinderen... Valentine... Oscar... geheel gaan zij op in hun spel... Valentine glimlacht tegen Oscar, Oscar tegen Valentine... Alleen zij beiden kennen het spel, kennen de geheime tekens waarop de kangoeroe en de witte muizen gehoorzamen... hij kent ze niet, hij is buitengesloten... Mijn God, hoe is dat alles toch zo gekomen, hoe kunnen twee mensen van elkaar vervreemden door een kind... waarom, waarom heeft zij zich van hem losgemaakt, iedere dag méér losgemaakt...? Waarom toch, waarom... er was geen reden toe, hij bleef zoals hij was, geheel stond hij voor haar open, maar zij, zij wilde niet meer... moederliefde, overgave aan het kind, goed, goed, maar wat te zeggen van een overgave, die hun liefde wreed vernietigde... hij was alleen maar middel geweest, het kind was doel... al haar levenssappen vloeiden samen in het kind... naast hem leefde een vreemde vrouw. Toch ogenblikken van terugkeer en bezinning, van liefde voor hem... ogenblikken kort, oneindig kort... Oscar kreeg zóveel meer... Strijd om het kind, strijd om zijn genegenheid; een strijd met ongelijke wapens. Valentine altijd bij Oscar, hij overdag voor de klas en dan moeten denken en spreken met diep in zich het besef, de knagende angst, het zekere weten, dat er thuis wat aan hem wordt ontstolen, dat Valentine iedere seconde, iedere minuut Oscar méér van hem af neemt... Een strijd op ongelijke fronten... Valentine heeft al de voordelen... wat zal ik dan nog trachten Oscar van haar weg te lokken, hem een spannend verhaal beloven... Vertellen, dáárin was hij Valentine de baas... daarom werden

ook haar ogen zo vreemd wanneer Oscar zich op zijn knieën nestelde en, in de ban van zijn woorden gevangen, luisterde naar vreemde dingen in vreemde landen, rijken, toverwerelden. De ogen van Oscar schitteren, vertrouwelijk ligt een arm om zijn vader heengeslagen... vader vertelt, hij vertelt... van prinsessen en prinsen, koningen, duivels, geesten... Oppassen moest hij dan dat hij zijn fantasie niet té zeer de vrije teugel liet, dat hij, in zijn verlangen Valentine te overtroeven, niet uitmondde in griezelige en spookachtige gebieden, waar een kind huiverig wordt. Een vleug van angst over Oscar's kindergezicht... een zoeken van zijn ogen naar moeder... oppassen, oppassen, hem nu weer terugvoeren naar lieflijke bloementuinen en sierlijke toverpaleizen... Alles, alles vergeefse moeite, Oscar is niet van zijn moeder te scheiden... Strijken van haar handen over zijn bruine haar, kussen, omarmingen... jaloezie, haat tegen zijn vrouw... Haar overbieden, met geschenken Oscar naar zich toe trachten te halen... dwaasheid, ijdelheid: zijn hart en hele wezen behoort al aan zijn moeder, maar naar dingen, die ik voor hem heb gekocht, zal hij tóch kijken, ze betasten, er even aandacht aan geven en in die korte tijd zullen zijn blikken niet voor zijn moeder zijn... Afschuwelijke opzet, verwerpelijke gedachte... hoe ben ik zover gekomen, hoe werd ik zó jaloers, zo krankzinnig jaloers op iedere blik, ieder gebaar van mijn eigen kind? Valentine, was zij schuldig, was het haar schuld dat zij alleen maar moeder werd... schuld, schuldig, ja schuldig was zij, want haar andere kind, haar eigen man, liet zij in de steek... De klok, het nachtlichtje, schaduwen, lichtvlekken... niet kijken naar rechts, niet kijken, nooit meer kijken... Valentine naast

hem, ademend, levend en toch zo vreemd, benauwend vreemd... Zij zal nu zeker dromen, dromen van Oscar... als zij maar niet opstaat, nee, nee mijn God... Valentine, Valentine, beweeg niet, ik kan het niet verdragen, ik kan het niet meer verdragen, blijf liggen, blijf liggen... grote angstige ogen durven niet kijken naar rechts, durven niet kijken naar links, zuigen zich vast aan het plafond... Aan de muur het kleine portret van Oscar... veel is er in de kamer niet van het kind overgebleven... jaloers op een dood kind... alles heeft hij van haar weggenomen, alleen niet dit portret... zij verdedigde het met haar laatste kracht... stil, stil, niet vooruitlopen, nóg eenmaal denken hoe alles verliep, hoe doodliep hun leven... groeien van de haat; haat van de uitgestotene... Oscar begreep het soms, hij glimlachte dan droevig, medelijdend; hij voelde zich beschaamd om zijn eigen moeder, maar zózeer was hij haar vervallen, zózeer had haar levensstroom hem in zich opgenomen dat hij de door Valentine getrokken grenzen niet kon overstappen... Valentine, vijandin met je verstrakte gezicht en beheerste gebaren... een masker, een ijzeren masker, een stalen muur tussen hem en haar, tussen hem en Oscar. Dagen van kwelling, maanden van marteling, jaren waarin het slechte in hem groeide, welig opschoot uit een voedingsbodem van gif. Dagen toch ook van geluk omdat Oscar, zon en ster van zijn bestaan, leefde, Oscar, lieve kleine zoon, die hij liefhad, maar die hij ging haten door Valentine. Dagen van geluk, Oscar gadeslaan, hem zien lachen, zien spelen, dagen van jaloezie, van ondraaglijke jaloezie, dagen van verlatenheid... niet kijken naar het portret, niet zien de verwijtende ogen van Oscar, niet zien zijn kastanjebruine haar, de sierlijke, slanke handen, de

smalle lippen met een vleug van glimlach... niet kijken naar Oscar, want anders zal hij weer uit de muur naar voren komen, groter worden, steeds groter, levend, een levend en bewegend kind, zijn eigen Oscar, die toch dood is, twee jaar gestorven. Dood is Oscar, zijn enig kind, háár enig kind... een slepende, dodelijke ziekte ondermijnde zijn kleine lichaam... Oscar, Oscar, niet sterven, niet sterven... smeking van de ogen, handen die elkaar krampachtig vinden, bedden, duizend onverhoorde bedden. Een tenger lichaam teert weg onder de lakens, het bleke koortsachtige gezicht van Oscar op het witte kussen, tóch met een glimlach, bijna steeds met een glimlach... het nachtkastje met de drankjes... de dokter die komt en gaat... de professor die ernstig is, buitengewoon ernstig... de ouders, hij en Valentine, die elkaar voor korte tijd weer hebben gevonden... vijanden door de dreiging van de dood vereend. Twee mensen kampen tegen de dood, verdedigen, beschermen hun kind tot het allerlaatste. Heel hun wezen, al hun kracht concentreerden hij en Valentine op hun enige levensbloem... tevergeefs, tevergeefs: Oscar stierf en zijn laatste, zwakke, nauw merkbare glimlach... een glimlach reeds van de overzijde... was voor zijn moeder.

...Nu nog, altijd, vannacht, zie ik hem liggen in zijn smalle doodsbed, een engel met kastanjebruin haar, een kind van Apollo, een kleine dode jongen... De dodelijke, heilige ernst van Valentine, haar stil bewegen door de doodskamer... reeds toen was zij, reeds toen geleek zij... nee, weg beelden, weg gedachten... Valentine slaapt... Dodelijke, heilige ernst, maar daarna snikken, wanhopig, troosteloos snikken, schreien onbeheerst... Tranen, warme tranen... krijzen als een beest, aanklacht tegen God, die haar haar

enig bezit ontnam. Enig bezit... Oscar was van haar, was van haar gedurende zijn leven en meer nog na zijn dood. Jaloers was hij op de levende Oscar, maar dodelijk jaloers, jaloers over alle grenzen heen, werd hij op zijn kleine, dode zoon... Schoon en lief lag Oscar in zijn smalle, zwarte doodkist, waarlangs witte lelies als gardesoldaten in het gelid stonden... tientallen kaarsen brandden en wierpen lichtschijnsels op een wit en toch vertrouwd gezicht, zijn gezicht, zijn mond die zij beiden voor de laatste maal zagen... Had er toen tussen hen geen eeuwig verbond moeten zijn gesloten om alles van Oscar heilig te houden, samen aan hem denken, samen in hem steun te vinden...? Het had zo moeten zijn, maar het was zo niet: Valentine wilde Oscar houden voor zichzelf, alleen voor zichzelf, wéér wilde zij hem uitsluiten op een zó, zó onmenselijke wijze dat zijn jaloersheid bijna groeide tot waanzin. Jaloers op een dood kind, dwaasheid, waanzin, nee geen waanzin... werkelijkheid, niet te ontkennen werkelijkheid... Valentine en Oscar, altijd praatte zij tegen hem, hij was er nog altijd, in de kamer, aan tafel, hij speelde, hij luisterde naar Valentine... hij was er, niet in de verbeelding, niet in het verleden, maar in het dagelijkse heden. Hij bouwde paleizen met zijn blokken... de apen en de kangoeroe trokken binnen door de poorten... Voor Valentine was wéér de grote zaal met zijden kussens en edelstenen... Oscar was overal... ieder ding was van hem; hij was de meester, om hem draaide het leven. Normaal denken kon Valentine niet meer; de onbeduidendste gedachten, het kopen van een pond suiker, het bestellen van het middageten, gingen via Oscar... wat zou Oscar hebben gewild, wat zou Oscar lekker hebben gevonden... Oscar, Oscar, altijd Oscar, hijzelf



telde minder dan ooit... Vijanden werden zij opnieuw, onverbiddelijke onverzoenlijke vijanden: Valentine weigerde Oscar met hem te delen. Oscar stierf, maar door zijn dood werd hij levender dan ooit en voortdurend, altijd door te moeten vechten om iemand die dood is en toch zó levend... dat is afschuwelijk, dat is slopend.

Verbittering, haat, woede... het allerslechtste kwam in hem boven, werd sterker, groeide tot onweerstaanbare kracht. Hij ging Valentine verbieden over Oscar te spreken, hij liet Oscar's speelgoed naar de zolder brengen... Valentine rebelleerde in aanvallen van hevige maar machteloze woede, machteloos omdat zijn wil niet was te breken, omdat de wraak nu was gekomen. Verraad van hun liefde... boeten moest zij, boeten, iedere dag boeten voor de schuld... Oscar, lieve zoon, vergeef mij, vergeef mij dat ik Valentine strafte, hard en onmenselijk strafte, zó strafte dat ik haar iedere uitingsmogelijkheid over jou ontnam. Vergeef me, Oscar, dat ik jou in haar naar binnen drong, dat je moest opgesloten blijven achter haar wanhopige ogen, die soms zo smekend, zo roerend smekend werden... niet smekend om vergiffenis voor vernietigde liefde, niet smekend om mij, die zij had uitgestoten; alleen, alleen om toestemming te vragen voor een enkel woord over jou. Ik gaf die toestemming niet, met ijzeren hand dwong ik mijn vijandin nu ook aan mij te denken: zij moest denken aan mij, Oscar, denken wat ik wilde doen, wat ik wilde eten, wat mij aangenaam was. Zij deed het, zij moest het doen, zij boog onder mijn ijzeren wil, maar in haar hart groeide jij, Oscar... liever, en liever, dierbaarder en dierbaarder werd je Oscar... ik wist het, wist het beklemmend zeker, maar toch bleef ik onverbiddelijk... je mocht geen plaats meer innemen

in ons leven... je portret aan de muur van de slaapkamer was het enige wat bleef... ik heb er niet aan durven raken; anders had Valentine mij gedood, vermoord mij, haar man, aan wie zij trouw zwoer, vermoord voor jou, Oscar... jou, haar enige liefde...

Toen is gekomen het verschrikkelijke, het afschuwelijke opstaan, haar opstaan midden in de nacht, het halen van je speelgoed, Oscar, van de zolder... de apen en de kangoeroe... toen kwam het zitten voor de kleine tafel onder je portret... haar spelen met de beesten, zoals jij ermee speelde, bewegen zoals jij bewoog en haar opkijken naar jouw portret en het weten in haar, dat je er weer was, dat je de kamer instapte om bij je moeder te zijn, bij haar, die al zoveel nachten is opgestaan, alleen om naar jou toe te gaan... ik dreef jou uit ons huis, maar ik dreef jou binnen in haar en begroef je voor een tweede maal... Vergeef me, Oscar, lieve zoon, vergeef me... Ik word zwaar, onmenselijk zwaar gestraft... dat opstaan, dat lopen door de kamer... de stappen op de zoldertrap... weer terug in de kamer... Valentine's ogen zo vreemd, haar lopen zo benauwend, haar cultus tóch lief, tóch roerend, een uiterste overgave aan de geliefde... Niet kijken naar rechts, mijn God, niet kijken naar rechts... Oscar, Oscar, vergeef me, ik heb je zo lief gehad... ik had jou en je moeder voor elkander moeten laten, moeten laten het verbond dat hoger en heiliger was dan het huwelijk van mij en haar... Vergeef me, vergeef me, Oscar, ik kon het niet, heb medelijden, heb medelijden...

Schaduwen, lichtvlakken, branden van de gele vlam... tik, tik, tik, tikt de klok... zweetdruppels op een voorhoofd, ogen die speuren in waanzin, angst, koortsachtige angst... als zij

maar niet opstaat, als zij maar niet opstaat... ik kan het niet verdragen, ik kan het niet verdragen... die devote gebaren, die liefkozingen, dat uiterste vervallen zijn... de kus, de kussen op de lippen van Oscar, op de lippen van het portret, nee, nee, van Oscar zelf... blijf liggen, blijf liggen, Valentine, mededingster, vijandin, doodsvijandin... Slapen, slapen, ik kan niet slapen... niet naar rechts kijken, in godsnaam niet naar rechts kijken... niet naar links... niet naar Valentine kijken... niet zien hoe zij langzaam zal bewegen, zich gaat oprichten, niet willen weten dat zij zich klaar maakt voor haar nachtelijke gang naar Oscar... Blijf liggen, in godsnaam blijf toch liggen... o God, daar gebeurt het weer... Luisteren naar de klok... staren in de vlam, niet naar rechts, niet naar links... Oscar, Oscar, liefste Oscar... Valentine, Valentine, liefste Valentine... blijf liggen toch, liefste, blijf liggen, in godsnaam blijf liggen...

## Wachten

Ze is natuurlijk weer te laat, maar dat is niet verwonderlijk; Eliane is altijd te laat. Ik ben op wachten voorbereid, drink een Martini sec, kijk naar de draaideur, die de mensen binnenstulpt. Veel rook, veel mannen, met rode hoofden, weinig vrouwen... Maxim is een kroeg voor mannen, ook voor mannen mét vrouwen, niet voor vrouwen alleen. Tegenover mij een immense spiegel, links de bar met een tiental mannen ervoor. Het lijken wel varkens, drankjes in de poten; giet de alcohol maar in je snuit. De varkensoogjes van de vette handelsbourgeoisie glimmen... Voyons, voyons... mais non, mon vieux, mais non... Het schijnt dat de politiek de gemoederen verhit: Stavisky und kein Ende. Vanmiddag is er gevochten op de Boulevard Raspail, Boulevard St. Germain, vóór de Kamer. Bomen zijn uitgerukt, hekken en banken dwars over de straat gesleept, barricaden opgeworpen. Kurassiers, garde républicaine, agenten op de fiets, soldaten met helmen op; Parijs in een toestand van beleg. Ik kwam in een taxi van Montparnasse, werd opgezogen door een eskadron kurassiers, zat veilig tussen de blinkende helmen en de bruine paardelijven, links van mij werd gevochten, camelots du roi, communisten, het volk... Nooit zag ik de massa zó in beweging, een bergstroom, een lawine, ruk de agenten van hun fiets... Waanzinnig om hier met fietsen aan te komen, echt Frans... Geroep, geschreeuw, een sectie infanterie houdt een troep woe-

dende vrouwen in bedwang. Weg met al het vuil, trap de gros bonnets eruit... er wordt geslagen, hard en raak, enkele schoten vallen. Voor het Palais Bourbon staan de mitrailleurs opgesteld. Ik zit veilig in mijn taxi, ik bewonder Stavisky, ik denk aan Eliane. Eén gedachte: als ik maar op tijd ben in Maxim. Ik zal de boodschappen, die ik nog moet doen, laten schieten. Ik moet op tijd zijn, ik moet het voorbeeld geven, ik heb nog een uur; tijd genoeg. Het eskadron kurassiers dringt naar voren; langzaam aan, voetje voor voetje, volgen de auto's. Als het niet gauwer gaat, klim ik uit mijn taxi, schiet een zijstraat in; ik moet op tijd zijn, ik moet altijd op tijd zijn. Parijs in opstand, ruiten die kletterend neerslaan op de straat, duizenden, die hun haat naar buiten dragen... de massa dringt en joelt. Ik kijk in haar verwrongen gezicht, neem alles op om mij heen en toch zie ik alleen het lichaam van Eliane, slank en verleidelijk in de donkerblauwe kimono met de talloze kleurige vlinders. Goudvissen zwemmen in het water van het aquarium, kalm en beheerst wuiven zij met hun sierstaarten, roze-rode waaiers tegen een achtergrond van groen. Kalm en sierlijk zwemmen de goudvissen van Eliane door het verlichte water... toverlamp achter roze-groene wereld, wereld van zeemeermin Eliane, godin met roodbruine haren en grijze ogen van de zee. Een kamer met vissen en Japanse prenten, een koninkrijk... Ik was op tijd in Maxim... ik wacht nu, wacht als altijd... Eliane moet komen uit het noorden; zij zal geen last hebben van volksbeweging of troepenconcentratie. Ik wacht, de draaideur wentelt, in de spiegel zie ik mijzelf: kalm, beheerst, gewend te wachten. Vrouwen zijn altijd te laat. Eliane is nog nooit op tijd geweest, ik zou niet van haar houden als zij op de af gesproken tijd kwam; het

Onbekende zou worden vermoord.

‘Garçon, nog een Martini sec’; ik drink maar wat, ik moet toch wát doen. Hallo, piccolo, koop de Intran even voor mij. Ik verschuil me achter de krant, ik tracht te lezen, ik lees natuurlijk níet... letters, duizenden letters, Stavisky und kein Ende... De draaideur, de spiegels aan de wand, de barman, die cocktails mixt, kelners, die heen en weer lopen. Rechts van mij een jonge man en een jonge vrouw, twee vertrouwde lichamen dicht tegen elkaar aan; waar blijft Eliane toch? Ik heb haar toch nog twee keer opgebeld, bezworen heeft zij mij op tijd te zijn: oui mon chéri, oui, oui, bien sûr... Eliane zweert altijd op tijd te zijn, ze gelooft er zélf aan, ze komt niet met opzet te laat, maar dát ze te laat komt is zeker, even zeker als eb en vloed. Boven de spiegel, hóóg erboven een klok, martelinstrument der zenuwen, meest gevloekte uitvinding der beschaving. Zonder de Tijd, zonder besef van de Tijd, zou de mens gelukkig zijn, leven in een paradijs. Het zichtbaar en hoorbaar maken van de Tijd was het grootste misdrijf op aarde, een misdaad, die de mens beroofde van goddelijk geluk. Eten van de boom der kennis, besef krijgen van de Tijd, voelen hoe leven wegglipt tussen de vingers. Had je nu naast mij gezeten, Eliane, dan zou ik niet naar de klok hebben gekeken, wij waren gelukkig geweest, drie kwartier méér gelukkig geweest en drie kwartier, vijfenveertig minuten, bijna drieduizend seconden, is veel in dit bestaan. Nu en dan had ik gekeken in de grote spiegel voor ons, ik had ons geluk weerkaatst gezien, nu zie ik alleen mijzelf, alleen de klok boven mijn spiegelhoofd: ‘Garçon, nog een Martini sec.’ Telefoneren, ik wil telefoneren, ik draai een verkeerd nummer. Zenuwachtig? Welnee, ik ben aan wachten gewend. Ik draai het goede nummer, on ne

répond pas, Eliane is al weg. Waar kan zij zitten, is haar vriend, koopman in suiker, een rijk en goedig zwijn, haar komen opeisen? Of hangt zij weer bij Denise, dat liederlijke lasterdier met haar verdachte vriendjes? Je moest toch aan die omgang een einde maken, Eliane leert daar niets goeds... Chinese thee, dure bonbons, een spitse slangetong... zij stookt haar zeker tegen mij op. Het moet maar uit zijn... Wat moet uit zijn, niets moet uit zijn: je hebt niets te zeggen, je hebt geen geld, je bent maar een goudvis, een doodgewone goudvis, die bij de gratie Gods met luxe-goudvissen, de koning en de koninginnen met sierlijke slepen, mag meezwemmen. Terug op mijn plaats, de draaideur draait, een man met een verbonden hoofd wordt binnengebracht: een nieuw slachtoffer van Stavisky, een slag op de hersens... Stavisky weet niet wat hij heeft gedaan, hij ligt al kalm in de aarde, hij hoeft zich niet meer druk te maken, kalm blijven, kalm, in de aarde alleen is rust; geen tijd, geen klok, geen zwarte wijzers, die sluipen over een wijzerplaat... Vervloekt, vervloekt, sacré nom de Dieu, waar blijft zij toch? Bijna is een uur voorbij; het is niets bijzonders, zij heeft mij vaak langer laten wachten, toch is in mij alles opstand en beroering. Kalm het gezicht, nonchalant de sigaret tussen de lippen. Eliane, duivelskind, waar zit je...? Eliane ligt in bed; slaperig kijkt haar hoofd boven het gestikte, zijden overdek uit. Buiten de zon, die haar licht giet over de Champs Elysées en over de Arc de Triomphe, immense croquetpoort, waaronder een nietig vlammetje brandt. Het eeuwige vuur, vuur van Montezuma, vuur uit de tempel van Vesta, brandend hart, symbool van warmte en vertrouwen. Het leven is reeds lang ontwaakt: miljoenen, miljarden woorden zijn al uitgespuwd sinds de zon opging,

woorden van gewoonte, van liefde, haat, afschuw en wanhoop. Het raderwerk draait weer, oog en vingers zijn actief, het hart pompt het bloed door het lichaam. Op je hoede zijn, je niet laten aanvreten, vecht voor je eigen vierkante meter. Denk alleen aan jezelf, laat je niet weggooien als vuil in de goten, zie naar de obelisk, die recht naar de hemel wijst, denk aan het eeuwige vuur. De mierenhoop is weer in actie; om het centrum heen cirkelen de vlugge mieren der wereldstad. Zij buigen zijwegen in, verdwijnen met verblindende snelheid: Avenue Wagram, Avenue Friedland, Avenue Mac Mahon... Parijs leeft, mens knaagt aan mens, ik word verkocht, jij wordt verkocht... boven het geelzijden dek van het grote divanbed verschijnt Elina's naakte arm, die naar het klokje grijpt. Half elf al... een geeuw, twee schouders, die even poolshoogte komen nemen, weer geeuwen, een wenteling, terugzinken van het lichaam onder het warme dek: Eliane wil de dag nog niet beginnen. Door een kier van de zorgvuldig gesloten gordijnen valt een zonnestraal, die door het aquarium van de goudvissen neerdaalt op het dikke tapijt uit Afghanistan, geschenk van Eliane's protector. Er wordt op de deur geklopt: 'Madame, votre courrier.' Geen antwoord, de conciërge schuift twee brieven onder de deur door. In Eliane's rijk is het leven nog niet begonnen, koningin Eliane en haar vissen willen slapen. Heiligschennis zou het zijn de gordijnen even te verschuiven en uit te zien op de Champs Elysées. Je hoort nu wel het geluid van de auto's en al het andere geraas van de stad, maar dat zijn allemaal geluiden van een ver, zeer ver rijk, een land ontelbare mijlen verwijderd van de domeinen van slaap en droom. Eliane zweeft tussen slaap en wake, in dat vreemde tussenland, waarin de dromen nog eenmaal op



onze lippen komen, nog eenmaal worden geproefd om dan voor altijd te verdwijnen in de nacht. Eliane slaapt, wordt beschermd door de grote, Tibetaanse Boeddha naast haar bed. Naakt ligt zij onder het dek; niets aan het lichaam kan zij hebben als zij slaapt, geen pyjama, geen chemisette, niets. Languit ligt zij onder de dekens, warm, toch met iets van de zee... Ik heb zo vaak naast haar gelegen, zóveel keren over haar zachte huid gestreeld wanneer zij sliep... Dan voelde ik het warme leven, de hartstocht die is ter ruste gegaan om later op te bloeien... Toch was het of ik iets voelde van water, vissen, iets glads, ik kan niet zeggen wat precies; het zal wel verbeelding zijn geweest. Een zeemeermin, ja, zeemeermin was zij in de dagen dat wij waren ginds bij de Oostzee, op Helgoland met zijn harde strand en grijze water. Wind en water, koele golven, die breken op een rotsige kust, en midden in het witte schuim Eliane, een kind van de zee, een blanke vis, die op- en onderduikt. Zij wilde niet zwemmen in het officiële bad; naakt moest zij zijn, naakt als een vis en daarom sleepte ze mij altijd mee naar een kleine, eenzame baai, kilometers ver. Ik paste dan op de zijden kleren, die hel en kleurig waren in de grijze wereld van lucht en water, ik zag haar de golven doorklieven als een godin, een koude, onbereikbare godin, die toebehoorde aan het water, niet aan mij. Maar 's nachts lag zij heet en verlangend tegen mij aan, warm brandde haar bloed, en woorden, tropische klanken van zuidelijke zon ontvloten de volle lippen, die vanmiddag nog zo smal en koel waren. Ik was met haar in het Zuiden, aan de zee, die lichaam en ziel verwarmt. In St. Juan-les-Pins liet zij zich bruin branden de gehele dag, bruin werd zij als een Maorivrouw, het Onbekende smolt weg onder de hete zon,

's nachts was zij koel en afwijzend. Ik moest me toen al schuilhouden, ik heb mij altijd moeten schuilhouden voor haar protectors; ik heb geen geld, en zonder geld doe je niets. Dagenlang mocht ik me niet vertonen, urenlang heb ik in cafés gehangen, gewacht, zoals ik nu wacht, maar vandaag was zij toch vrij, dat dikke suikerzwijn is toch op reis of zou hij zich op het laatste ogenblik hebben bedacht?... Eliane, lieve zeemeermin, ik zie je zwemmen in de spiegel voor mij, doorklieven het grijs-groene water, duiken naar de diepte, waar de groene wieren zijn en de gekleurde vissen. Ik gooi mijn kleren uit, ik spring bij je in het water, ik wil je omarmen, tegen mij aandrukken, bezitten midden tussen de grote goudvissen met de uitpuilende ogen, die nu op mij komen toezwemmen.

Door het water van het aquarium valt een zonnestraal, die zich verplaatst, zeer langzaam verplaatst; seconden verlopen, minuten vlieden. Eliane, Eliane, sta toch op, laten we naar buiten gaan in de warme zon. Herinner je je nog de dagen dat wij liepen door de velden en bossen van Fontainebleau, door het park van Chantilly toen de primula's bloeiden? Je was toen vrij, geen klitten aan je lichaam, mij alleen behoorde je toe. Weet je nog hoe wij ons samen bogen over de vijver met grijs-bruine karpers, die met hun stompe snoeten de stukken brood, door ons naar beneden gegooid, ophapten? Weet je nog hoe gelukkig wij waren? Nog altijd kijk ik bij het binnenkomen van je kamer naar die prent met Japanse karpers, andere karpers, heilige karpers, die zich sierlijk rond bewegen in de vijver van een tempel. Twee wijzen kijken, roerloos als Boeddha's, naar de wonderlijke vissen, die warm lijken in het kleurige landschap. Dat binnenkomen in je kamer 's avonds, laat in de

nacht, zes etages op in de lift, jij tegen mij aan in je bontjasje, de sleutel in het slot... ik heb nooit een sleutel gekregen, ik mocht eens onverwacht binnenkomen als die ellendeling er was. Ellendeling, ach wat, als hij maar niet ziek is; jij bent toch van mij, Eliane, van mij en van de zee. Ik weet niet of je van mij houdt, je bent aan mij gehecht, dat is zeker, ik geef je warmte, ik help je, ik slaap met je... Dat binnenkomen van je kamer met het vooruitzicht van elkaar te zijn, eindeloos lang te slapen, lichaam tegen lichaam... Binnenkomen, de schakelaar om van het elektrisch licht en opeens bloesemen de kerseboomgaarden van Nippon, vliegen kleurige vlinders door de lucht... Camelia's bloeien, lotussen plooiën open als waaiers, irissen verheffen haar sierlijke kopjes in de lucht. Bij een sierlijk bruggetje staan een reeks kraanvogels te dromen, terwijl een Japanse vrouw in een groene kimono met grote draken naar de vissen in het water kijkt. In paviljoentjes, fijn en teer gebouwd, wisselen grijsaards behoedzaam van gedachten; met één voet staan zij nog in de wereld; hun ziel is reeds in het eeuwige Nirwana. Daarnaast strijden twee krijgers met vervaarlijk lange zwaarden om de eer van hun geslacht, terwijl even verder slanke, gracieuze vrouwen zich koelte toewaaïen met waaiers, alle van een andere kleur. Kersebloesems, lotussen, irissen, warme gouden karpers, die zwemmen in het heilige water, en op de achtergrond de heilige, sneeuwbekroonde berg van Fujiyama, koel en koud als de chrysanten, waarop geen mens ooit vat heeft. Hier hoor jij thuis, Eliane, je vorige meester schonk je die prenten, al die sierlijke bloemen, planten, beesten en Japanse mensjes, waartussen jouw lichaam zo natuurlijk naar binnen glijdt. 'Trek snel je kimono aan, Eliane, laten wij het ons gezel-

lig maken.' Haardvuur, buiten koude en nacht. Kom dicht tegen mij aan, kom heel dicht tegen mij aan, laat mij je warmte voelen door de dunne zijde heen... vuur, warmte van twee lichamen, die van elkaar houden... kom dicht tegen mij aan, kom heel dicht tegen mij aan. Morgen, in deze zelfde kamer komt je officiële vriend... niet denken, dáár niet aan denken. Alleen maar bloesems, grijze ogen, schalkse, vleiende lippen, een stukje eeuwigheid, een stukje liefde. Illusie, misschien, gezichtsbedrog... maar ik hield haar toch vast, ik voelde haar bloed toch kloppen... Ik ken toch ieder plekje van haar aanhankelijk lichaam, ik ken iedere vierkante centimeter, van haar kamer, weet waar de stopcontacten zitten, het muizegat onder de divan, steeds dichtgestopt, steeds weer opengeknabbeld. Muizen, gezellige dieren... een sierlijke grijze muis zat opeens op de theetafel. God, o God, als een waanzinnige klemt Eliane zich aan mij vast, help, help... Muizen zijn indringers, overal kruipen ze in, de rok of pyjamabroek is een ladder, naar boven, snel naar boven klimt de vlugge muis... Eliane, kalm, kalm, ik zal je wel beschermen; ik bescherm je immers tegen alles, tegen alle kleine moeilijkheden van het bestaan. Toch is het leven voor jou niet zwaar: geld, kleren, kaviaar en patrijs, alles wat je maar hebben wilt, op de spijskaart zoek je altijd het duurste uit... Kom bij me, kom nu dicht bij me, morgen als ik je ontmoet met je vriend in bar of café zul je me hoogstens nonchalant toeknikken. Hij zal misschien vragen wie ik ben en je zult een onverschillig antwoord geven. Hij zal niet weten dat wij, enkele uren slechts geleden, tegen elkaar lagen aangezogen, dat ik dronk de geur van je lichaam, dat wij van elkander waren in een donkere, veilige hoek, ver van de wereld.

Een man moet met veel vrouwen hebben geslapen vóór hij weet wat werkelijk samenzijn kan zijn. De meeste mannen zijn stumperds zonder onderscheidingsvermogen: een sinaasappel is een sinaasappel en een vrouw een vrouw. Zij hebben behoefte aan goed eten, zij willen slapen met een vrouw, maar zeer weinigen weten hoe duizendvoudig de liefde is, weten dat iedere avond, iedere nacht, iedere omarming anders is. Het verschuiven van een lamp, een andere pyjama, een ander parfum, een ander kussen scheppen andere klanken. De liefde is altijd dezelfde en toch altijd anders, anders in het open veld dan aan zee, anders in de zon dan onder bedekte lucht. De liefde is altijd anders: zomerliefde, liefde in de lente, in de herfst, in de winter. Anders is zij wanneer sneeuwvlokken langs de ruiten dwarrelen of regen neerdruipt in troosteloze stralen. Anders is zij wanneer de wind door de schoorsteen speelt, anders bij thee, anders bij alcohol, anders bij Japanse prenten. Liefde wisselt van minuut tot minuut, één slok alcohol te veel kan alles bederven... Eliane, kleine Parijse geisha, kom toch dicht bij mij, buiten is het zo koud, wij hebben alleen elkanders armen... Nachten, o nachten dat wij lagen onder het zijden overdek... *ça fait bon, ça fait très bon, mon petit garçon...* ‘Klein’, ik was heus niet klein; toch waren wij onder de dekens als kleine kinderen... Waar blijf je nu toch, Eliane, waar blijf je... ik ben al aan mijn vierde Martini, vlinder, vlinder waar blijf je? Ik moet altijd wachten en ik kan niet wachten, ik kan toch niet voortdurend tegen mijzelf op kijken in die vervloekte spiegel. Zenuwen en bloed zijn té ongeduldig om te wachten, je weet het toch, Eliane, je wéét het toch. Wel ken je mij niet, maar dát weet je toch...  
Lui

en zorgeloos dier, luxekind, kleurige vlinder, waar ben je heengevlogen? Ik zie je naakt en gebroken onder de schemerlamp die avond, dat ik je zei dat je me had bedrogen... Je kon het niet ontkennen, je smeekte om vergiffenis, maar niemand is toch zó lief en ervaren als ik in de liefde, Eliane... hoe kón je het doen, hoe kón je het doen? Tranen, ellende, vergiffenis, vergiffenis ook later toen je me bedroog met die beroepsdanser, die stomme aap met zijn zelfgenoegzame, superieure glimlach. Ik zie je overal waar ik ben, want al ben je er niet: je bent er toch. Ik zie je zitten in bad, ik zie je voor de kaptafel: lippenstift, karmijnrood, poeder, dozijnen poeders, maak je masker, zeemeermin, maak je kosmetisch masker. Eén wenkbrauwstreep wat langer doorgetrokken en je bent een andere Eliane, maar als je voor het aquarium staat ben je altijd dezelfde. Die vervloekte pronkers met hun rood en goud... het aquarium is zo groot Eliane, waarom haalde je al dat water in je kamer?

In de spiegel tegenover mij zwemmen gouden karpers, sierlijk, afgemeten, alleen denkend aan rust en eeuwigheid. De draaideur draait, Eliane, geen Eliane, toch Eliane in de spiegel, die met haar vinger wijst naar de grote vissen. Het is of mijn gezicht is veranderd, nee, het is wérkelijk veranderd, flitsen van oog naar mond, de lippen trekken zo vreemd weg, een karper botst op tegen mijn rechterslaap. Boeddha, barmhartige Boeddha, laat mij toch niet zó lang wachten, geef een teken met je wijze vinger. Ach, jij kunt mij ook niet helpen, jij bent een god van wachten en geduld, glimlachend, eeuwig geduld. Een zeemeermin met roodbruine haren zwom weg in de wijde zee, laat toch de golven haar terugbrengen naar het stille, zon-

nige strand... Ongeduld, groot en oppermachtig, groeit, energie hoopt zich op tot brand- en explosiepunten. Verbeeld ik mij dat die lange kelner ginds mij spottend aankijkt? Ik lees zijn gedachte: on lui a posé un lapin. Konijn, je bent zelf een konijn, ik zou heel Maxim tegen de grond kunnen slaan... De wereld is opeens zwart en duister, alle mensen zeer onaangenaam. Waar kan zij toch zitten, in naam van alle goden en goudvissen, Eliane, waar ben je? Onrust, ongerustheid, duizend gedachten, duizend mogelijkheden kiemen in mijn hoofd. Zij zal toch niet zijn uitgegleden op de trap of op straat, niet zijn ontvoerd of aangerand... Misschien is zij onvoorzichtig overgestoken, zij is altijd zo onvoorzichtig, het is eigenlijk nog een kind... onder een auto, het tere lichaam, men trekt er haar onder uit, bloed, de rechterarm is verbrijzeld. Nooit zal zij mij weer strelen, de vingers zijn dood, dodelijk bleek het gelaat. Een ziekenauto, voorzichtig toch, voorzichtig, heel mijn leven ligt op de brancard... Wat kan er toch gebeurd zijn, ik wacht nu al anderhalf uur, ik kán niet langer wachten, de onrust vreet me op. Moet ik nu wegrennen, haar zoeken overal, in alle straten, op alle pleinen? Het verstand zegt nee, ik beheers me, maar flits op flits schiet over mijn gezicht, uit mijn hoofd trekt het eigen wezen weg. Nog een Martini en meer dan ooit wordt de spiegel een marteling: Eliane op de bodem der zee geeft zich aan monsterlijke vissen. Verschrikt schieten de karpers uiteen, de Japanse wijzen schudden het grijze hoofd. Uit een grote, groene lotus vluchten sierlijke geisha's in bonte kimono's. Auto's rennen over de Champs Elysées, bij de Chambre des Députés wordt gevochten. De mitrailleurs zijn in actie, de kogels dringen in het aquarium, kletterend glas, de grote goudvissen lig-

gen te sterven op het Afghaanse tapijt. Eliane, Eliane, lieve zeemeermin, kom toch uit het water, je weet niet wat je doet, ik word opgevreten door de onrust, ik kan niet langer leven. Alles draait voor mijn ogen, de vissen zullen mij verslinden, ik ben hulpeloos, mijn hoofd houdt het niet meer uit. Je moet toch uit het noorden komen, Eliane, laat de chauffeur toch harder rijden, ik kán niet langer wachten, hoor je... kom toch, kom. Een woede, fel en groot maakt zich van mij meester... de kelners dekken al voor het diner en ik, imbeciel, zit nog achter mijn aperitif. Nu zal ik alles stukslaan, alle glazen, alle tafels, ik zal jullie schedels inbeuken, stomme konijnen, konijn achter de bar, konijnen, die rondlopen met witte lakens. Aan ieder geduld is een einde, ik heb je toch gezegd, dat ik niet wachten kán, nu niet en nooit. Die grote spiegel inslaan, mijn eigen gezicht, onherkenbaar vertrokken, aan stukken rijten. Met beide vuisten hameren als een waanzinnige op de gladde oppervlakte, waarin heel de wereld zich weerkaatst, dood die vissen, kap het hoofd af van de Boeddha, meest irritante van alle goden. Verbrijzel zon, maan en sterren, sla stuk de obelisk en het plaveisel... Eliane, kreng, onbetrouwbare hond, ik zal je slaan tot je je leven uitspuugt op de keien... sla stuk, sla alles stuk, Maxim draait, Parijs wankelt, kijk toch naar de draaideur, kijk toch naar die deur... Ik ga brand stichten, moorden, worgen, worgen heel de wereld met een ijzeren lus, worgen zal ik jou, godvergeten individu, dat met een suikerzwijn in bed ligt. Sla dood al die vissen en mensen, sla dood sirenen en zeemeerminnen. Je borsten zal ik afrukken en je haren één voor één uittrekken. Dat doet pijn, Eliane, helse pijn, maar die móet je lijden, want vandaag is het laatste oordeel. De hel brandt in mijn vingers, mijn tanden zullen



bijten als fretten in je witte vlees... Kijk toch naar de draaideur, kijk toch, kijk toch, vervloekt mijn hals is half stijf. Nu een begin maken, eerst het cocktailglas tegen de spiegel te pletter gooien. Moord, dood, de sterren wankelen, het heelal schudt in zijn grondvesten, goed mikken, goed mikken, gooi het glas op je gedegenerende gezicht...

De rode piccolo met gouden biezen geeft een duwtje aan de draaideur: Eliane komt binnen. Een verschijning uit de andere wereld? Nee: Eliane zelf, enkele minuscule pakjes in de hand, die mij een verhaal doet van opgehouden zijn en boodschappen doen, waarvan ik niets begrijp. Ik ben plotseling naamloos gelukkig. Wereld en heelal heb ik afgebroken, mensen en spiegels aan stukken geslagen, opgegeten werd ik door helse woede, maar nu zij naast mij zit, zo eenvoudig en vanzelfsprekend naast mij zit, voel ik alleen dat een groot gewicht van mij is afgewenteld. Ik kijk haar in de grijze ogen, zij glimlacht en beiden denken wij hoe heerlijk het vanavond zal zijn op haar kamer bij het haardvuur en de Japanse prenten.

## Zilvervossen

Zij heeft het eindelijk ontdekt: Marcel is zelf een vos. Vreemd dat zij niet eerder op die gedachte kwam. Dat smalle, spitse gezicht met de wrede ogen, de hoog opstaande oren, het langgerekte lichaam... geen twijfel is mogelijk. Een vos, belust op buit, kwam naar Picardië en drong in het ouderlijke huis. Hoe heeft zij ooit kunnen geloven zijn sluwe tong, kunnen verdragen de aanraking van zijn valse poten? Hoog en helder brandden de kaarsen in de kathedraal van Noyon, bedwelmend geurden de bloemen, in kronkelingen steeg op de wierook... Wat was zij gelukkig geweest de kleine boerin... Een prins kwam kloppen aan de deur der hoeve, sprak van liefde en trouwen; zij had gehoorzaamd, blij verlost te worden uit de kooi. Hard was haar jeugd, zwaar het werk op het land, streng haar vader. Samen met haar zuster sliep zij onder het met riet bedekte dak. In het grote bed lagen zij naast elkander, tweelingen, kameraden, die geen geheimen hadden. Verhalen vertelden zij elkaar van prinses en prinsessen, bewoners van een bonte wereld, waarin alles mogelijk was. Zulk een prins heeft zij zich gewenst: hij zou haar meenemen van het land, brengen naar een grote stad... Rouaan, de eerste huwelijksnacht in een onooglijk hotel... Op een stoel had hij zijn jacquet gehangen, de witte handschoenen staken als poten uit de zak, de orchidee in het knoopsgat boog verlept voorover. Een trieste lamp, gevlekt behangsel, een bed, door

velen beslapen... Was dit haar toverrijk? Die magere man in zijn ridicule, wollen ondergoed haar prins? Het was geen prins, maar een vos, die bij haar kroop onder de dekens, een smalle, lange vos met spitse snoet. Zij heeft het toen niet begrepen, voelde slechts de eindeloze teleurstelling om de daad, die niet in liefde werd volbracht. Was dit liefde, het opensluiten van de poort die toegang gaf tot het aardse paradijs? In bed met een vreemde man, die zwijgt... Hij dacht alleen aan de zilvervossen, haar vijanden...

Buiten beukt de wind op de kust van Bretagne... misschien vergaat een schip... Regen striemt tegen de kleine ruiten van het oude fort, waarin zij wonen. Misschien vergaat er een schip op zee... de wind zwelt aan, een orkaan steekt op... Boven alles uit hoor je de rauwe kreten der vossen, onrustig heen en weer rennend in de hokken. Een groot verlangen naar het leven van vroeger bevangt haar. Vader was streng, moeder zwijgzaam, maar alles wil zij nu geven om weer met hen te zitten aan één tafel. De doorgroefde handen van de boer delen het avondeten uit. Een walmende petroleumlamp werpt schijnsels op het tafelblad en de stenen vloer. Voor het naar bed gaan bidt zij, haar knieën worden koud op de stenen. God, geef een goede oogst, geef mij ook een man... Wie zal haar willen hebben; geen man wil een vrouw met een half lamme arm. Toen zij vier jaar was, viel een molensteen tegen haar hoofd en sloeg een deuk: daarvan is zij nooit geheel hersteld. In haar vrije uren heeft zij in de kleine kerk van het dorp tot God gebeden haar te genezen: Hij heeft het half gedaan. Hard werken op het land onder de zon, slechts één arm kan volledig arbeiden, maar vader spoort aan tot grotere inspanning. Ver weg ligt het verleden... het dorpskerkje met de verweer-

de stenen en het grote Mariabeeld... de ouderlijke hoeve, met de weerhaan op het dak, die 's nachts knarsend heen en weer zwenkt. Warm tegen elkaar aan liggen beide zusters, luisterend naar de geluiden, die dringen door het strooien dak. In de verte rijdt een wagen over de weg, enkele koeien zijn wakker geworden in de stal, een klok slaat. Warm en geborgen is zij bij zuster Marie, die niets van de mannen wil weten. Pas op lieve zuster, de mannen zijn beesten, prinses en prinsessen bestaan slechts in verhalen... Had zij toen maar geluisterd, was zij maar gebleven in het zusterlijke bed...

Zij luisterde niet maar ging mee met de vos, naar een oud fort aan een godverlaten kust. God, mijn God, dit leven is niet te dragen, die eenzaamheid niet te verduren... Vossen sluipen, de wind loeit, misschien vergaat ginds een schip...

Marcel is uitgegaan om zeevogels te schieten. Dat doet hij elke dag: bevlekt zijn de rotsen met bloed. Kermend suizen de blanke zeemeeuwen neer op de harde grond. Enkele keren heeft zij hem vergezeld op zijn tochten, maar het is niet uit te houden. 'Zilvervossen moeten bloedende, verse vogels eten,' zegt hij met een wrede glimlach en doodt dozijnen met zijn karabijn. Zij heeft terstond begrepen dat hij méér doodt dan nodig is, dat hij alleen schiet om de arme vogels te zien zieltogen. Zijn zij slechts gekwetst, dan wurgt hij ze... 'Heb medelijden met de vogels,' heeft zij hem vaak gesmeekt. Hij lachte om haar, kwam de huiskamer binnen met de bebloede vogels in zijn weitas. Eén voor één legde hij hen op de tafel. Grote bloedvlekken op witte veren, blanke vogelhoofden naast elkaar... een droevig schouwspel. Altijd heeft zij zeer van beesten gehouden, geen kwelling kunnen

aanzien. In botsing kwam zij met haar vader wanneer hij vallen en strikken zette. Ook Marcel zet vallen en strikken; kreten van gemartelde dieren hoor je iedere dag. In het dorp hebben de mensen haar gezegd dat de gendarmen bang voor hem zijn en het daarom niet durven beletten. Zij spraken liever niet over hem; hij is nergens geliefd. De meisjes van de streek zijn ook bang voor hem... laat hij maar blijven in zijn fort bij de kust. Laat hij maar blijven bij de kleine boerin, die alles verliet voor hem en de zilvervossen. Dieren martelen, bloed vergieten... doden is zijn liefste werk... Onschuldig bloed roept om wraak...

Niets wil groeien in de tuin; triest kwijnen enkele planten tegen de grijze muur... Een vloek rust op het oude fort met zijn verlaten tuin, waarin geen vogel neerstrijkt. Zij heeft zaad gestrooid in de grond, nieuwe planten gekocht, maar de zaden kiemden niet en het groen verdort. Hoge populieren beletten de zon neer te dalen op de grond. Geen zon, geen warmte tussen de vaalgrijze muren; alle leven sterft. Weer dat beeld van Picardië, de boerderij met haar bloeiende boomgaarden, de jasmijnen die zo heerlijk geurden onder de vensters... Weer zit zij in de grote kamer aan de brede tafel, met Marie, vader en moeder. De vertrouwde spijzen dampen, de grote hond, haar lieveling, komt met zijn ruige snoet over de tafelrand kijken. Door het open raam dringen de geuren der bloeiende natuur, geuren van hooi, rijpende tarwe, voldragen vruchten... O God, mijn God, het is niet uit te houden binnen deze oude muren. Vroeger waren er soldaten, die tekeningen krasten op de muren... Nog zie je wat hen bezig hield: vrouwenfiguren, een spel kaarten, dat hun verveling verdreef. Hartenaas tekenden zij in het midden en onder het stof is het geverfde hart nóg rood. Liefde,

rode harten, hartenaas en klavervier, geluk en warmte: niet voor haar. Niets wil groeien in de tuin; de zonnebloemzaden ontkiemden niet, de planten verdorden. Marcel wil niet dat energie aan die tuin wordt besteed: zij is de vrouw van een vossenkweker, niet van een warmoezenier. De vossen, altijd de vossen... Achter de deur in de tuinmuur ligt hun rijk. Lange rennen van gaas, nachthokken, voederbakken. Heel de dag is zij in de weer, reinigt hokken en eetbakken, kookt melk en eieren voor de vossen, porridge voor de pups. Van haar houden de dieren niet; Marcel is hun meester. Hij brengt hun zelf de bloedende vogels, gaat van de ene ren naar de andere, spreekt met de beesten. Zij spreken in hun vossetaal en niets ter wereld bestaat er meer dan die gevloekte vossen. Andere fokkers werken met de vossetang, grijpen de beesten aan de gepluimde staarten; Marcel heeft het niet nodig. Zij komen naar hem toe, voelen de vos in het mensenlichaam, zoals ook zij hem voelt nu hij naast haar ligt in de grote bedstee... Buiten, het eeuwige lied van de zee, het geruis der golven... Door de kleine, diep ingebouwde ruiten ziet zij het licht van de vuurtoren. Mist en nevel omhullen het oude fort, vanmiddag was de zee als absint... niets wil groeien in de tuin, slechts de vossen gedijen. Aan de viersprong, dicht bij het dorp, hangt een verweerde Christus aan een paal. Ieder, die aan hem voorbijgaat maakt eerbiedig een kruis, knielt neer. Marcel deed het nooit. Christus, Jezus voor wie wij knielden in de kathedraal van Noyon, Jezus, goede herder, die bij mij was wanneer ik met mijn kerkboek naar de mis ging, Jezus, bescherm mij... Marcel slaapt, maar onrustig trekt zijn gezicht. Duizenden vogels heeft hij vermoord, maar toch kan hij slapen. Dat komt omdat ook de vossen slapen. Eén kreet,

één trippelen van poten in een nachthok en hij zal wakker worden, opstaan... Laat hij slapen, slaap, vos, wiens beten ik draag in mijn vlees. Scherp drongen spitse tanden in mijn lichaam, bloed trad naar buiten... Hoe glansden toen zijn ogen... Hij kocht haar vlees, zij is een prooi der vossen, zoals de arme, bebloede vogels... Hij slaat en bijt haar, onlangs rukte hij op de weg, die van zee naar het fort leidt, haar kleren van het lichaam. Hij beet haar in de borsten en gillend rende zij naar huis. Altijd wil hij haar naakt zien en zij weet niet wat te doen; zij geeft maar toe. In haar is nu angst gegroeid tot een niet meer te ontwijken dier, een beest dat vreet in heel haar lichaam... De eeuwige geluiden van zee en wind, de rotsen waarop de golven te pletter slaan, de vuurtoren met het licht, dat regelmatig weerkeert, de donkere populieren boven de gestorven tuin, maar geen mensen, geen hand, die de hare omklemt, geen oog dat het hare vindt... Eenzaamheid, eentonig alleen zijn, geen mens, die hen bezoekt. Zij schrijft brieven aan Marie, klaagt haar leed, herhaalt: 'Mijn man is een vos.' Marie begrijpt haar niet, denkt dat haar zuster het verstand verloor. 'De vos heeft mij uitgekleet, naakt op het bed geworpen, de karabijn op mijn hart gericht...' Hartenaas staat getekend aan de wand, aan een kram hangt de geladen karabijn. Altijd gereed moet het wapen zijn: dieven en moordenaars zwerven langs de kust, zegt Marcel, maar zelden zag zij een ander dan de postbode, die op zijn fiets de vaktijdschriften komt brengen. Vroeger kwam er wel eens iemand, die vossen wilde kopen, maar de koop kwam nooit tot stand. Dat is het wat haar benauwt: steeds meer vossen komen er, nieuwe rennen moeten worden geconstrueerd. Steeds méér vogels eisen de dieren, omvangrijker wordt het werk. Op

het grote fornuis in de keuken pruttelt de porridge: twaalf jonge vossen werden geboren. Alle vossen blijven, de pelzen worden niet verkocht. Haar vader verkoopt tarwe en vruchten; Marcel verkoopt de huiden niet. Vreemd is dit alles, zó drukkend vreemd, dat in de nachten angst en vrees zich onheilspellend ophopen onder het schedeldak. Het is alsof haar arme hoofd zal barsten, het boerenkind begrijpt het niet: de boer verkoopt wat hij verbouwt, de koopman waarin hij handelt... Eenmaal viel een molensteen op mijn hoofd, deukte in de schedel. Is het dáárom dat ik dit alles niet kan begrijpen, is er wat met mij gebeurd, dat mij verschillend maakt van andere mensen? Marie begrijpt mij niet meer, niemand begrijpt mij en ook vader zal mij niet begrijpen... Wat kan ik méér wensen dan een man, die mij te eten geeft? Eten, hetzelfde voedsel krijg ik als de vossen; wij eten wat de vossen eten. Regelmatig arriveren de Fox cakes, en als een hond zijn hondebrood, zo eet ik de vossencake en de porridge. Misschien zal ook ik binnenkort de schone, bloedende vogels moeten eten... Alles doe ik naar de wil van Marcel, maar dát, dát zal ik niet doen... Ik zal het tóch moeten doen, anders zal hij mij doden, bloed zal ik opzuigen, zoals hij zuigt mijn bloed... Christus aan de landweg, die Uw armen uitstrekt om ons allen te omvatten, Christus van goedheid en liefde, ontferm U over mij...

De vossen lopen in de rennen, sluipen door de verbindingstunnels... Het rijk der zilvervossen, links van de hoge populieren, die wijzen naar God en de hemel... ik opgesloten in mijn eigen hol, maar wie zegt dat niet eenmaal, eens op een nacht, de vossen hun nachthokken zullen verlaten?... Aansluipen komen de zilvervossen, de witte pluimen van hun staart glanzen in het maanlicht, reeds zijn zij bij de deur,



duwen haar open met de poten... Nu hoor ik de vossen op de trap, trip, trip, trip, naar boven, steeds nader komen de vossen... en hij, die naast mij ligt, weet en voelt het... bescherm mij, goede God, houd tegen de beesten... Tegenhouden kan hen niemand; hun meester roept. Trip, trip, trip, de vossen op de trap... zij zijn gekomen bij de deur... Help, help... Vossen dringen de kamer binnen, snuffelen rond met hun spitse snuiten... spookachtig lichten de staartpluimen. Nader komen zij, steeds nader en vreten zullen zij mij als een vogel of een konijn... help, help, reeds voel ik hun poten aan mijn keel, voel de hete vossedem strijken over mijn gezicht... Vreet in het vlees, zuig bloed op uit de aders, beesten, vreet toch, vreet me dood...

Zij had zo graag een kind willen hebben: een huwelijk zonder kinderen is geen huwelijk. Aan een kind, een eigen kind, heeft zij gedacht in het grote bed onder de balken van de boerderij... Het had toen reeds een naam, het speelde in de zon, het zocht toevlucht in haar armen. Ook Marie wist alles van haar kleine zoon, die tussen beiden lag onder de warme dekens. Aanhankelijk was hij en lief, een zacht en tevreden kind met grote, verwonderde ogen. Hij vlijde zich vertrouwelijk tegen zijn moeder aan en jaloers was Marie, die ook een kind wilde hebben. Kind, mijn eigen kind, lieve zoon van mijn dromen, vaarwel... Kind van warme zomeren, van heldere nachten met fonkelende sterren, vaarwel... Je was zo lief en aanhankelijk, zo geheel van mij, je was altijd bij je moeder al moest je nog worden verwekt. Een man had ik nodig om mij te helpen, om te verkrijgen mijn eigen kind... Het zou niet moeilijk zijn; zwanger worden, baren, en binnentreden zou hij in de wereld als een

kleine zon. Het heeft niet mogen zijn; in mij bleef het kind... Daar is het veilig geborgen voor de tanden van de vos. O God, laat mij niet zwanger worden, laat geen vos groeien in mijn ingewanden, want opvreten zal hij mijn kleine, lieve zoon. Vossezaad is vruchtbaar, steeds meer vossen telt het fort... Een moedervos begroef haar jongen in de grond, slechts de witte punten van de staartjes waren zichtbaar... De jonge vossen gestikt, Marcel buiten zichzelf, met een zweep sloeg hij zinneloos op het moederdier, maar al zou hij mij ook doodslaan, als ik een vos baar, zal ik hem levend begraven en luisteren naar de doodskreten onder het zand... Laat mij onvruchtbaar, God, want marteling genoeg is het reeds te paren met een vos, die zijn nagels slaat in mijn vlees...

Niet uit te houden dit leven van eenzaamheid en marteling... Ik verlang naar zonnebloemen, de gouden tarwe die vertrouwelijk wuifde, de vlier, die zo bedwelmend geurde... Ik verlang naar vader en moeder en naar jou, Marie, die nu eenzaam bent in het grote bed. Trouw een boerenzoon, lieve zuster, maar ga nooit mee met een vreemde man, al is hij nóg zo goed gekleed. Onberispelijk was het jacquet, waarin hij mij vroeg... hoe glansden de lakschoenen... Vertrouw vreemde mannen niet, Marie, neem een boerenzoon uit de omtrek, kniel met hem neer in de dorpskerk, leg jouw hand in de zijne... In de kathedraal van Noyon trouwde ik met een vos en nu ben ik verbannen naar de eenzame rotsen van Bretagne... Ik kan dit leven niet meer dragen, gek word ik, gek zal ik worden van de kreten der gemartelde vogels, van het rauwe schreeuwen van de vossen, die heen en weer lopen in de ren... Niets

groeit, niets geeft warmte, alles is duister en vol schaduw, stukken wrakhout werpt de zee op het strand... Porridge en melk staan altijd te koken op het fornuis, pas op dat het voedsel niet aanbrandt, anders komt de beul met zijn zweep...

Op haar naakte lichaam vallen de zweepslagen; wat zij misdaan heeft, weet zij niet... 'Ik zorg toch goed voor de vossen, genade, heb medelijden, Marcel...' Harder vallen de slagen... beneden hangt de karabijn aan een kram... bloed bedekt de huid, maar op haar buik komt meedogenloos de zweep neer, genade, heb genade, vermoord niet mijn kind... In mij leeft mijn meester, mijn goddelijk kind... Een kind, wat voor een kind... de vos heeft lont geroken, voelt in haar een onbekende macht. Maak schoon de drinkbakken, vul de etensbakken... Zij, slavin der vossen, doet alles wat hij zegt. Ik kan mij niet verzetten, ben een eenzame, hulpeloze vrouw, verloren tussen wind en water; de vos regeert...

Dag stapelt zich op dag, nacht op nacht, vossen, steeds nieuwe vossen worden geboren... Een molensteen viel op mijn hoofd, heerlijk bloeide de vlier, groot en hoog stonden de zonnebloemen onder de hemel van Picardië, de klok van de dorpskerk luidde het angelus... Beneden aan een kram hangt de karabijn, die zoveel vogels doodde... rood is het hart op de muur, rood is het bloed dat werd vergoten, rood waren de anjers van de bruidsboeket... Hij heeft mij gekocht om dienstmeid van zijn vossen te zijn, opgesloten voor altijd ben ik in het fort en de muren zijn zo dik en de wanden zo grijs... Ik kan niet slapen, moet luisteren naar het lied van de zee, het licht van de vuurtoren flitst voorbij... naast mij ligt de vos... Ik sta op, voorzichtig, zéér voorzichtig; vossen worden gewekt door ieder geluid. De nacht

is koud, mijn lichaam rilt onder het dunne nachthemd, stil nu, stil, geen plank mag kraken... Ik zie het hoofd van Marcel en nooit méér geleek hij op een vos dan in het maanlicht, dat binnenglijdt door de kleine ruit... Behoedzaam loop ik naar de deur... wees stil mijn kind, wees stil, ik zal je beschermen... Duizend nachten schreeuwden de vossen, duizend maal duizend bloedende vogels bracht ik naar hen toe, maar nu, nu is het genoeg geweest. Een vos vrat mijn lichaam aan, verscheurde de huid, martelde mij met wrede poten, maar nu, in deze nacht, is zijn einde gekomen... Schaduwen vlekken op de trap, de wind giert, het licht van de vuurtoren flitst voorbij... Wreken ga ik de ontelbare ogen der smekende, onschuldige vogels, wreken de beesten, die levend voor de vossen werden geworpen... Het schreeuwen van levend opgegeten dieren door vossebekken, die vraten door hart en lever heen... God vergeef mij dat ik het heb gedaan... Buiten, de grote zee, wolken, die jagen door het luchtruim... Vér weg is Picardië, zuster Marie begreep mij niet... Neem toch een boerenzoon en denk vaak aan mij, die nu behoedzaam de trap afga... Open de deur, aan de muur hangt de karabijn, ik neem haar af met klamme, vastberaden vingers. Het is genoeg geweest, de maat is vol... Zonnebloemen lokken, mijn ongebornen zoon heeft een vader nodig... Dood de vos... de eerste schreden op de trap, in de rechterhand de geladen karabijn... Wat loeit de wind, mensen sterven misschien op zee, heb medelijden met mij, God, nooit heb ik willen doden, maar nú zal hij sterven, hij die bloed zoog en bloed vergoot... God, mijn God, geef mij de kracht mijn man te doden...